

De voorzitter der Staten-Generaal

<https://hdl.handle.net/1874/291493>

2

DE VOORZITTER DER STATEN-GENERAAL.

de

2

DE
VOORZITTER DER STATEN-GENERAAL.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

NA MAGTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^r. J. I. DOEDES,

GEWOON HOOGLEERHAAR IN DE GODGELEERDE FACULTEIT,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TEB VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt

AAN

DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

TE VERDEDIGEN

OP WOENSDAG DEN 8sten MAART 1865, DES NAMIDDAGS TE 2 URE,

DOOR

FREDERIK HENDRIK DE PESTERS,

GEBOREN TE UTRECHT.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.

1865.

LEHRBÜCHER DER STAATSGESCHICHTE

VON DR. JOHANNES VOSS

DEUTSCHES REICH

UND VERGLEICHENDE STAATSGESCHICHTE

DES VORLESERS

DR. JOHANNES VOSS

LEHRBÜCHER DER STAATSGESCHICHTE

VON DR. JOHANNES VOSS

DEUTSCHES REICH

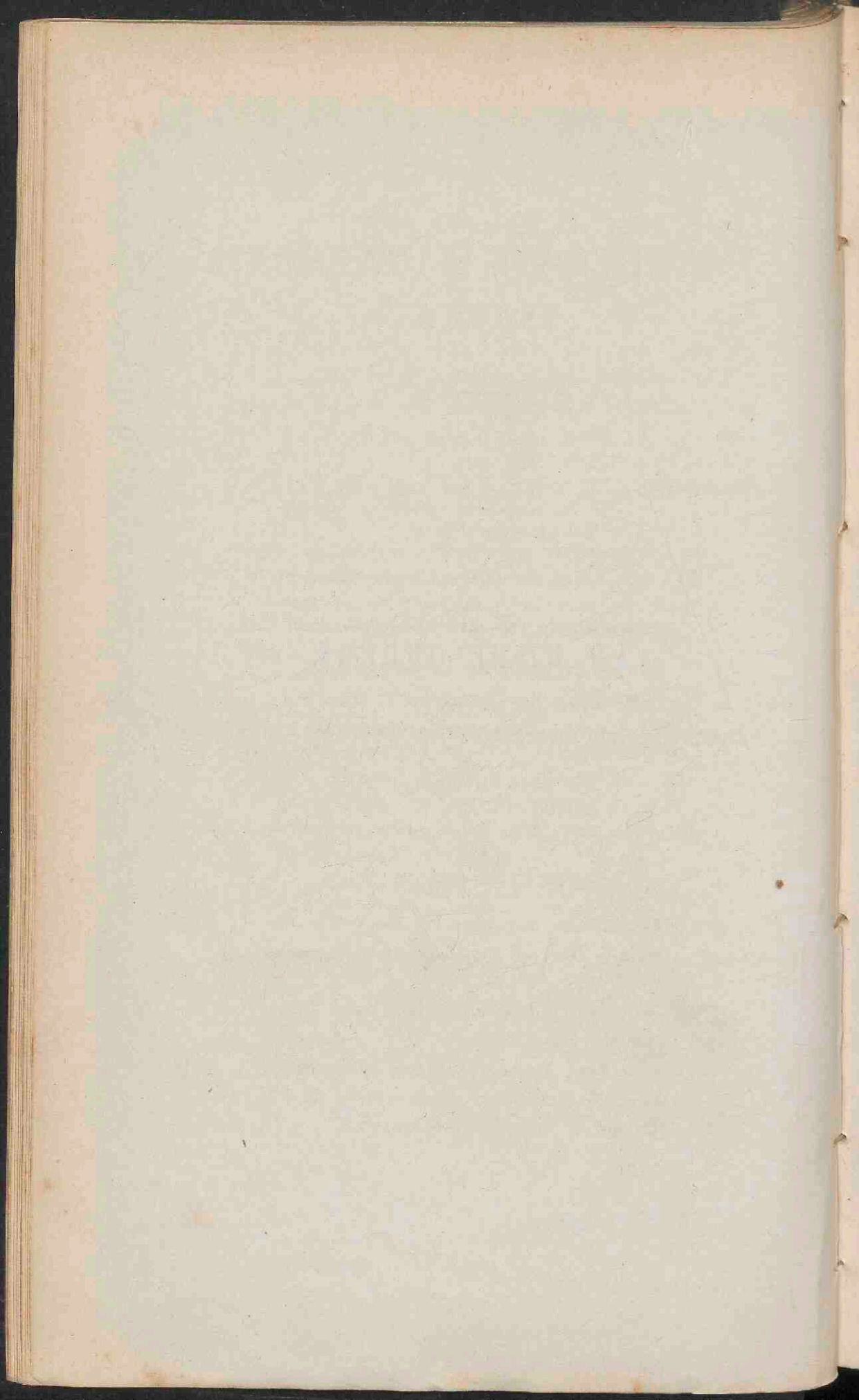
UND VERGLEICHENDE STAATSGESCHICHTE

DES VORLESERS

DR. JOHANNES VOSS

DR. JOHANNES VOSS

AAN MIJNE OUDERS.

INHOUD.

	Blz.
INLEIDING.	1.

HOOFDSTUK I.

OVER DEN PRESIDENT DER STATEN-GENERAAL TIJDENS DE GRAFELIJKE REGERING EN DE REPUBLIC BLIEK DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

§ 1. Van hunne opkomst — tot het jaar 1585. — Eerste Reglement van Orde van 27 Maart 1577.	5.
§ 2. Van het jaar 1585 — tot het jaar 1795. . .	15.

HOOFDSTUK II.

OVER DEN PRESIDENT DER VERSCHILLENDE VERGADERINGEN, DIE ELKANDER GEDURENDE DE JAREN 1796—1810 OPGEVOLGD ZIJN.

§ 1. De Nationale Vergadering. 1 Maart 1796—22 Janusrij 1798. — Reglement van Orde van 25 Maart 1796.	22.
§ 2. Het Vertegenwoordigend Ligchaam. 1798—1801.	36.
§ 3. Het Wetgevend Ligchaam. 1801—1805. . .	41.
§ 4. Hun Hoog Mogende, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest. 1805—1806. . . .	44.
§ 5. Hun Hoog Mogende. 1806—1810.	48.

HOOFDSTUK III.

OVER DEN PRESIDENT DER STATEN-GENERAAL NA DE HERKRIJGING ONZER ONAFHANKELIJKHEID.

	Blz.
§ 1. 1814—1815.	54.
§ 2. 1815—1830. — Reglement van Orde voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 25 Sep- tember 1815.	62.
§ 3. 1830—1848. — Reglement van Orde voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 1 Julij 1842.	86.
§ 4. Na 1848. — Reglementen van Orde voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 27 April 1849 en 5 Mei 1852.	106.
BESLUIT.	132.

BIJLAGE A.

Lijst der Presidenten van de Tweede Kamer der Staten- Generaal. Van het jaar 1815 — tot heden. . . .	147.
---	------

BIJLAGE B.

Lijst der Presidenten van de Eerste Kamer der Staten- Generaal. Van het jaar 1815 — tot heden. . . .	151.
STELLINGEN.	155.

Waar nu is natuurlijker de vertegenwoordiging van het volksbelang te vinden dan in de twee aanzienlijke vergaderingen des Lands en op wie vestigden zich dan ook terstond onze oogen? Wie zijn de personen, die het volksbelang in de hoogste mate vertegenwoordigen door het vertrouwen en van Koning en van Natief? Wie meer dan de beide Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal? ¹⁾

INLEIDING.

Even als iedere stad of gemeente door haren Gemeenteraad en elke provincie door hare Provinciale Staten vertegenwoordigd wordt, zoo zendt ook het gansche Nederland zijne vertegenwoordigers naar de Staten-Generaal. En gelijk iedere burgemeester den Gemeenteraad van de stad of gemeente, over welke hij gesteld is, voorgaat en de Commissaris des Ko-

---

1) Redevoering van den Minister van Justitie, den Heer Nedermeijer van Rosenthal, gehouden in de vereenigde zitting van de beide Kamers der Staten-Generaal van den 19den April 1850, bij de aanbidding van een ontwerp van wet ter benoeming van eenen Regent, alsmede van een ontwerp van wet tot regeling der voogdijschap.

nings in elke provincie den voorzittersstoel inneemt bij de Provinciale Staten, zoo ook hebben de beide Kamers der Staten-Generaal, haren president, die de vergadering leidt.

Over dezen Voorzitter nu wensch ik in de volgende bladzijden te handelen en heb mij voorgenomen daarbij dezen gang van behandeling te volgen:

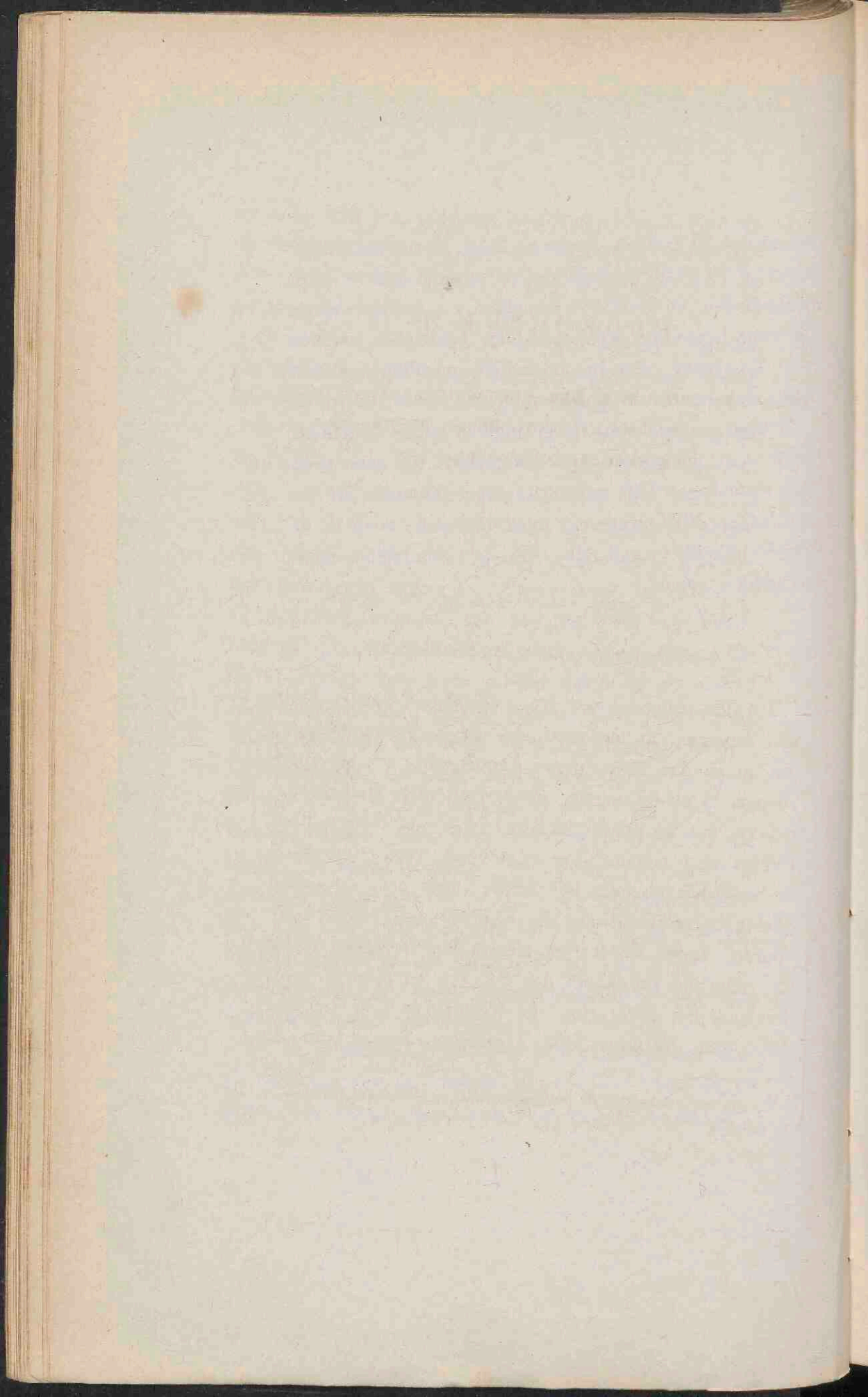
Eerst wensch ik na te gaan, op welke wijze in de Staten-Generaal, en vóór hen, reeds in de vergadering der Algemeene Staten ten tijde der Grafelijke regering en van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, het voorzitterschap werd waargenomen. Daarna, hoe sedert het uitbarsten der revolutie van 1795 de verschillende vergaderingen, die het Volk van Nederland gerepresenteerd hebben, elkander opvolgden, wie als voorzitters over haar gesteld waren en op welken voet het presidium daarbij ingerigt was. Vervolgens wil ik in de derde plaats aanwijzen, hoe na de herkrijging onzer onafhankelijkheid en de instelling eener Grondwet, de Staten-Generaal weder in het leven geroepen werden, aan wien het was opgedragen om hunne zittingen te leiden, en welke veranderingen daarin gebragt zijn bij de latere Grondwetsherzieningen; dit alles nagaande met een' blik op de verschillende reglementen van orde, die van tijd tot tijd vervaardigd zijn, in welke de werkzaamheden van den Voorzitter waren omschreven.

Na de geschiedenis dan van den president der Staten-Generaal van de vroegste tijden af tot heden doorloopen en eenige incidenten, die daarin voorkomen,

aangestipt te hebben, wensch ik ten slotte nog eenige oogenblikken stil te staan bij de eischen door ervaren Staatslieden en Publicisten gedaan om het presidium op eene waardige wijze te doen bekleeden, en hoe een Voorzitter, die in moeilijke gevallen geraken kan, zich daarin te gedragen heeft.

Bewust evenwel van de geringheid mijner krachten, maar aan de andere zijde overtuigd, dat men geen doorwrocht geschrift zal verwachten van hem, die het maatschappelijk leven nog moet intreden, roep ik de toegevendheid in van elk, die deze bladzijden mogt in handen nemen.

HOOFDSTUK I.

OVER DEN PRESIDENT DER STATEN-GENERAAL TIJDENS
DE GRAFELIJKE REGERING EN DE REPUBLIEK
DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

---

§ 1. *Van hunne opkomst tot het jaar 1585.*

Eerste Reglement van Orde van 27 Maart 1577.

Tot den vroegsten oorsprong der Staten-Generaal kan men brengen de vergaderingen der Algemeene Staten, die nu en dan door hunne Landsheeren werden opgeroepen. Van de eerste dezer vindt men melding gemaakt, dat zij den 25sten April 1465 ¹⁾ te Brussel door Philips den Goeden bijeengeroepen werd, ten einde te beraadslagen over het heffen eener bedde om eenen oorlog tegen Lodewijk XI, Koning van Frankrijk, te voeren. Later werden zij meermalen vereenigd onder de regering van Karel den Stouten en Karel V; dit was ook het geval, toen de Keizer den 25sten October 1555 ten overstaan der Algemeene Staten van de

---

1) Gachard, Collection de documents inédits, concernant l'histoire de la Belgique.

Nederlanden afstand deed aan zinen zoon Philips. Deze evenwel liet hen zeer weinig zamenroepen, daar hij die vergadering gevaarlijk oordeelde voor de Grafelijke magt en wel wist, dat zij zijne harde plakkaaten tegen de Hervormde godsdienst niet goed zoude keuren. Desniettegenstaande kwamen de Staten toch van tijd tot tijd bijeen „om te zamen over de gemeene „belangen van het kwijnend Vaderland te beraadslagen.”¹⁾ Zoo vindt men geschreven, dat zij van Don Juan van Oostenrijk vorderden, „dat zij twee of drie „maal in het jaar, of zoo dikwijls als zij het goed „vonden, mogten vergaderen.”²⁾ Evenzoo eischten zij in het volgende jaar 1577 van den Aartshertog Matthias, aan wien de opperlandvoogdij werd opgedragen, „dat de Algemeene Staten mogten vergaderd „blijven, tot beleid van de zaken van den lande, zoo „lang het hun goeddunken zoude; ook zouden zij mo- „gen bijeenkomen en vergaderd blijven, telkens en „zoo dikwijls als het hun zou believen.”³⁾

Op deze vergaderingen der Algemeene Staten wisselde het voorzitterschap, naar het schijnt, af bij het verschil van plaats, waar de vergadering gehouden werd; zoodat de pensionaris van Brabant meestal dien post bekleedde, daar de Staten doorgaans te Brussel werden te zamen geroepen. Die afwisseling van het voorzitterschap bij verschil van plaats kan men be-

1) Pieter Paulus, Verklaring van de Unie van Utrecht, deel III. pag. 24.

2) Wagenaar, Vaderl. Hist. deel VII. pag. 128.

3) Utrechts-Plakkaatboek, deel I. pag. 53.

wijzen uit de deliberatiën, die over het verkiezen van eenen president gehouden zijn tijdens de zitting van het jaar 1600, toen de Staten-Generaal van de Zuidelijke provinciën door den Aartshertog Albert vereenigd waren.¹⁾ Na twee jaren te voren ook door hem in naam van Philips II zamengeropen te zijn, om de overdragt der Nederlanden van den Koning van Spanje aan zijne dochter Isabella en haren echtgenoot goed te keuren, had hij hun bij die gelegenheid beloofd hen spoedig nogmaals te vergaderen en hunnen raad in te winnen; aan zijne belofte dan gehoor gevende, had hij hen in het jaar 1600 wederom zamen laten komen, niettegenstaande de Raad van State, wien hij om voorlichting daaromtrent gevraagd had, van een ander gevoelen was.²⁾

In eene van de eerste zittingen dezer vergadering werd door den president Richardot het voorstel ingediend, dat de Staten-Generaal uit elke provincie op hare beurt en voor éenen dag slechts eenen voorzitter zouden kiezen.³⁾ Deze konden zich echter met het tweede gedeelte van het voorstel niet vereenigen, maar stelden vast, dat het voorzitterschap om de drie dagen zou wisselen; ⁴⁾ daarentegen, wat het eerste gedeelte

---

1) Gachard, Actes des États-Généraux de 1600, pag. 115, 116, 193, 218.

2) Gachard, t. a. p. Inleiding, pag. 1, 7 en 14.

3) t. a. p. pag. 114. Qu'il y eust un président à l'assemblée à chaque jour et de chacune province, par ordre de leur assiette.

4) t. a. p. pag. 115. Le président se changera de trois en trois jours seulement.

betrof, namen zij aan, dat iedere provincie op hare beurt het beleid der vergadering zou waarnemen; zoodat de afgevaardigden van Brabant, die de eerste provincie in rang was, voor de eerste drie dagen den Aartsbisschop van Mechelen tot dezen post benoemden. 1) De Staten van Brabant, welke in hunne meening ook gesterkt werden door die van Henegouwen en Namen, hadden eerst verklaard, dat dit regt alleen aan hen toekwam met terzijdestelling van al de andere, daar de vergadering in hunne provincie gehouden werd, en dat dan ook die provincie, waar zij gehouden werd, gewoon was te presideren, even als zij de andere datzelfde regt zouden laten gebruiken, wanneer de algemeene vergadering ergens anders zou opgeroepen worden. Later deden zij echter voor ditmaal afstand van hun voorregt en schikten zich naar de meerderheid der provinciën. 2)

Hieruit kan men opmaken, dat in vroegeren tijd het voorzitterschap afwisselde bij het verschil van plaats, waar de vergadering gehouden werd.

In dien zelfden tijd was er een geschrift uitgegeven

---

1) t. a. p. pag. 116 en 218.

2) t. a. p. pag. 115. Les Estatz du Brabant, suivis mesme de ceulx de Haynault et de Namur, ont déclaré que ceste présidence leur estoit deue seul, uniquement, et avecq séclusion des autres, attendu que l'assemblée générale se fesoit icy en leur province, laquelle de tous temps estoit accoustumée de présider, comme du mesme lesdiets de Brabant voudroyent user envers les aultres provinces, lorsque ladicte assemblée générale se feroit ailleurs; ce néantmoins iceulx de Brabant estoient contens, pour cette fois, de glisser ceste prérogative, et se conformer avecq la plupart des aultres provinces. Zie ook pag. 193.

over het al of niet raadzame van het bijeenroepen der Staten-Generaal; ¹⁾ eenige redenen in bevestigenden, maar ook in ontkennenden zin wil ik met een enkel woord aanstippen. Voor het bevestigen dier vraag vindt men in hetzelfde onder anderen de volgende redenen opgegeven: dat het ten allen tijde tusschen de oude bewoners van ons land en hunne Vorsten bij den aanvang van hunne regering een regel is geweest, bij alle zaken van eenig aanbelang de toevlugt te nemen tot eene algemeene vergadering der Staten, als tot een heilig anker, om van hen raad en hulp te ontvangen; ²⁾ dat het inderdaad slechts eene vriendschappelijke bijeenkomst is van den Vorst met zijne onderdanen, van het hoofd met zijne leden, om te zamen de middelen te beramen tot het welzijn van allen; ³⁾ dat het de ware grondslag en steunpilaar is voor de magt der Vorsten en de vrijheid der volken, de eenheid en den voorspoed der provinciën, en een zeer zeker kenteeken van een zacht bestier; ⁴⁾ dat

---

1) t. a. p. Inleiding, pag. 8. Cet écrit est intitulé: S'il est expédient d'assembler les Estatz généraulx?

2) t. a. p. pag. 8. C'est une maxime pratiquée de tout temps par les anciens Belgeois et les princes de ce pays, et à l'entrée de leur règne, de recourir, en leurs nécessitez et plus grandes affaires, à une assemblée générale de leurs Estatz, comme à une ancre sacrée, afin de tirer d'eulx conseil et assistance.

3) t. a. p. pag. 9. Ce n'est, en effect, qu'une communication et conférence amiable du prince avecq ses subjectz, du chef avecq les membres, pour y conférer en commun leurs avis et moiens, au bien de tous.

4) t. a. p. pag. 9. C'est le vray base et appuy de leur auctorité et puissance, et de l'honneste liberté des peuples, union et prospérité des

die algemeene vergadering een der hoeksteen is van den Staat en het eenige redmiddel voor al zijne kwalen. 1) Daarentegen om die vraag ontkennend te beantwoorden kwam de volgende reden voor: dat die vergadering, in plaats van eenige genezing aan het zieke ligchaam aan te brengen, hetzelve geheel en al zou ten onder brengen, en in stede van een heilzaam geneesmiddel te zijn, niets anders dan tot een doodelijk vergift zou dienen. 2)

Na deze uitweiding, keer ik tot het onderwerp mijner verhandeling terug. Niet altijd schijnt het voorzitterschap waargenomen te zijn door die provincie, in welke de vergadering gehouden werd, maar is die betrekking later door elk gewest op zijne beurt en dat wel gedurende ééne week bekleed; dit blijkt uit het eerste reglement van orde, dat de Staten-Generaal in hunne vergadering van den 27sten Maart 1577 hebben vastgesteld. 3) Het bevatte over den president verscheidene bepalingen, van welke ik eenige wil op-

---

provinces, et une très-certaine marque d'une douce et courtoise domination.

1) t. a. p. pag. 10. Que ceste assemblée générale est le principal fondement de sa puissance et l'une des pierres angulaires de cest Estat, et l'unique médecine de tous ses maux.

2) t. a. p. pag. 10. Il semble que ceste assemblée générale, au lieu d'apporter quelque guérison au corps malade, achèvera de l'alterrer et de le mettre du tout à bas, et, au lieu d'une salutaire médecine qu'elle ne luy servira que d'un mortel poison.

3) Gachard, Actes des États-Généraux des Pays-Bas. 1576—1585, tome I. pag. 440. Règlement des états-généraux sur l'ordre à observer dans leurs assemblées. 27 mars 1577.

geven, om daaruit aan te toonen, op welke wijze hij moest gekozen worden, en welke werkzaamheden hem waren opgelegd. Wat zijne benoeming betrof was daarin voorgeschreven, dat de afgevaardigde van iedere provincie, die de eerste in rang was, hetzij op kerkelijk of wereldlijk gebied, beurtelings gedurende eene geheele week voorzitter zou zijn, en deze mogt twee assessoren kiezen, die hem in zijne werkzaamheden behulpzaam zouden zijn.¹⁾ Aangaande de werkzaamheden was het volgende bepaald: het was hem opgedragen om een ieder, die geen lid van de vergadering en tot haar door de Staten hunner provincie niet bepaald afgevaardigd was, uit hun midden te verwijderen;²⁾ vervolgens moest hij zorgen, dat allen, die het een of ander eischten, zoolang over hun verzoek geraadpleegd werd, de vergadering verlieten, opdat een ieder vrij zoude zijn in het uitbrengen van zijn advies;³⁾ desgelijks was het een pligt van den voorzitter om zorg te dragen, dat allen, die op nieuw tot de Staten-Generaal werden afgezonden,

---

1) t. a. p. Le plus notable et qualifié, soit ecclésiastique ou séculier de chacune province, présidera par chacune sepmaine, alternativement, selon le pied accoutumé, et pourra choisir deux assesseurs dont il sera accosté et servy, à l'avancement et expédition de toutes occurrences.

2) t. a. p. Lequel président, avant entrer en matière, debvra faire sortir tous ceux qui ne seroient des Estatz et ad ee espécielement députez et envoyez.

3) t. a. p. Que tous poursuyvans et requérans se debvront retirer et sortir de l'assemblée pendant que se délibérera sur leur demande, affin que chacun soit libre en son avis: à quoy ledict président prendra soigneulx esgard.

de acte van de Unie onderteeckenden, daar zij door zulks na te laten, als leden der vergadering niet werden opgenomen. 1)

Het was aan niemand geoorloofd om vóór zijne beurt te spreken, tenzij over eene zaak van een oogeblikkelijk belang. In dat geval kon men aan den president verlof vragen over dezelve te spreken en voorstellen te doen, zonder echter dat het punt, waarover men bezig was te handelen, gestuit mogt worden; aan den president dan was de verpligting opgelegd om aan elk, die voor zijne beurt sprak, stilte op te leggen, en slechts aan één enkelen afgevaardigde uit iedere provincie het woord te verleen. 2) Verder moesten alle requesten en antwoorden door hem in handen gesteld worden eener commissie, welke hij zelf zou zamenstellen, en die belast werd om zoo spoedig mogelijk rapport daarover aan de vergadering te doen. 3) Eindelijk moest de voorzitter zorg dragen, dat

1) t. a. p. Pareillement, fera que tous ceulx qui de nouveau seroient députez et envoyez aux Estatz, signeront l'acte de l'Union, à peine de n'estre admis ny receuz en l'assemblée.

2) t. a. p. Nul, de quelle qualité ou estat il soit, pourra parler ou adviser, sinon à son thour, estant semond par le pensionnaire de ceste ville ou celluy qui présidera, n'est pour chose d'importance: auquel cas, pourra demander licence de parler au président, et par son congé, proposer, sans néanmoins interrompre la matière entamée; le devoir duquel président dès maintenant sera d'imposer précise silence à tous et chascun qui s'avanceroient parler ou adviser avant leurdict thour; et n'y pourra avoir que ung seul parlant de chascune province.

3) t. a. p. Toutes requestes jà présentées et à présenter, responses des lettres et aultres occurrences seront par lediet seigneur président distribuées à ceulx qu'il choisira pour y besoingner en toute diligence selon

alles zou geschieden met de grootst mogelijke kalmte, en dat zoo ook de besluiten werden afgezonden. ¹⁾

Men vindt ook melding gemaakt van twee instructiën, de eene gegeven voor de secretarissen, de andere voor den agent en de klerken ter griffie van de Staten-Generaal; deze beide zijn waarschijnlijk in de zitting van den 19^{den} April 1578 vastgesteld. ²⁾ In deze komen eenige artikelen voor, waarin ook over den voorzitter gesproken wordt, en die ik nog vermelden wil. In de instructie voor de secretarissen wordt in Art. 7 gezegd, dat zij gehouden zijn, zoowel in den winter als in den zomer, het eerst in de vergadering der Staten tegenwoordig te zijn, en op zoodanig uur, als de president zal bepalen; dat zij haar niet mogen verlaten zonder verlof van den voorzitter, voordat de andere leden vertrokken zijn. ³⁾ In het volgende artikel wordt een van de twee secretarissen gelast naast den president te zitten om aantekening en notulen te houden van alle ordonnantiën, besluiten en handelingen der Staten; tot welk einde, een van hen bijgestaan door den voorzitter, in iedere zitting moest

---

l'exigence du cas, et en faire rapport au plustost, pour en résoudre et appoincter comme sera trouvé appartenir.

1) t. a. p. Finalement, ledict seigneur président et ses assessours porteront soing que le tout soit effectué à la plus grande modestie que sera possible, mesmes que les résolutions soient expédiées.

2) Gachard, t. a. p. pag. 442 en 445.

3) t. a. p. Art. 7. Et, à cest effect, seront tenuz, tant en hyver qu'en esté, de comparoyr les premiers en l'assemblée des dicts Estatz, à telle heure que monsieur le président d'iceulx ordonnera, et, avant la sortye d'icelle ne s'en pourront retirer sans cougé d'icel seigneur président.

opgeven, op welke zaken nog besluiten behoorden genomen te worden, en voor het einde der vergadering moest hij bepalen de punten, die in de volgende zouden behandeld worden.¹⁾

De instructie voor den agent en de klerken ter griffie bepaalde in Art. 1, dat zij allen in handen van den president den eed moesten afleggen; dat zij de handelingen der Staten-Generaal geheim zouden houden, en dat ieder van hen, in hetgeen hem opgelegd was te verrigten, zich ijverig zou betoonen.²⁾ Vervolgens werd den agent bevolen om zoo spoedig mogelijk den last, die hem door den voorzitter, zijn assessor of eenen der secretarissen was opgedragen, te volbrengen, ten welke einde hij bij den aanvang en het einde van iedere zitting zich tot hen moest begeben, om te hooren of zij ook de eene of andere zaak te verrigten hadden.³⁾

---

1) t. a. p. Art. 8. Item, sy debvra l'un d'eulx s'asseoyr près dudict président pour faire note et enregistrer toutes ordonnances, résolutions et actes desdicts Estatz; à quelle fin, secondé du président, remémorra à chascune assemblée ceque desdictes résolutions restera d'effectuer, mesmes déclarera, avant la sortye de chascune assemblée, les pointz qu'il conveindra résoudre à la prochaine.

2) t. a. p. Premièrement, qu'iceulz, estantz receuz ou à recevoir en service, presteront le serment ès mains du président des Estatz, de tenir secrets les affaires de la généralité, et de bien loyaulment et diligemment s'employer et acquiter en leur charge, chascun respectivement.

3) t. a. p. L'office dudict agent sera de procurer qu'en toute diligence, et suyvant la charge que ledict seigneur président, son assesseur ou l'un des secrétaires luy donnera, soyt effectué tout ce que par mesdicts seigneurs les Estatz sera ordonné. A quelle fin sera tenu, à l'arrivée et

Uit dit alles kan men eenigzins nagaan, welke de werkzaamheden waren, die in dien tijd aan den voorzitter waren toevertrouwd. Behalve de vergadering der Algemeene Staten, waar de afgevaardigden van al de provinciën zich vereenigden, is na de Unie van Utrecht, die den 29sten Januarij 1579 is tot stand gekomen, nog eene andere ontstaan, waar de zeven gewesten, die zich nader aan elkander verbonden hadden, te zamen kwamen. Deze twee hebben gedurende eenige jaren naast elkander voortgeleefd. Eerst na het jaar 1585, toen de Waalsche provinciën afvielen en Vlaanderen en Brabant overheerd werden, smolten zij beide in één ¹⁾; en van toen af hebben de Staten-Generaal bestaan uit de afgevaardigden van de zeven provinciën, die tot de Unie van Utrecht waren getreden, te weten: Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Groningen. Na dien tijd is geene verandering daarin gekomen, tot na de omwenteling van 1795, wanneer zij plaats moest maken voor de Nationale Vergadering.

§ 2. *Van het jaar 1585—1795.*

Na het jaar 1585 dan bestond de vergadering der

---

département de chacune assemblée, se présenter audict président, assessseurs et secrétaires pour entendre d'eulx s'il y a quelque chose à effectuer.

1) Pieter Paulus, t. a. p. deel III. pag. 27.

Staten-Generaal uit zeven leden of provinciën, die te zamen zeven stemmen uitbragten; iedere provincie, hoeveel afgevaardigden zij ook afgezonden had, en daarin was zij niet gebonden, daar zij zelve toch de onkosten van hen moest betalen, had slechts ééne stem.¹⁾ In de eerste jaren hadden zij geene vaste plaats van bijeenkomst, maar werden nu eens in deze, dan weder in gene stad beschreven, totdat zij op den 15den Januarij 1585 besloten, voortaan steeds in den Haag te vergaderen.²⁾

Evenzoo was de tijd, wanneer zij zouden bijeenkomen, niet bepaald, maar werden zij door den Raad van State opgeroepen om te beraadslagen over die punten, die zij in hunne laatste vergadering beraamd hadden, en die *punten van reces* genaamd werden, totdat zij in het jaar 1593 eene aanblijvende vergadering zijn geworden.³⁾ De reden, waarom zij toen niet weder van elkander gingen, maar bijeenbleven, was, dat er dagelijks zoovele zaken voorkwamen, over welke de provinciën gezamentlijk moesten beraadslagen, dat het niet mogelijk was langer op punten van

---

1) Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Pays-Bas, publiée par M. Lentin, tom I. pag. 33. Le nombre des députés à l'assemblée générale n'est point réglé, ny égal entre toutes les Provinces; parceque n'opinans point de leur chef, mais de la part de leurs Provinces, et ne formant qu'autant de suffrages, qu'il y a de Provinces Unies, il n'importe pas combien de députés elles y envoient, puis qu'aussy bien c'est aux dépens des Provinces qu'ils s'y trouvent.

2) Resolatiën Stat. Gen. 15 Jan. 1585.

3) Simon v. Slingelandt, Staatkundige geschriften, deel II. pag. 160.

beschrijving te vergaderen of voor een' geruimen tijd te scheiden. ¹⁾

De Unie van Utrecht kan beschouwd worden als eene algemeene instructie voor deze vergadering geweest te zijn, in zooverre de Staten-Generaal beraadslagen moesten over de algemeene belangen en verplichtingen uit de Unie voortspruitende, zoodat zij gehouden waren, niet toe te laten dat ter Generaliteit iets begonnen of gedaan wierd, dat tegen de Unie zou strijden; maar daarenboven hadden de afgevaardigden van iedere provincie in alle zaken van cenig aanbelang eene bijzondere instructie van hunne Staten noodig. Daar deze nu meestal van elkander verschilden, en daardoor ter Algemeene Vergadering wel eens besluiten genomen werden tegen de meening van de Staten der provinciën in, heeft men in het jaar 1643 ²⁾ op aanraden van Holland beproefd aan alle afgevaardigden eene gelijkkluidende instructie te geven, maar te vergeefs, hoewel echter door onderscheidene provinciën na dien tijd bepaalde berigtschriften voor hen, die zij afzonden, gemaakt zijn. Zoo hebben de Staten der provincie Utrecht in hunne vergadering van den 9^{den} April 1668 er een gearresteerd, bestaande uit elf artikelen, die van Holland den 23sten Julij 1669, en die van Gelderland eerst den 17^{den} October 1750. ³⁾ Uit deze berigtschriften of bijzondere instructiën kan

---

1) Pieter Paulus, t. a. p. deel III. pag. 29.

2) Pieter Paulus, t. a. p. pag. 91.

3) Pieter Paulus, t. a. p. pag. 92, 99, 109.

men zien, hoever de magt der afgevaardigden zich uitstrekte, en wanneer zij met of zonder een' bepaalden last van hunne principalen in te roepen, handelen mogten.

Het voorzitterschap dezer vergadering werd op de volgende wijze waargenomen: Iedere provincie op hare beurt, en wel naar eene zekere volgorde, bekleedde dien post gedurende eene week, en, zooals PIETER PAULUS zegt: ¹⁾ „De eerste in rang onder de afgevaardigden „van de provincie, die voor moest zitten, bekleedde „de waardigheid van voorzitter en behield die van „zondag ten twaalf uur des nachts tot in de volgende „week op het zelfde uur.” Hetzelfde leert ons ook ABRAHAM DE WICQUEFORT ²⁾ in deze regelen: „Chaque „province préside une semaine, à compter depuis la „minuit du Dimanche au Lundy;” en verder: „Le „premier député de la Province préside toute la se- „maine, et prend sa place dans une chaise à bras, „posée au milieu d'une table, qui règne tout du long „de la salle de l'assemblée.” Daarentegen zijn er schrijvers van lateren tijd, ³⁾ die meenen, dat iederen dag van de week, in welke deze of gene provincie voorzat, een andere afgevaardigde van die provincie den voorzittersstoel zoude ingenomen hebben. Hieruit bemerkt men, dat het voorzitterschap op dezelfde wijze ingerigt was, als het Reglement van Orde van 27 Maart 1577 reeds bepaald had. De volgorde der provinciën,

---

1) Pieter Paulus, t. a. p. pag. 146.

2) de Wicquefort, t. a. p. pag. 34.

3) Jhr. Mr. J. J. de la Bassecour Caan, Schets van den Regeringsvorm der Nederlandsche Republiek van 1515—1795, pag. 124.

uit welke men zien kan, welke aan de beurt was om eenen president te leveren, was deze: eerst kwam Gelderland, dat, den titel voerende van hertogdom, steeds den voorrang gehad had; daarop volgden Holland en Zeeland; verder Utrecht, Friesland, Overijssel en Groningen. Over den voorrang tusschen Utrecht en Friesland is meermalen getwist, ¹⁾ totdat eindelijk in het jaar 1675, toen Utrecht na de fransche overheersching onder Lodewijk XIV weder zitting nam in de Staten-Generaal, de Staten het aan de beslissing van de beide Stadhouders dier gewesten, Willem III en Hendrik Casimir, overlieten, en deze verklaarden, „dat de provincie van Utrecht zou blijven gemaanti-
„neerd, gestijfd en gesterkt in de possessie, vel quasi,
„van voorzitten, voorstemmen, voorschrijven, voor-
„zegelen en de verdere praeseance onder de Bond-
„genooten, vóór de provincie Friesland, zonder dat
„meergemelde provincie Utrecht in het oefenen van
„denzelven rang eenig beletzel of hinder zoude mogen
„geschieden.” ²⁾ Het Landschap Drenthe heeft verscheidene keeren verzocht om ook zitting in de Staten-Generaal te hebben, zooals in de jaren 1618, 1633, 1643 en 1651; evenzoo drong Staats-Brabant in de jaren 1608, 1648 en 1651 daarop aan, maar op beider verzoeken is steeds afwijzend beschikt. ³⁾

De werkzaamheden, aan het presidium verbonden, waren de volgende: hij ontving de brieven van de

1) Pieter Paulus, t. a. p. deel III. pag. 81 en volg.

2) van de Water, Utrechts-plakkaatboek, deel I. pag. 175.

3) Pieter Paulus, t. a. p. deel I. pag. 86.

gezanten in het buitenland, de memoriën van vreemde ministers alhier, de verzoekschriften van bijzondere personen of collegiën, ¹⁾ die hij alle door den griffier aan de vergadering moest laten voorlezen. Het was meestal aan hem opgedragen de zaken voor te dragen en aan ieder der afgevaardigden het woord daarover te verleenen. Vervolgens moest hij de stemmen opnemen, de besluiten, die genomen waren, aan den griffier dicteren en die dan zelf onderteekenen. ²⁾

Bij de stemming bragt hij het laatst zijne stem uit en voegde zich bij de meerderheid, zoo het ten minste zaken waren, waarover met de meerderheid gestemd mogt worden. In de meeste gevallen mogten de Staten-Generaal met meerderheid van stemmen, in sommige daarentegen moesten zij met eenparigheid besluiten. Zoo konden zij, volgens Art. 9 van de Unie van Utrecht, over het maken van vrede of het aanvaarden van eenen oorlog slechts met eenparigheid van stemmen beslissen; evenmin konden zij met eene vreemde mogendheid een verbond sluiten, volgens Art. 10 der Unie, zonder algemeene toestemming; zoo ook mogten, volgens Art. 22,

---

1) Hiervan ziet men een bewijs in het door Mr. H. Vollenhoven uitgegeven werk, *Broeders gevangnisse*, dagboek van Willem de Groot, betreffende het verblijf van zijnen broeder Hugo op Locvenstein. Daarin wordt gesproken pag. 100 van een request, dat gepresenteerd is aan den president Ploix; pag. 106 aan den president Fervou; pag. 126 aan den president van Sommelsdijck; pag. 132 aan den president Roode.

2) de Wicquefort, t. a. p. pag. 34. C'est luy qui propose ordinairement les affaires, c'est luy qui va aux opinions, qui conclut, et qui dicte les conclusions au greffier, et qui signe les resolutions.

de artikelen dezer Unie niet vermeerderd of veranderd worden dan met algemeene stemmen.¹⁾ Over de wetgeving, de uitschrijving van belastingen, over het opperste regtsgebied, het opperbeleid van het landsbestuur mogten zij daarentegen met meerderheid van stemmen beslissen.²⁾

Indien het zaken waren, over welke men met meerderheid van stemmen besluiten kon, en het algemeene gevoelen met dat der voorzittende provincie streed, of indien de president wegens andere redenen zwaarigheid maakte tot zoodanig besluit mede te werken, kon hij zijne voorzittersplaats verlaten, welke dan door den president van de naastvoorgaande week werd ingenomen of door dien eener nog vroegere, welke geene zwaarigheid maakte om het besluit op te maken.³⁾

Op zulken voet dan, als ik in de vorige bladzijden in korte trekken heb aangetoond, werd het voorzitterschap waargenomen der Staten-Generaal, die gedurende meer dan twee eeuwen hebben bestaan, totdat zij op den 1sten Maart 1796 genoodzaakt werden hunne plaats in te ruimen aan de Nationale Vergadering.

---

1) de Wicquefort, t. a. p. pag. 32.

2) de la Bassecour Caau, t. a. p. pag. 132.

3) de Wicquefort, t. a. p. pag. 34. Si le président refuse de conclurre à la pluralité des voix dans les affaires où la pluralité a lieu, parce que c'est contre l'avis de sa Province ou contre ses sentiments, il fait place au président de la semaine précédente, qui se met dans la chaise et conclut, et si celui cy en fait difficulté aussy, celui qui l'a précédé s'y met et conclut.

H O O F D S T U K   I I .

OVER DEN PRESIDENT DER VERSCHILLENDE VERGADE-
RINGEN, DIE ELKANDER GEDURENDE DE JAREN
1796—1810 OPGEVOLGD ZIJN.

§ 1. *De Nationale Vergadering. 1 Maart
1796—22 Januarij 1798.*

Reglement van Orde van 25 Maart 1796.

Had in de laatste jaren reeds eene menigte van geschriften en redevoeringen den omwentelingsgeest aangewakkord en de revolutie voorbereid, in 1795 brak deze dan ook uit. Fransche troepen, die gereed stonden de Patriotten te helpen, werden niet gelijk in vroegere jaren verdreven, maar als vrienden ingehaald, en Willem V zag zich weldra ¹⁾ genoodzaakt het vaderland te verlaten. Zoo moesten de staatsinstellingen gebouwd op de Unie van Utrecht, waarbij de souvereiniteit der provinciën erkend was, vervangen worden door eene constitutie gegrond op de fransche beginselen van vrijheid, gelijkheid en broederschap, volgens welke de oppermagt bij het geheele volk zou berusten.

---

1) 18 Januarij 1795.

De omwenteling, die in de steden begon, waar de raadscollegiën voor zoogenaamde comités, eene instelling reeds van de fransche naburen overgenomen, moesten plaats maken, was ook de aanleiding dat de Staten-vergaderingen der verschillende provinciën ontbonden werden en andere afgevaardigden bijeen kwamen, die zich onder den naam van provisionele representanten des Volks tot eene nieuwe vergadering constituëerden. Maar dit was niet genoeg, ook de Staten-Generaal wilde men vervangen en voor eene vergadering, waarin de afgevaardigden der provinciën veel hadden van „gezanten van zelfstandige politieke ligchamen,” zooals zij in lateren tijd door den schrijver van de *Beginselen van Nederlandsch Staatsbestuur* ¹⁾ genoemd zijn, eene vertegenwoordiging gekozen door de Natie zelve, in de plaats stellen.

Tot deze omkeering heeft het meest bijgebracht de te 's Hage belegde Centrale Vergadering, waarin mannen optraden uit alle deelen des lands zamengevloeid, die zich tot doel gesteld en met een' duren eed gezworen hadden niet uit elkander te gaan, voordat eene Nationale Vergadering zou bijeengeroepen zijn, zooals dit blijkt uit de aanspraak, welke eene commissie uit haar naderhand in die vergadering hield, ²⁾ en zooals ook de representant Witbols getuigde: „Aan deze Cen-

---

1) *Beginselen van Nederlandsch Staatsbestuur*, pag. 66. (de Bosch Kemper).

2) Zie de redevoering door die commissie in de Nationale Vergadering gehouden den 8sten Maart 1796, in het *Dagverhaal der Handelingen van de Nationale Vergadering*, deel I. pag. 42.

„trale Vergadering toch hebben wij het hoofdzakelijk „toe te schrijven, dat het Volk van Nederland zijnen „wensch verkregen heeft in het aanstellen van eene „Nationale Vergadering.”¹⁾ Nadat dan ook Holland den 26sten Februarij 1795 in de Staten-Generaal voorgeslagen had eene commissie te belasten met het formeren van een plan tot het bijeenroepen van zoodanig eene algemeene vergadering, en daaraan gehoor gegeven en den 4^{den} Maart eene commissie van zeven leden benoemd was, werd den 29sten Mei een concept ingodiend.²⁾ Het duurde echter tot den 21sten Januarij 1796, eer dat de Staten-Generaal een „regloment, volgens hetwelk eene algemeene Nationale Vergadering „door het Volk van Nederland zal worden bijeengeropen en werkzaam zijn,” vastgesteld hadden.³⁾

Op den 1sten Maart kwam dan de eerste Nationale Vergadering bijeen, en gingen de Staten-Generaal dadelijk daarop uit elkander. Groot was het verschil tusschen deze beide vergaderingen: terwijl de afgevaardigden ter Staten-Generaal te zamen zeven leden uitmaakten, als representerende de zeven provinciën, en daardoor ook zeven stemmen uitbragten, zoo was het nu geheel anders, daar de afgezonden tot deze vergadering, gekozen door de Natie zelve, ook het geheele Bataafsche volk zouden representeren, en ieder

1) Dagv. der Nat. Verg. deel I. pag. 31.

2) Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden, door C. Zillesen, deel V. pag. 26, 36, 53.

3) Jaarboeken der Bataafsche Republiek, deel III. 131—142 en V. 351—373.

zijne eigene stem zou uitbrengen, en dat wel zonder ruggespraak met hen, door wie zij afgezonden waren, in tegenoverstelling van de Staten-Generaal, die in zwaarwigtige zaken eerst het oordeel der Staten van hunne provincie hadden moeten inwinnen.

Eene van de eerste werkzaamheden dezcr Nationale Vergadering was, nadat zij tot haren eersten voorzitter Pieter Paulus, ¹⁾ gecommiteerde uit den Haag, gekozen had, het maken van een Reglement van Orde, hetwelk, nadat den 11den Maart door eene daartoe benoemde commissie een concept-reglement was ingediend, en waarover den 16den en volgende dagen was beraadslaagd, den 25sten Maart werd vastgesteld. ²⁾ Hieruit kan men nagaan, op welk eene wijze het presidium ingerigt was en welke de werkzaamheden waren, die daaraan verbonden waren. Wat de benoeming betrof, deze was in Art. 23 aldus geregeld: „De president zal benoemd worden voor den tijd van „veertien dagen; die benoeming zal des vrijdags geschieden; dan het presidium van den benoemden „gaat in, des nachts ten 12 uur, tusschen zaterdag en „zondag daaraanvolgende.” Derhalve was voor het wckelijksch presidium, zooals het onder de Staten-

1) Dagv. I. pag. 5. Pieter Paulus heeft slechts gedurende vier zittingen gepresideerd, na welken tijd hij ziek geworden is, en zijn dood door zijn plaatsvervanger P. L. van de Kastele den 17den Maart aan de vergadering werd medegedeeld.

2) Zie het concept-reglement in het Dagv. deel I. pag. 65—67 en vervolgens het vastgestelde reglement, Dagv. deel I. pag. 155—157. Het bestond uit drie hoofdstukken en 46 artikelen, waarvan het 2de hoofdstuk over den president in het bijzonder handelde.

Generaal ingerigt was, een voorzitterschap, dat om de veertien dagen zou afwisselen, in de plaats getreden. De benoeming moest geschieden bij briefjes door iederen stemmer onderteekend, en de volstreckte meerderheid, van ten minste één boven de helft der aanwezige leden, werd vereischt om bij de eerste stemming gekozen te zijn; zoo niemand die verkreeg, had eene nieuwe vrije stemming plaats; en indien dan nog niemand de volstreckte meerderheid had, moest er gestemd worden over de drie die de meeste stemmen verkregen hadden, van welke diegeen, die nu de meeste stemmen ontving, tot president verkozen zou zijn.¹⁾ Verder was in Art. 30 bepaald: „De afgetredene president zal niet weder verkiesbaar zijn, dan na verloop van twee maanden, of vier verkiezingen,” hoewel in het concept-reglement stond „na verloop van „ééne maand of twee verkiezingen,” hetgeen op beoog van Vitringa veranderd werd, daar hij bevreesd was, zoowel voor het concentreren van die groote presidiale magt bij zeer weinigen, als dat het aanleiding zoude geven tot *kabaleren*.²⁾ De vrees dan toch, wat het eerste betrof, schijnt ijdel geweest te zijn, daar van de 39 voorzitters, die de eerste Nationale Vergadering gehad heeft,³⁾ slechts drie ge-

---

1) Art. 24 van het Reglement van Orde.

2) Dagverhaal, deel I. pag. 116.

3) Zie de lijst der presidenten, hoe die elkander opgevolgd hebben, in de Bijdragen tot de Geschiedenis der Omwenteling van 1795—1798, 2de stuk, de 1ste Nationale Vergadering, door Mr. G. W. Vreede, pag. 70 en 71.

weest zijn, die voor de tweede maal den presidialen zetel hebben ingenomen, namelijk Bicker, Schimmelpenninck en van de Kasteele. Wat het tweede punt daarentegen betref, blijkt het later nu en dan wel plaats gegrepen te hebben; ten minste men hoort den representant van Hooff eens verontwaardigd uitroepen: „Alles wordt te voren afgesproken; men adjourncert „de zaken, wanneer men niet verzekerd is van de „*geprepareerde* opiniën der meerderheid. Alles wordt „dus *bekonkeld*: want, wie weet niet, dat men hier „den praesidialen zetel niet beklimt, zonder er op „*gecabaleerd* te zijn? Op die wijze is men altijd meester; men kan de commissiën naar zijn zin kiezen, „om de rapporten naar zijnen smaak te zien uitbrengen, en daarna de Vergadering te dwingen, van er „over te delibereren; maar zoo doende, zal ook altijd „het lot van het Volk door de voorgedragen opiniën „van weinigen beslist worden. Heeft het Volk zijne „Representanten verkozen, om door weinigen „*fluenceerd* te worden? Ik aarzel niet, dit alles in „het openbaar te zeggen; als Representant van het „Volk word ik er toe verplicht: de regtvaardigheid „roept mij toe niets te menageren.”¹⁾

In een ander artikel wordt gehandeld over de afwezigheid van den voorzitter, en in Art. 29 werd dien-aangaande bepaald: „Ingeval van ziekte of noodzake-

---

1) Dagverhaal, deel V. pag. 1039. Zie ook de Staatsomwenteling van 1795, in haren aard, loop en gevolgen beschouwd, door Appellius, pag. 59 en 60.

„lijke afwezigheid van den president, zal de laatst afgegane president zoolang deszelfs plaats bekleeden;” terwijl daarentegen de afgevaardigde uit Rotterdam, Midderigh, voorgesteld had eenen vicepresident te benoemen, die bij afwezigheid van den president, diens plaats zou innemen.¹⁾ Hoe het aanzien van den voorzitter der vergadering naar buiten werd gchandhaafd, bespeurt men uit de bepalingen, die men in ditzelfde reglement had gemaakt, door in Art. 26 vast te stellen: „De president zal overal, waar hij zich in 't openbaar „vertoont, het distinctif teeken zijner waardigheid „dragen, en zullen hem alsdan telkens bij alle wachten „de grootste militaire honneurs gegeven worden;”²⁾ en in het volgende artikel: „De president zal zooveel „mogelijk eenmaal des weeks op de parade komen, „dezelve aldaar voor hem laten aftrekken en de honneurs ontvangen;” deze eerbewijzen werden hem aangedaan, daar men meende in hem het gansche Bataafsche Volk vertegenwoordigd te zien.

De werkzaamheden, die den voorzitter opgedragen waren, kan men tot de volgende brengen: Na dagelijks ten elf uur de vergadering met een gebed geopend te hebben, en nadat de notulen der voorgaande zitting door eenen der secretarissen waren voorgelezen en goedgekeurd, moest de president in overweging brengen, zoowel de overgegevene notas en ingekomene missiven en requesten als die zaken, welker overweging

1) Dagverhaal, deel I. pag. 99 en 116.

2) Vergelijk ook het Leven van R. J. Schimmelpenninck door Graaf Schimmelpenninck, I. bl. I.

of eindelijke afdoening op dien dag was vastgesteld, gelijk mede de rapporten der onderscheidene commissiën, en moest hij ten laatste vóór het sluiten der vergadering vragen, of iemand iets had voor te stellen, en tevens herinneren welke zaken in de volgende zitting aan de orde van den dag waren.¹⁾ Hij moest aan een ieder, die het vroeg, het woord verleen en hem daarbij handhaven door alle inspraak en afzonderlijke gesprekken der overige leden te verhinderen; vervolgens moest hij iederen spreker, die de adviezen zijner medeleden *taceerde* of onbescheidene uitdrukkingen bezigde, tot de orde roepen en bij ongehoorzaamheid het stilzwijgen opleggen; zoo moest hij ook de toehoorders, die in de tribunes waren toegelaten en die de zittingen op eenigerlei wijze stoorden, tot stilte vermanen, en bij weigering had hij het regt om hen zelfs door de gewapende magt uit de vergadering te verwijderen.²⁾

Over de stemming in deze vergadering en hoeverre de president daarin gebonden was, schreef Art. 7 van het Reglement van Orde voor: „De president zal op „zijn praeadvies mogen concluderen, indien de vergadering (nadat hij zal gevraagd hebben, of iemand „daarop iets heeft aan te merken) door haar stilzwijgen daarin toestemt; dan hij zal gehouden zijn, zoo „ras één of meer leden het begeeren, eene hoofdelijke onvraag te doen, wanneer hij met de wettige „meerderheid zal moeten concluderen;” en Art. 8: „Zoo de stemmen staken, zal de zaak blijven in ad-

1) Art. 1, 2, 5, 6 van het Reglement van Orde.

2) Art. 16, 18, 19, 22 van het Reglement van Orde.

„vies tot de volgende zitting, en bijaldien dan wederom „de stemmen staken, zal de president beslissen.” Deze laatste bepaling was geheel nieuw; de eerste daarentegen kwam ook reeds voor onder de Staten-Generaal, waar de president zich moest voegen bij de meerderheid of anders zijnen zetel aan den vorigen voorzitter inruimen.

Dat de zittingen dezer Nationale Vergadering niet altijd even kalm gehouden werden, daarvan treft men eene menigte voorbeelden aan; zoo onder anderen de zitting van den 29sten September 1796 onder het presidium van Kantelaar, toen deze, na herhaalde malen de leden tot de orde geroepen te hebben, en toen het hem eindelijk gelukt was de kalmte te herstellen, genoodzaakt was de volgende aanspraak tot zijne medeleden te houden: „Ik zie met de levendigste droefheid, Bur- „gers Representanten! de verwarring, die in deze ver- „gadering ontstaan is. Heb ik dan niet, in den gant- „schen loop van deze mijne bediening, genoegzaam „getoond, dat het handhaven van de vrijheid uwer „raadplegingen veilig aan mij toevertrouwd was? Heb „ik de stem van iemand uwer gesmoord? Neen, mijn „hart zegt mij, dat ik mijn plicht betracht heb; en „God is mijn getuige, dat ik opregt gezind ben, mijn „praesidium even onpartijdig ten einde te brengen, „als ik het tot dit oogenblik heb waargenomen. Is „dit dan het voorbeeld van liefde voor orde, van eer- „bied voor de wet, dat Vertegenwoordigers van het „Volk aan het publiek, dat ons hoort en ziet, aan „geheel de Natie, die op onze daden staart, geven

„zullen? Ik bid u, Burgers! ik bezweer u, ik eisch
 „van u in den naam van het Volk van Nederland,
 „dat gij tot de orde terugkeert, dat gij niet weder
 „zulke tooneelen aanrigt, dat gij allen medewerkt om
 „de Vergadering zoo achtbaar te maken, dat zij, in
 „de oogen van hare vijanden zelve eerbied verwekke.”
 En toen eenige oogenblikken hierna desniettemin de rust
 wederom verbroken was en men hem van partijdigheid
 betichtte, sprak hij alleen deze woorden: „Zoo iemand
 „uwer hier tegen mij getuigen kan, dat hij spreke!”¹⁾

Hieruit blijkt, dat, zoo de taak van voorzitter dezer
 vergadering aan den eenen kant zeer eervol was, zij
 aan de andere zijde zeer vele moeilijkheden in zich
 had. Hiervan was dan ook menigcen overtuigd; ten
 minste hoort men den Groningschen afgevaardigde Ten
 Berge zijnen post met de volgende woorden aanvaar-
 den: „Zoo hebt dan gijlieden, Burgers Representanten!
 „mij tot voorzitter in deze aanzienlijke vergadering,
 „waarop geheel Nederland 't oog gevestigd houdt, ver-
 „koren: mij, die door 't vertrouwen, 't welk mijne
 „medeburgers in mij stelden, uit den kring mijner
 „gewone werkzaamheden gerukt, eene loopbaan heb-
 „moeten intreden, waartoe ik mijne krachten niet toe-
 „reikend vind. En zoude dan, wanneer ik let op 't ge-
 „wigtige van den post, waartoe ulieder vereerende
 „keuze mij nu heeft verheven, wanneer ik let op de
 „kunde, de ervarenheid, de welsprekendheid door

---

1) Dagverhaal, III. pag. 278 en 279. En zie hierover Mr. C. L.
 Vitringa, Staatk. Gesch. der Bataafsche Republiek, I. 78—82.

„mijne voorgangers aan den dag gelegd, mijn hart niet
 „beklemd zijn in den toestand, waarin ik mij thans
 „bevinde? Ja gewisselijk dit gevoelt ieder uwer.”¹⁾
 En zoo ziet men den president van Hamelsvold te
 leur gesteld zijn presidium met deze redevoering ne-
 derleggen: „En nu, Burgers Representanten! leg ik
 „met blijdschap den post neder van een voorzitter-
 „schap, hetwelk mij vele onaangename aandoeningen
 „veroorzaakt heeft. Niet zoozeer door de moeite en
 „arbeid, die met dezen post verbonden zijn, niet
 „zoozeer door de gebrekkige waarneming van den-
 „zelve; maar het een en ander hetgeen onder mijn
 „voorzitterschap, uit welke oorzaak en met welke be-
 „doelingen dan ook, is voorgevallen, en hetgeen deze
 „vergadering en derzelver achtbaarheid, ja de hoog-
 „heid des Volks van Nederland betref, heeft mij ge-
 „smart, en maakt mijne bekommering voor het lot
 „mijns Vaderlands steeds grooter en gevoeliger.”²⁾
 Ook de woorden van den president Bicker kan ik niet
 nalaten aan te halen, toen hij, over het zenden van
 twee escadrons ruitery naar Amsterdam, waar eenige
 opschudding plaats had gegrepen, door zijne mede-
 leden aangevallen, dit zeide: „Ik behoef mij niet te
 „verdedigen, of te verklaren, dat mijn oogmerk niet
 „is geweest om burgerbloed te vergieten; dit strijdt
 „tegen mijn bekend karakter, en de aandrift van het
 „bloed mijner vrijheid-minnende voorouderen, dat door

---

1) Dagverhaal, III. pag. 284.

2) Dagverhaal, IV. pag. 235.

„mijne aderen vlocit;”¹⁾ dezelfde, die, toen hij ten tweeden male tot het presidium verkozen werd, deze betrekking met den verstandigen raad aanvaardde: „Laten wij in onze deliberatiën toch niet uit het oog „verliezen, dat, als men eene *Revolutie* maken wil, „brandende ijver, maar als men eene *Constitutie* maken „moet, bedaardheid en wijsheid de kenmerken van „Patriotisme zijn.”²⁾

De voornaamste zaak, tot welke de Nationale Vergadering bijcengeropen was, was het ontwerpen eener Constitutie, tot welk einde dan ook eene commissie bestaande uit 21 leden, volgens Art. 102 van het reglement op de bijeenroeping dezer Vergadering werd verkozen.³⁾ Deze bragt in de maand November het plan eener Constitutie bij haar in, bestaande uit 11 titels, waarvan de derde over de wetgevende magt handelende, deze liet uitoefenen door een Wetgevend Ligchaam, verdeeld in twee Kamers, de Grootte Kamer en de Kamer der Oudsten genaamd, en waarin bij Art. 174 bepaald was, dat iedere Kamer uit haar midden, voor den tijd van ééne maand, eenen voorzitter zoude kiezen.⁴⁾ Na het besluit van den 29sten No-

---

1) Dagverhaal, I. pag. 485.

2) Dagverhaal, V. pag. 876.

3) De notulen dezer commissie zijn verloren gegaan, maar Mr. C. L. Vitranga heeft dit verlies eenigzins vergoed door de adviezen van H. H. Vitranga en J. van Manen Az. mede te deelen, die te vinden zijn in het *Gedenkschrift* 2de stuk, 1ste gedeelte, 2de hoofdstuk, pag. 89 en volg.

4) Mr. C. L. Vitranga, t. a. p. pag. 204 en Dagverhaal, III. pag. 611 en volg.

vember om het ontwerp als leiddraad der te maken Staatsregeling aan te nemen, werd men genoodzaakt in de zitting van den 1sten December daarop terug te komen met vaststelling van een nieuwen grondslag, dien der één- en ondeelbaarheid, ten gevolge waarvan men gedrongen werd het concept van het ontwerp weder om te werken; tot welk einde zulks in handen werd gesteld eener nieuwe commissie, bestaande uit zeven leden, die weinige weken daarna, bij monde van Hahn, haar verslag uitbragt. Deze commissie had betrekkelijk den president twee nieuwe artikelen bijgevoegd, aldus luidende: „De afgaande „President en Secretarissen zijn tot dezelfde posten „niet wederom verkiesbaar als na verloop van twee „maanden, zoodanig nochtans dat, bijaldien het Wet- „gevend Ligchaam volgens Art. 36 op reces mogt „scheiden, de alsdan fungerende President en Secre- „tarissen nog veertien dagen van de volgende zitting „derzelve posten zullen waarnemen;” en „Ten dien „einde zullen de beide Presidenten en Secretarissen, „ingevalle van reces, de gewone Residentie niet ver- „mogen te verlaten, maar zonder eenige de minste „autoriteit uit te oefenen, de adressen, welke in „den tusschentijd inkomen, dat het Wetgevend Lig- „chaam niet bijeen is, ontvangen, en gezamenlijk bij „meerderheid van stemmen, of zoo de stemmen staken, „bij het lot overleggen en beslissen, wanneer er eene „buitengewone beschrijving van hetzelfde noodig is.”¹⁾

1) Dagverhaal, IV. pag. 315 en 787.

De discussiën over dit nieuwe plan van Constitutie gevoerd, die de Nationale Vergadering bezig gehouden hebben van den 11^{den} Januarij tot den 30sten Mei 1797, zijn zeer belangrijk geweest en vele beginselen zijn daarbij erkend en vastgesteld, op welke de volgende Staatsregelingen zijn gegrondvest. ¹⁾ Bij de beraadslagingen over de wetgevende magt hebben zich onderscheidene vragen voorgedaan, waarover uitstekende redevoeringen gehouden zijn, en die aan de leden de gelegenheid gaven om hunne scherpzinnigheid in wel uitgewerkte verzoogen aan den dag te leggen; ²⁾ onder anderen over de vragen, of het Wetgevend Ligchaam in zijn geheel zou blijven dan wel in twee Kamers gesplitst worden; ³⁾ of het op vaste tijden zou zamenkomen of permanent moest zijn, dan wel zou kunnen vergaderen zoo lang en zoo dikwijls als het dit noodig oordeelde; ⁴⁾ of geestelijken en professoren in hetzelfde zouden toegelaten worden, ⁵⁾ en zoo meer.

---

1) Men kan de beraadslagingen vinden, behalve in het Dagverhaal, Deel IV. pag. 413. — Deel VI. pag. 171, beknopt in het Gedenkschrift van Mr. C. L. Vitringa, 3de stuk, 2de Gedeelte (Staatkundige Geschiedenis der Bataafsche Republiek), zamengevat.

2) De Staatsomwenteling van 1795, pag. 70.

3) Mr. C. L. Vitringa, t. a. p. pag. 217 en volg. en Dagv. IV. pag. 711 volg. Vitringa, Strick van Linschoten, de Rhoer traden op om het voorstel van de commissie tot splitsing te verdedigen, terwijl van Manen en Vreede er zich tegen verklaarden.

4) Mr. C. L. Vitringa, t. a. p. pag. 229 volg. en Dagv. IV. pag. 727 volg.

5) Dagv. IV. pag. 737—739. De Hoogleeraren de Rhoer en Nieuhoff, leden der Nationale Vergadering, drongen sterk op hunne uitsluiting aan.

Nadat het ontwerp eindelijk, na eene discussie van vijf maanden lang, in de Nationale Vergadering aangenomen was, werd het den 8sten Augustus door de grondvergaderingen in alle provinciën, waaraan het ter goed- of afkeuring moest voorgedragen worden, met eene groote meerderheid verworpen. Het gevolg hiervan was, dat de eerste Nationale Vergadering ontbonden werd en plaats moest maken voor eene tweede, die den 1sten September bijeenkwam, waarin verscheidene representanten, zooals Schimmelpenninck, de Rhoer en anderen, weigerden zitting te nemen.¹⁾

Ook deze Vergadering moest naar het voorschrift van het nog bestaand reglement eene commissie van 21 leden benoemen om eene Constitutie te ontwerpen; maar voordat deze commissie daarmede gereed was, kwam de geweldige staatsgreep van den 22sten Januarij 1798 tusschenbeiden, met behulp vooral van den president Midderigh en diens tijdelijk militair gezag volbragt, die een einde maakte aan den strijd tusschen de Federalisten en Unitarissen en aan de laatsten de overwinning verschafte, waardoor ook deze tweede Nationale Vergadering ophield te bestaan en veranderd werd in eene Constituerende Vergadering, representerende het Bataafsche Volk.

§ 2. *Het Vertegenwoordigend Ligchaam.* 1798—1801.

Gelijk ons vaderland vóór de staatsomwenteling

---

1) Mr. G. W. Vreede, *De Eerste Nationale Vergadering*, pag. 50.

van 1795 verdeeld was in de partij der Patriotten en Prinsgezinden, zoo waren daarna onder de eerstgenoemden twee rigtingen ontstaan, Unitarissen en Federalisten, van welke de eersten eene volstreckte één-en ondeelbaarheid voorstonden, de laatsten daarentegen meer van het oude wenschten te behouden en voorstanders waren van eene gedeelde oppermagt. Hoewel deze twee partijen schijnbaar meer eensgezind waren bij het bijeenkomen der eerste Nationale Vergadering, hetgeen blijkt uit het benoemen van de beide eerste voorzitters, Pieter Paulus en van de Kasteele, van welke de eerste met 88 van de 90 en de tweede met eenparigheid van stemmen ¹⁾ benoemd werd, waren zij echter toch aanwezig en nam de tweespalt bij het einde dier vergadering reeds zoozeer toe, dat de laatste voorzitter, dezelfde van de Kasteele, slechts met 35 stemmen andermaal tot president gekozen werd. ²⁾ In de tweede Nationale Vergadering hadden de Unitarissen terstond reeds verreweg de overhand, daar velen van de gematigde partij, zooals ik boven reeds opgemerkt heb, geweigerd hadden wederom zitting te nemen, als wel vooruit ziende de zegepraal, die de revolutionaire Unitarissen zouden behalen, en welke hun dan ook den 22sten Januarij 1798 te beurt viel.

Eene van de eerste werkzaamheden der Constituerende Vergadering was om een Uitvoerend Bewind te kiezen, bestaande uit vijf leden, en eene commissie

1) Dagverhaal, I. pag. 5, 88, 94 en 109.

2) Dagverhaal, VI. pag. 728.

van zeven leden te benoemen, die belast werd met het ontwerpen eener nieuwe Constitutie; deze bragt reeds in Maart een concept in, dat, nadat het nog in dezelfde maand in de Vergadering was aangenomen, den 23sten April in de grondvergaderingen van al de gewesten goedgekeurd werd, en waarbij bepaald was, dat de Constituerende Vergadering zou ontbonden en herschapen worden in een Vertegenwoordigend Ligchaam bestaande uit twee Kamers.

Den 4^{den} Mei daarop veranderde de Constituerende Vergadering zich zelve in het Vertegenwoordigend Ligchaam bij de Staatsregeling bepaald, zonder den uitslag der aanstaande verkiezingen af te wachten, ¹⁾ en veroorzaakte daardoor dat den 12^{den} Junij wederom eene omkeering plaats greep, waarbij de Generaal Daendels een der Leden van het Uitvoerend Bewind gevangen nam en het Vertegenwoordigend Ligchaam uit elkander dreef. Er werd een Intermediair Uitvoerend Bewind benoemd en een Intermediair Wetgevend Ligchaam gekozen, dat slechts de loopende en voorkomende zaken van wetgeving moest afdoen, terwijl intusschen de grondvergaderingen werden zamengeroepen om de leden voor het nieuwe Vertegenwoordigend Ligchaam te kiezen volgens de Staatsregeling, die men zou blijven behouden, daar de bewerkers van den 12^{den} Junij niet eene nieuwe omwenteling bedoelden, maar slechts eene getrouwe naleving en

---

1) Mr. C. L. Vitringa, t. a. p. 2de gedeelte, pag. 198 volg. en de Staatsomwenteling van 1795, pag. 103 volg.

bevestiging der beginselen van den 22sten Januarij. ¹⁾ Deze nieuwe Vergadering kwam reeds den 31sten Julij bij elkander, op welken dag zij zich te gelijker tijd in twee Kamers splitste. Was in Art. 59 dezer Staatsregeling bepaald, dat elke der Kamers voor zich een Reglement van Orde zou ontwerpen, waarin dan ook zeker bepalingen over den president zouden voorkomen, zoo heb ik echter geen reglement hierover bij de schrijvers van dien tijd gevonden, ²⁾ en heeft men zich mogelijk gehouden aan het Reglement, zooals het door de Nationale Vergadering was vastgesteld. Op welke wijze de benoeming plaats greep, valt dus niet met zekerheid te zeggen, en of hij voor veertien dagen of langer zijnen post moest waarnemen evenmin; alleen leert ons Art. 55 der Staatsregeling: „Elke Kamer „stelt hare eigene *ministers* en bedienden aan.” Dat het presidium bij beurten plaats greep, daartoe kan men besluiten uit Art. 45, waar gesproken wordt over eene lijfwacht, die ten dienste zoude zijn van het Vertegenwoordigend Ligchaam en die „onmiddelijk en „bij uitsluiting onder de *beurtelingsche* orders der *tijdelijke* voorzitters van de beide Kamers zoude staan.”

Onder de regten, die aan de voorzitters der beide Kamers toegekend werden, behoorde, dat zij volgens Art. 49 bij onderlinge overeenkomst de zittingen voor langer dan drie dagen konden verschuiven; vervolgens gaf Art. 66 hun het regt, daar de zittingen der beide

---

1) De Staatsomwenteling van 1795, pag. 111 en 113.

2) Ook niet in Luttenberg's Register der Wetten en Besluiten.

Kamers in het openbaar werden gehouden, ¹⁾ wanneer zij het noodzakelijk achtten, de vergadering in een *Generaal Committé* te veranderen, waartoe zij verplicht waren, zoodra een vierde dor tegenwoordig zijnde leden zulks begeerde; deze bepaling kwam ook voor in het Reglement van Orde voor de Nationale Vergadering, met dit onderscheid, dat de voorzitter daartoe genoodzaakt kon worden door de commissie van buitenlandsche zaken of twaalf of meer leden. ²⁾ Aan de voorzitters en secretarissen der beide Kamers was verder de verplichting opgelegd om altijd in de residentie-plaats tegenwoordig te zijn, ³⁾ en moesten volgens Art. 36 zij, die als leden van het Vertegenwoordigend Ligchaam zitting namen, vooraf in handen van den voorzitter der algemeene vergadering, of, deze reeds uitééngegaan zijnde, in handen van den voorzitter dier Kamer, van welke hij als lid door de algemeene vergadering verkozen was, den eed van getrouwe pligtsvervulling afleggen; wie echter de voorzitter dezer algemeene vergadering was, die jaarlijks op den laatsten Dingsdag der maand Julij bijeenkwam, ⁴⁾ of de president van eene der beide Kamers dezen post

---

1) Art. 64. Staatsregeling 1798.

2) Art. 11 van het Reglement van Orde voor de Nationale Vergadering: De vergadering zal door den president in een algemeen committé mogen geformeerd worden, wanneer hij zulks noodig oordeelt, en hij zal gehouden zijn zulks te doen, zoo ras de commissie tot de Buitenlandsche Zaken of twaalf of meer leden verklaren, zulks te begeeren.

3) Art. 57. Staatsregeling 1798.

4) Art. 53. Staatsregeling 1798.

waarnam, of dat hij gekozen werd uit het volle getal der leden der vergadering, kan men niet met zekerheid bepalen.

Was in deze Staatsregeling bepaald, dat zij gedurende vijf jaren ¹⁾ onveranderd zou blijven, en dat dan de eerste herziening mogt plaats hebben, eer drie jaren verlopen waren, maakte eene nieuwe omwenteling reeds aan die Constitutie een einde en daarmede ook aan het Vertegenwoordigend Ligchaam.

§ 3. *Het Wetgevend Ligchaam.* 1801—1805.

Had Napoleon Buonaparte in 1799 ten gevolge van den 18^{den} Brumaire de toenmalige revolutionaire Staatsregeling in Frankrijk omvergeworpen en den titel van Eersten Consul verkregen, door zijnen invloed, die zich reeds in ons land deed gevoelen, bewerkte hij, dat ook de onze voor eene nieuwe zou plaats maken, daar men in het algemeen haar te veel op democratische beginselen gegrond vond. Nadat te vergeefs een ontwerp van Constitutie aan het Vertegenwoordigend Ligchaam aangeboden was en hetzelfde bijna eenparig door de Eerste Kamer was verworpen, ²⁾ stoorde zich echter de meerderheid van het Uitvoerend Bewind daar niet aan, maar bood, nadat zij de zalen der beide Kamers gewelddadig had

---

1) Art. 304.

2) De Staatsomwenteling van 1795, pag. 163.

laten sluiten, het nieuwe ontwerp onmiddellijk aan het Volk ter goedkuring aan. Hetzelve werd met eene groote meerderheid den 1sten October 1801 aangenomen en den 16^{den} derzelfde maand door het Uitvoerende Bewind aan het Bataafsche Volk als nieuwe Staatsregeling afgekondigd. ¹⁾

Bij deze Constitutie was de uitvoerende magt toevertrouwd aan een *Staatsbewind*, uit twaalf leden bestaande, ²⁾ terwijl de wetgevende magt zou berusten bij een *Wetgevend Ligchaam*, zamengesteld uit 35 leden, ³⁾ waardoor de splitsing in twee Kamers tegelijkertijd zou ophouden te bestaan. De magt dezer Wetgevende Vergadering was zeer verminderd en ongelijk kleiner dan die van het Vertegenwoordigend Ligchaam, terwijl daarentegen die van het Staatsbewind aanmerkelijk was toegenomen. Niet alleen dat het Wetgevend Ligchaam in den regel slechts tweemaal in het jaar zou vergaderen, en dat wel telkens niet langer dan voor twee maanden, ⁴⁾ maar ook in vele andere opzigten: zoo zou het niet meer in het openbaar beraadslagen; was aan hetzelve ontnomen

---

1) Verzameling van Vaderlandsche Wetten en Besluiten uitgevaardigd sedert 22 Januarij 1798—10 Julij 1810, uitgegeven door Mr. J. van de Poll, pag. 228.

2) Art. 29. Staatsregeling 1801.

3) Art. 49. Staatsregeling 1801.

4) Art. 54. Staatsregeling 1801: Het Wetgevend Ligchaam vergadert tweemaal in het jaar en wel bepaaldelijk van den 15^{den} April tot den 1sten Junij en van den 15^{den} October tot den 15^{den} December, en buitengewoon, zoo dikwijls hetzelve zulks noodig oordeelt of door het Staatsbewind wordt zamengeroepen.

het regt van voordragt van wetten, dat nu aan het Staatsbewind gegeven was, ¹⁾ en was het niet aan een ieder der leden geoorloofd over de voorgedragene wetten te discussieëren, maar was zulks slechts aan twaalf, daartoe door de meerderheid verkozen, opgedragen; buitendien was ook een bepaalde tijd vastgesteld, binnen welken de discussiën moesten afgevoerd zijn. ²⁾

Uit dit alles bemerkt men, dat de magt der Wetgevende Vergadering zeer besnoeid was, en op dezelfde wijze was het ook met de magt van hem, die deze vergadering voorging. Van hem wordt met geen enkel woord melding gemaakt in deze Staatsregeling en geen Reglement van Orde hebben wij gevonden, dat opgeeft hoe zijne benoeming plaats greep of waarin zijne werkzaamheden bestonden. Het schijnt echter, dat gewoonlijk op den laatsten dag van elke vergadering, hetzij men op gewonen tijd of extraordinaïr bijeengekomen was, de voorzitter voor de eerstvolgende vergadering benoemd werd. ³⁾ Meende men in voor-

---

1) Art. 37. Staatsregeling 1801: Het Staatsbewind zal gehouden zijn het ontwerp van alle wetten aan het Wetgevend Ligchaam voor te dragen; dezelve goedgekeurd zijnde worden door het Staatsbewind afgekondigd. Daarentegen bepaalde Art. 133. Staatsregeling 1798: Het (Uitvoerend Bewind) kan ten allen tijde aan het Vertegenwoordigend Ligchaam een voorstel doen, en maatregelen voordragen tot heil van den lande, doch het doet zulks nimmer in de vorm van eene *Wet*.

2) Art. 50. Staatsregeling 1801.

3) Zie Themis, Regtskundig Tijdschrift, 13de jaargang, 1852, Mr. G. M. van der Linden, Over de gevolgen van ontbinding en sluiting der Kamers van de Staten-Generaal, pag. 523.

gaande jaren in den president, waar hij zich in het openbaar vertoonde, het Bataafsche Volk vertegenwoordigd te zien, zijn luister en aanzien was thans verdwenen en op het Staatsbewind overgegaan.

§ 4. *Hun Hoog Mogende, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest. 1805—1806.*

Ook de Staatsinrigting van 1801 zou niet van langeren duur zijn dan de voorgaande; want toen Napoleon den 18^{den} Mei 1804 zich de keizerskroon op het hoofd geplaatst had, wilde hij ook dat in het naburige Nederland een éénhoofdig Gouvernement het alle eenheid missende Staatsbewind zou vervangen; en hoewel reeds zwanger gaande van het denkbeeld om eenen zijner broeders of zwagers op den troon van Holland te zetten, vond hij het echter staatkundiger eerst een Nederlander aan het hoofd van het bestuur te stellen. Aan Schimmelpenninck dan werd in 1805 de regering opgedragen onder den titel van Raadpensionaris, wiens magt zich veel verder uitstreckte, dan die der Stadhouders ooit was geweest. Eene door Schimmelpenninck ontworpen Constitutie werd, nadat de Keizer zijne goedkeuring daaraan verleend had, den 22sten Maart 1805 door het Wetgevend Ligchaam en den 16^{den} April daaropvolgende bij meerderheid van stemgerechtigde burgers goedgekeurd.

Deze had nog den naam van *Staatsregeling des*

*Bataafschen Volks.*¹⁾ Bij haar was voorgeschreven, dat de uitvoerende magt zou geoeffend worden door den Raadpensionaris,²⁾ de wetgevende magt daarentegen door het Wetgevend Ligchaam onder den titel van *Hun Hoog Mogende, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest.*³⁾ Het aantal der leden van deze Vergadering zou niet meer bestaan uit 35, maar slechts uit 19 leden.⁴⁾ Hare magt was nog meer ingekort dan onder de voorgaande Staatsregeling, daar het haar nu slechts vergund was over die onderwerpen te beraadslagen, die haar door den Raadpensionaris waren voorgedragen, en dat nog wel door dezelve alleen aan te nemen of te verwerpen, zonder dat het haar geoorloofd was eenige verandering of wijziging daarin te maken.⁵⁾ De zittingen dezer Vergadering, welke tweemaal in het jaar zouden plaats hebben, werden door den Raadpensionaris geopend

---

1) Verzameling van Vaderlandsche Wetten en Besluiten, door Mr. J. van de Poll, pag. 281.

2) Art. 38. Staatsregeling 1805: De Raadpensionaris vertegenwoordigt, uit kracht der Staatsregeling, de Vergadering van Hun Hoog Mogende in alle zaken, het Gouvernement van den Staat betreffende, en oefent de Uitvoerende Magt uit in naam van Hun Hoog Mogende vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest.

3) Art. 15. Staatsregeling 1805.

4) Art. 18. Staatsregeling 1805: De Vergadering van Hun Hoog Mogende bestaat uit *negentien* leden, voor den tijd van drie jaren verkozen en benoemd door de leden van de Departementale Besturen, in de volgende evenredigheid, te weten: Door het Departement Holland, *zeven* leden, door het Departement Zeeland en Utrecht ieder *één* lid, en door ieder der overige Departementen *twee* leden.

5) Art. 26. Staatsregeling 1805.

en gesloten. 1) De voorzitter van Hun Hoog Mogende zou voor elke zitting door de Vergadering uit haar midden gekozen worden zonder medewerking van den Raadpensionaris. 2) Indien de vergadering geprorogeed werd, ging men niet over tot het benoemen van een' nieuwen president, maar bleef dezelfde dien post bekleeden; dit blijkt uit hetgeen geschied is, nadat den 1sten Julij een besluit was ingekomen om de vergadering voor ééne maand te verlengen, waarover men het volgende in de notulen van Hun Hoog Mogende leest: „En wijders door den president (den Heer van Styrum, als zoodanig verkozen) zijnde geproponceerd, om over te gaan tot de electie van eenen anderen president, is verder goedgevonden en verstaan, te verklaren, dat deze zitting niet gescheiden, maar alleen geprorogeed zijnde, het presidium ook, ingevolge art. 21 der Staatsregeling, door den thans fungerenden president behoort te worden waargenomen; aan welke decisie de welgemelde president zich graticus

---

1) Art. 33. Staatsr. 1805: De leden der Vergadering van Hun Hoog Mogende vergaderen gewoonlijk tweemaal in het jaar, en wel bepaaldelijk van den 15den April tot den 1sten Junij, en van den 1sten December tot den 15den Januarij. Dezelve kunnen door den Raadpensionaris buitengewoon worden zamengeroepen, zoo dikwerf als hij zulks zal goedvinden.

Art. 37. Bij het afloopen van elke zitting wordt de Vergadering van H. H. M. gescheiden door den Raadpensionaris.

2) Art. 21. Dadelijk, nadat de zitting der Vergadering van H. H. M. zal geopend zijn, hetgeen door den Raadpensionaris geschiedt, gaat dezelve Vergadering over tot de benoeming van eenen President voor die zitting, welke uit haar midden gekozen wordt.

heeft onderworpen." 1) Daarentegen bij elke nieuwe vergadering moest eene nieuwe benoeming plaats hebben; en dit gold zelfs zoo sterk, dat, toen men op het laatst van November 1805 buitengewoon vergaderd was en op den 1sten December de gewone zitting eenen aanvang moest nemen, de Raadpensionaris schreef, dat hij het eene gansch noodelooze plegtigheid hield het opzettelijk en afzonderlijk scheiden der eene en openen der andere vergadering, welke beide door hem ingevolge Art. 37 en 21 der Staatsregeling moest geschieden, en hij mitsdien verklaarde op den 1sten December eerstkomende de buitengewone vergadering voor gescheiden en de gewone voor geopend te zullen houden; „verwachtende echter, dat dadelijk bij den aanvang der gewone, de Vergadering tot het verkiezen van eenen „President zou overgaan." 2) Vervolgens was in Art. 23 der Staatsregeling bepaald, dat de president alle besluiten van de Vergadering van Hun Hoog Mogende moest onderteekenen.

Nog kwam eene bepaling voor, dat, bij overlijden of bedanken van den Raadpensionaris, de president van Hun Hoog Mogende *ad interim* dien post zou waarnemen, tot zoolang de Vergadering zamengeropen was om eenen opvolger te benoemen. 3) Daar de beraadslagingen dezer Vergadering, evenmin als die van het Wetgevend Ligchaam in het openbaar werden

---

1) Themis 1852, de boven aangehaalde Verh. pag. 525.

2) Themis 1852, t. a. p. pag. 527.

3) Art. 41. Staatsregeling 1805.

gehouden, en toehoorders en dagbladschrijvers tot hare zittingen niet werden toegelaten, zoo is er weinig bekend geworden van hare werkzaamheden en debatten, en heeft daardoor het presidium dezer Vergadering ook weinig belangrijks opgeleverd.

§ 5. *Hun Hoog Mogende*. 1806—1810.

Hoewel Schimmelpenninck voor vijf jaren benoemd was, moest hij echter reeds in het volgende zijne betrekking nederleggen, daar Holland ophield een gemeenebest te zijn, en den titel van koninkrijk erlangde onder het bestuur van Lodewijk Napoleon, broeder van den Franschen Keizer. De reden hiervan was, dat Napoleon liever eenen nabestaande aan het hoofd van den Staat geplaatst zag, waardoor hij nog gemakkelijker uitvoering aan zijne plannen dacht te geven. Hij liet daartoe eene groote vergadering, *besogne* genaamd, door Schimmelpenninck beleggen; welke vergadering zich naar den wensch van den Keizer schikte, zwichtende voor de bedreiging van eene inlijving in Frankrijk. Zij benoemde na lange aarzeling eene commissie naar Parijs, die den 24sten Mei 1806 ¹⁾ het Tractaat tot stand bragt, waarbij

---

1) Verzameling van Vaderlandsche Wetten en Besluiten, door Mr. J. van de Poll, pag. 349. De commissie naar Parijs afgevaardigd bestond uit C. H. Ver Huell, I. J. A. Gogel, J. van Styrum, W. Six en G. Brantsen.

de Kroon van Holland aan Lodewijk Napoleon werd opgedragen, die deze waardigheid den 5den Junij aanvaardde, te gelijker tijd dat Schimmelpenninck zijn ambt nederlegde.

De constitutionele wetten, die aan het Tractaat toegevoegd waren, bepaalden in Art. 1, dat de vorige Staatsregeling van 1805 zou gehandhaafd blijven onder eenige noodzakelijke wijzigingen; Koning Lodewijk vond het echter beter, daar dit tot verwarring aanleiding gaf, eene nieuwe te laten ontwerpen, die dan ook door de Vergadering van Hun Hoog Mogende werd goedgekeurd en den 7den Augustus 1806 als Constitutie voor het Koningrijk Holland werd afgekondigd. ¹⁾ Deze bepaalde, dat het Wetgevend Ligchaam den naam zou blijven voeren van Hun Hoog Mogende. Het getal der leden, dat reeds door de constitutionele wetten ²⁾ van 19 tot 38 vermeerderd was, werd nu door eene afzonderlijke wet gebragt op 39 leden. ³⁾ Was de magt der Vergadering in de laatste jaren reeds telkens verminderd, door deze wet werd die nog veel meer ingekort: zoo mogt zij gewoonlijk slechts eenmaal in het jaar en voor niet langer dan twee maanden te zamen komen; ⁴⁾ maar behalve dit, waren

1) Mr. J. van de Poll, t. a. p. pag. 357, en Verzameling van Wetten van Z. M. den Koning van Holland, I. pag. 20.

2) Constitutionele Wetten, IVde afdeeling, Art. 1.

3) Mr. J. van de Poll, t. a. p. pag. 368. Wet betreffende tot onderscheidene algemeene bepalingen, gearresteerd den 7den Augustus 1806, Art. 5.

4) Art. 55. Staatsr. 1806: Het Wetgevend Ligchaam vergadert gewoonlijk eenmaal in het jaar en wel bepaaldelijk op den derden Dings-

vele zaken, waarover zij vroeger moest beslissen, haar thans ontnomen, onder anderen het regt van bekrachtiging van Tractaten van vrede, alliantie en koophandel, hetwelk volgens de Staatsregelingen van 1798, 1801 en 1805 haar toebehoorde, doch nu aan den Koning werd toegekend. ¹⁾

Over den voorzitter dezer Vergadering bepaalde Art. 54 hetzelfde als Art. 21 der voorgaande Constitutie: „Dadelijk na de opening van elke zitting „zal de Vergadering van Hun Hoog Mogende over „gaan tot de benoeming van eenen president, gekozen „uit de leden der Vergadering;” hoewel men eerst voorgesteld had om Schimmelpenninck voor zijn leven president te maken, ter vergelding, zoo van hetgeen hij in het vorige jaar verrigt had, als van vroegere

---

dag in de maand November; de Vergadering blijft twee maanden bij elkander. De Vergadering kan door den Koning buitengewoon worden bijeengeroepen, zoo dikwerf Zijne Majesteit zulks zal goedvinden.

1) Art. 35. Staatsr. 1806: De Koning bekrachtigt alle Tractaten en Overeenkomsten met vreemde Mogendheden. Dezelve worden als Wetten afgekondigd, na door den Koning aan de Vergadering van Hun Hoog Mogende te zijn medegedeeld.

Art. 140. Staatsr. 1798: Het (Uitvoerend Bewind) zal de onderhandelingen over vrede, het maken van Tractaten van vriendschap of koophandel, en het aangaan van alliantien met vreemde Mogendheden voorbereiden, voortzetten en sluiten, mits onder opvolgende ratificatie en bekrachtiging van het Vertegenwoordigend Ligchaam.

Art. 39. Staatsr. 1801: Het Staatsbewind sluit alle Tractaten, hetzij van vrede, alliantie, neutraliteit, koophandel of andere, doch niet dan onder opvolgende bekrachtiging van het Wetgevend Ligchaam.

Art. 31. Staatsr. 1805: Het regt van bekrachtiging van Tractaten van vrede, alliantie of koophandel behoort bij uitsluiting aan de Vergadering van Hun Hoog Mogende.

diensten aan het Vaderland bewezen, zooals ook blijkt uit Art. 3 van de 4de afdeeling der constitutionele wetten: „De tegenwoordige Raadpensionaris zal den „titel nemen van President van Hun Hoog Mogende, „en aldus zijn leven lang blijven fungeren. De keuze „van zijne opvolgers zal geschieden op de wijze bij „de Constitutie van den jare 1805 vastgesteld.” Het baart geene verwondering, dat van het presidium dezer Vergadering even weinig bekend is als van de voorgaande, daar hare zittingen evenmin in het openbaar werden gehouden en zij over veel minder zaken nog, dan vroeger, geroepen werd haar oordeel uit te spreken.

Daar Koning Lodewijk niet het belang van Frankrijk op den voorgrond stelde, zooals Keizer Napoleon gewild had, maar integendeel steeds trachtte het geluk van het Hollandsche Volk te bevorderen en door de beoefening der Hollandsche taal toonde inderdaad Hollander te willen zijn, ontstond er weldra geschil tusschen de beide broeders, dat eindelijk zóó hoog liep, dat daaruit wel de vernietiging van het staatkundig bestaan van Holland moest volgen. Koning Lodewijk deed dan ook in 1810 afstand van de Kroon, en weinige dagen daarop, den 9^{den} Julij, nam Napoleon het besluit, waarbij Holland met Frankrijk vereenigd werd. Zoo had dan Nederland opgehouden te bestaan en was uitgeschrapt van de rij der volken: het had zijne vrijheid en onafhankelijkheid, gedurende meer dan twee eeuwen genoten, verloren, en zou nu door een Fransch bestuur en Fransche wetten geregeerd worden.

De Constitutie van het Koninkrijk Holland raakte derhalve buiten kracht, en daarmede hield ook de Vergadering van Hun Hoog Mogende op te bestaan. Van nu voortaan zouden de Hollandsche departementen hunne afgevaardigden zenden naar den Franschen Senaat en het Fransche Wetgevend Ligchaam, ten gevolge waarvan zes leden voor den eersten en 25 leden voor het laatste benoemd moesten worden.¹⁾

Het presidium van dit Wetgevend Ligchaam was in de eerste jaren van het Keizerrijk toevertrouwd aan eenen voorzitter, die benoemd werd door Napoleon uit eene nominatie van vijf leden, door de Kamer te maken. Maar evenals hij naar eigen goedvinden, zonder den raad in te winnen van zijne Ministers of van hen, wier oordeel hij had behooren te vragen, verandering bragt in alles, waarin hij meende, dat deze geëischt werd, zoo besliste ook, in het laatst van November 1813, de Keizer eigenmagtig bij Senatusconsult, dat de voorzitter van het Wetgevend Ligchaam voortaan door hem regtstreeks zou benoemd worden, daarbij als reden opgevende, dat hij het vooral noodzakelijk achtte, dat de president hem persoonlijk bekend ware, en het gebeuren kon, dat de vijf candidaten, die op de voordragt geplaatst werden, hem geheel vreemd waren. De ware reden was echter eigenlijk, dat Napoleon, ontmoedigd door de nederlagen, die zijn leger in het buitenland geleden had, vreesde voor de oppositie, die reeds van dag tot dag

---

1) Mr. C. L. Vitringa, t. a. p. pag. 214.

in het binnenland toenam, en daarom liever iemand, op wien hij geheel vertrouwen kon, met die waardigheid bekleed zag. — Deze nieuwe wijze van benoeming gaf eens tot de volgende piquante scène aanleiding. Toen, namelijk, eene commissie onder Régnier, hertog van Massa, vergaderd was en, nadat er hevige woorden geuit waren, de president op hotgeen een der leden zeide, die zich sterk tegen het Keizerrijk en Napoleon uitliet, verklaarde, dat zulks inconstitutioneel was, riep een ander lid uit: „S'il y a quelque chose „d'inconstitutionnel ici, c'est votre présidence,” ¹⁾ daarmede doelende op het Senatus-consult, dat de benoeming van den voorzitter alleen aan den Keizer had overgelaten. — Hetgeen echter Napoleon gemeend had daardoor te bewerkstelligen, is geenszins gebeurd; want toen het jaar daarop de Geallieerden Parijs binnen trokken en Napoleon van den troon vervallen werd verklaard, was de hertog van Massa één van de eersten, die hunne goedkeuring daaraan hechtten. ²⁾

---

1) L'Europe pendant le consulat et l'empire de Napoléon, par M. Capéfigue, tome XX. pag. 32.

2) M. Capéfigue, t. a. p. tome XX. pag. 261.

HOOFDSTUK III.

OVER DEN PRESIDENT DER STATEN-GENERAAL NA DE
HERKRIJGING ONZER ONAFHANKELIJKHEID.

---

§ 1. 1814—1815.

Het jaar 1813, dat in de jaarboeken van menig Volk als onvergetelijk zal aangestipt staan, was zulks ook voor ons land. Want Napoleon scheen het top-punt van zijn roem bereikt te hebben, en de zon van zijn geluk was aan het dalen. Wat de noodlottige togt naar Rusland in het voorgaande jaar begonnen had, voltooide de veldslag van Leipzig, namelijk, den val van den overweldiger. De Volken van Europa, het Fransche dwangjuk reeds lang moede, vonden het nu tijd geworden dit af te werpen, en de eene natie na de andere viel Napoleon af. Zoo ook in ons vaderland: het Volk, zoo langen tijd onderdrukt, ontwaakte en sloeg de handen tot bevrijding aan het werk.

Neen, niet door vreemde hulp alleen hebben wij onze onafhankelijkheid herkregen, maar daardoor het meest, dat het Volk zelf zulks wilde, aangewakkerd en voorgaan door mannen als Gijsbert Karel van Hogendorp,

van Stirum, van der Duyn van Maasdam en zoovele anderen; maar dat niemand bij dit alles vergete, doch met dankbaarheid erkenne het zichtbaar, maar al te dikwijls miskend bestuur der Goddelijke Voorzienigheid.

Den 17den November dan werd de Prins van Oranje in den Haag uitgeroepen, en de zoon van Willem V liet niet te vergeefs op zich wachten; den 30sten November reeds landde hij te Scheveningen, en den 2den December daarop deed hij zijne intrede te Amsterdam. Aan hem droeg men eenparig de Souvereiniteit des lands op, die hij bereidwillig aanvaardde, maar slechts onder de voorwaarde van eene vaste Staatsregeling, zooals hij zelf in zijn antwoord te kennen gaf: „Ik aanvaard, wat Nederland mij aanbiedt; maar „ik aanvaard het ook alleen onder waarborging eener „wijze Constitutie, welke uwe vrijheid tegen volgende „mogelijke misbruiken verzekere.”¹⁾ Ja eene Grondwet was noodig, die de grenzen tusschen de uitvoerende en wetgevende magt zou vaststellen, die de regten zou bepalen, welke aan den Vorst toekwamen, en die aan de Vertegenwoordigers van het Volk hunne pligten zou voorschrijven. Maar hiervoor had reeds van Hogendorp gezorgd, die in 1812 in zijne binnenkamer de schets eener Grondwet had gereed gemaakt, die hij nu aan Willem I kon aanbieden. Zijne Koninklijke Hoogheid, deze geschikt ach-

1) Proclamatie van den Prins van Oranje van den 2den December 1813, te vinden in het Nederl. Const. Archief door Mr. S. P. Lipman; verg. ook het Grondwettig Verbond, door J. Bosscha, Oud-Minister, pag. 10.

tende om te dienen tot een grondslag der delibera-
 tiën, die over een zoo aangelegen onderwerp moesten
 worden gehouden, benoemde bij twee onderscheidene
 besluiten van den 21sten en den 29sten December
 1813 ¹⁾ eene staatscommissie, aan welke, met toezen-
 ding van deze schets, de zamenstelling der consti-
 tutionele wetten werd toevertrouwd. Volgens Art. 2
 van het eerste besluit moest deze commissie ²⁾ hare
 eerste bijeenkomst houden den 27sten December en
 hare werkzaamheden beginnen met de verkiezing van
 eenen president. Daaraan dan ook gehoor gevende,
 verkoos zij tot haren voorzitter Gijsbert Karel van Ho-
 gendorp. Na onafgebroken haren arbeid voortgezet en
 de vervaardigde schets tot leidraad eener Grondwet
 aangenomen te hebben, was zij den 2^{den} Maart 1814
 reeds zoover gevorderd, dat zij haar rapport bene-
 vens het daarbij voorgedragen ontwerp den Souve-
 reinen Vorst kon overhandigen. Dit ontwerp moest
 nu aan de goedkeuring van de gansche natie onder-
 worpen worden; maar daar eene algemeene volks-
 stemming, zooals die onder de voorgaande Staatsre-
 gelingen had plaats gegrepen, vele zwarigheden ople-
 verde, oordeelde Zijne Kon. Hoogheid het verkieslijk,
 het onderzoek aan eenige der meest bevoegde en

---

1) De Regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden na de verheffing
 van Prins Willem Frederik van Oranje Nassau tot Soevereinen Vorst,
 door Mr. R. Metelkamp, deel I. pag. 52 en volg.

2) Wie tot leden dezer commissie benoemd zijn, vindt men in Art. 7
 van dit besluit, waar bij Art. 8 Mr. R. Metelkamp haar als Secretaris
 is toegevoegd.

aanzienlijkste personen, uit de verschillende departementen gekozen, op te dragen. Eene commissie, bij besluit van den 14^{den} Februarij 1814¹⁾ benoemd, moest de lijsten der notabelen, welke door de commissie van Constitutie opgemaakt, alsmede die, welke door de commissarissen-generaal in de departementen ingezonden waren, nagaan, ten einde daaruit een getal van 600 personen te kiezen. Deze commissie kweet zich spoedig van de haar opgelegde taak, en dien ten gevolge werden bij besluit van den 2^{den} Maart 1814²⁾ de 600 notabelen opgeroepen om den 28sten Maart te Amsterdam bijeen te komen, ten einde hun oordeel over het ontwerp der Grondwet uit te spreken, als zullende uitmaken *de Groote Vergadering, representerende de Vereenigde Nederlanden.*³⁾

Nadat al de aanzienlijken, voor zooverre zij niet door ongesteldheid of andere wettige redenen verhinderd werden, op den bepaalden dag te Amsterdam vereenigd waren, werd de volgende dag tot het houden der groote Vergadering bepaald. Op denzelfden gaf de Heer van Lijnden van Hoevelaken, eerst benoemd lid van de commissie tot het vervaardigen der lijsten van notabelen, aan de Vergadering kennis, dat het Zijne Kon. Hoogheid behaagd had, de gemelde commissie te magtigen tot het verdeelen der groote Vergadering bij het lot in tien afdeelingen en voorts om eenen

---

1) Mr. R. Metelerkamp, t. a. p. pag. 61.

2) t. a. p. pag. 87.

3) t. a. p. pag. 92.

president, tien vice-presidenten en eenen secretaris te benoemen. Zoo werd dan tot president dezer Vergadering aangesteld de Heer van Nagell van Ampsen, en tien anderen tot vice-presidenten. ¹⁾ Nadat de Souvereine Vorst de Vergadering met eene aanspraak geopend had en daarna weder vertrokken was, en de tot president gekozene van Nagell ook nog eenige woorden gesproken had om de Vergadering met hare bijeenkomst geluk te wenschen, had de hoofdelijke stemming over het ontwerp der Grondwet in ieder der tien afdeelingen plaats, en was de uitslag deze, dat van de 474 leden, die aanwezig waren, zich er 448 vóór en 26 tegen verklaarden, zoodat het ontwerp met de aanzienlijke meerderheid van 422 stemmen als Grondwet was aangenomen. ²⁾ Na hiervan kennis gegeven te hebben aan den Souvereinen Vorst, werd het ontwerp nog dienzelfden dag, den 29sten Maart, als Grondwet van den Staat der Vereenigde Nederlanden afgekondigd. Den volgenden dag legde Zijne Kon. Hoogheid in handen dezer Vergadering den voorgesproken eed af, en werd door den president en de overige leden de plegtige inhuldiging van den Souvereinen Vorst volbragt. ³⁾ Na het vaststellen van een procesverbaal der beide zittingen is de Vergadering der notabelen uiteengegaan, daar zij haren pligt vervuld en de werkzaamheden, tot welke zij bijeeroepen was, geëindigd had.

1) t. a. p. pag. 98 en 99.

2) t. a. p. pag. 199 en 200.

3) t. a. p. pag. 222.

De Grondwet van 1814 vond haren grondslag in de schets van G. K. van Hogendorp, zooals ik boven reeds gezegd heb. Door haar werden de Staten-Generaal weder in het leven geroepen, hoewel zeer verschillende van die, welke onder de oude Republiek hadden bestaan, daar zij toen slechts de verschillende provinciën, nu echter volgens Art. 52 ¹⁾ *het geheele Nederlandsche Volk* zouden vertegenwoordigen. Zij zouden bestaan uit een vast aantal leden, en dat wel 55, terwijl daarentegen in de schets van van Hogendorp voorgesteld was om voor elke 25000 zielen één afgevaardigde te kiezen. ²⁾ Hunne benoeming zoude geschieden volgens Art. 56 van de Grondwet van 1814, overeenkomende met Art. 23 van de schets van van Hogendorp, door de Staten der provinciën; hierdoor was men eenigzins afgeweken van het hoofddenkbeeld, dat de Staten-Generaal het geheele Nederlandsche Volk zouden vertegenwoordigen, en teruggekomen tot het voormalig beginsel van vertegenwoordiging der provinciën, meer nog echter in Art. 59, waarbij bepaald was, dat alleen ingezetenen der provinciën mogten gekozen worden, welk artikel niet wel overeen te brengen was met Art. 63, hetwelk luidde, dat de Staten-Generaal zweren moesten het algemeen belang voor te staan, „zonder aanzien van provinciale of eenige andere dan algemeene belangen.” ³⁾ De jaarlijksche aftreding van

1) Art. 21 der schets van v. Hogendorp.

2) Art. 56. Gw. 1814. Art. 22 der Schets van v. Hogendorp.

3) Zie hierover (de Bosch Kemper), Beginselen van Nederlandsch Staatsbestuur, pag. 25 en volg.

een gedeelte der leden was, even als onder de vroegere Staatsroelingen, ook door de Grondwet van 1814 voorgeschreven, en wel bij Art. 57: „jaarlijks moest een derde gedeelte van hen uitvallen.” Het regt om de vergadering der Staten-Generaal te openen of te sluiten was door Art. 55 aan den Souvereinen Vorst verzekerd, terwijl de schets van van Hogendorp in Art. 53 bepaalde, dat de sluiting slechts „met onderling goedvinden van de Staten-Generaal en den Vorst” kon geschieden.

Het presidium der Staten-Generaal is geheel anders vastgesteld door de Grondwet van 1814, dan van Hogendorp in zijne schets had gemeend. Hij had voorgesteld om het beleid van de Vergadering toe te vertrouwen aan eenen Raadpensionaris, die door den Souvereinen Vorst uit eene nominatie van drie personen, door de Staten-Generaal aangeboden, zou gekozen worden; verder, dat die Raadpensionaris zou aangesteld worden voor den tijd van vijf jaren; dat hij tevens lid kon zijn van de Vergadering der Staten-Generaal, maar dat dit geen vereischte was, en men derhalve, bij het opmaken der nominatie, niet gehouden was zich tot de leden der Vergadering te beperken.¹⁾ De

---

1) Schets van G. K. van Hogendorp, Art. 35. Het beleid van de Vergadering der Staten-Generaal geschiedt door den Raadpensionaris.

Art. 36. De Staten-Generaal maken eene nominatie van drie personen tot het ambt van Raadpensionaris, waaruit de Souvereine Vorst er eenen verkiest.

Art. 37. De Raadpensionaris wordt aangesteld voor den tijd van vijf jaren, op dezelfde jaarwedde en met denzelfden rang, als de hoofden der ministeriële departementen. Hij staat te regt op dezelfde wijze, als

grondwet van 1814 daarentegen wilde van geen Raadpensionaris weten, noch van eenen voorzitter die voor vijf jaren zou aangesteld worden, maar stelde vast dat elk jaar door den Souvereinen Vorst een president zou benoemd worden, zooals zulks ook bepaald werd in Art. 66, dat aldus luidde: „Het beleid van „de Vergadering der Staten-Generaal wordt opgedragen aan eenen president, die door den Souvereinen „Vorst benoemd wordt uit eene nominatie van drie „leden, door hen te maken, en zulks gedurende den „tijd van het openen tot het sluiten der vergadering.” Tot voorzitter der eerste vergadering dan werd benoemd Baron van Lijnden van Hoevelaken, der tweede G. K. van Hogendorp, en der dubbele vergadering in 1815 Jhr. Steengracht van Oosterland.¹⁾ Deze vergadering kwam den 8sten Augustus in dubbelen getale bijeen, ten einde over het veranderen der bestaande Grondwet te raadplegen, hetgeen noodzakelijk geworden was ten gevolge der vereeniging met België.

---

de leden der Vergadering. Hij is geboren buitengewoon Staatsraad. Hij kan tot een buitengewoon Gezantschap benoemd worden.

Art. 38. Alle de leden van de Vergadering der Staten-Generaal kunnen zijn teffens Raadpensionaris, hoofd van een ministerieel departement, enz.

1) Antecedenten der 2de Kamer, te zamen gebragt door den Griffier dier Kamer J. L. W. de Geer, pag. 17.

§ 2. 1815—1830.

Reglement van Orde voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal van
25 September 1815.

De groote Mogendheden spraken de vereeniging van de Zuidelijke en Noordelijke gewesten der Nederlanden tot één Koningrijk op het Weener congres uit en verzeckerden het oppergebied daarover aan den Souvereinen Vorst. Evenwel al vroeger, den 16^{den} Maart 1815, werd die vereeniging te 's Hage geproclameerd en nam Willem I den titel van Koning der Nederlanden aan. Het gevolg hiervan was, dat de Grondwet, als alleen dienende voor de Noordelijke gewesten, veranderd moest worden. Eene commissie tot herziening werd derhalve benoemd, die den 13^{den} Julij den Koning het ontwerp van eene nieuwe Grondwet aanbod. De Staten-Generaal, in dubbelen getale volgens Art. 143 der toen bestaande Grondwet te zamen geroepen, namen met cenparige stemmen den 18^{den} Augustus het nieuwe ontwerp als Grondwet voor het land aan.

In de Zuidelijke provinciën daarentegen, waar de notabelen des lands, evenals zulks het voorgaande jaar het geval was geweest in Noord-Nederland, opgeroepen waren om hun oordeel over de nieuwe Grondwet te uiten, werd het ontwerp verworpen; ¹⁾ des-

---

1) 796 stemden tegen en 527 vóór. Van Kampen, Geschiedenis van den 15jarigen vrede, deel I. pag. 52, en Bijdragen tot de Geschiedenis van het Staatsbestuur in ons Vaderland, door D. J. Ten Zeldam Ganswijk, deel I. pag. 100.

niettegenstaande werd zij den 24sten Augustus door Willem I als Grondwet voor het Koninkrijk bekrachtigd, op grond dat de meerderheid der gezamenlijke leden, zoowel uit Noord- als Zuid-Nederland, voor hetzelfde gestemd had. Bij de Grondwet van 1815 waren in de zamenstelling der Staten-Generaal twee voornamelijk veranderingen gemaakt: ten eerste zouden de Staten-Generaal voortaan bestaan uit twee Kamers, ¹⁾ en ten andere zouden de beraadslagingen der Tweede Kamer in het openbaar gehouden worden. ²⁾ Wat betreft de splitsing in twee Kamers, zoo zou de ééne Kamer zamengesteld zijn uit 110 leden, benoemd door de Staten der verschillende provinciën, ³⁾ en de andere, welke den naam van Eerste zou dragen, zou bestaan uit niet minder dan veertig en niet meerder dan zestig leden, welke door den Koning voor hun leven zouden benoemd worden, en gekozen uit hen, die door diensten aan den Staat bewezen, door hunne geboorte of goeioheid onder de aanzienlijksten van den lande zouden behooren. ⁴⁾ De instelling van de Eerste Kamer was geschied om aan de wenschen van de Belgische leden der commissie te voldoen, ⁵⁾ hoewel de kiem derzelve reeds was gelegd en voorbereid in Art. 24 van de schets van van Hogendorp en Art. 58 van de Grondwet van 1814, dat aldus luidde: „Het blijft aan

---

1) Art. 78. Gw. 1815.

2) Art. 108. Gw. 1815.

3) Art. 79. Gw. 1815.

4) Art. 80. Gw. 1815.

5) Beginselen van Nederlandsch-Staatsbestuur, pag. 82.

„den Souvereinen Vorst voorbehouden, om in het ver-
 „volg eene wet voor te dragen, waardoor aan de
 „Edelen of Ridderschappen uit elke provincie of land-
 „schap een zeker evenredig aandeel onder het getal
 „der leden van de Staten-Generaal wordt verzekerd,
 „ten minste een vierde van het geheele getal;” opdat
 deze zoo doende door hunne geboorte en invloed in
 tijden van nood tot bolwerk van de Kroon tegen de-
 mocratische overdrijving in de Tweede Kamer, maar
 ook tot bolwerk der vrijheid tegen de aanmatigingen
 der Kroon konden strekken. Eene tegenstrijdigheid
 bestond volgens van Hogendorp daarin, dat de leden
 dezer Kamer benoemd werden door den Koning: zij
 moest, zoowel als de Tweede Kamer, vertegenwoordigen
 het geheele Nederlandsche Volk en dienen om een even-
 wigt te houden met de Kroon, en toch werden hare
 leden niet, zooals die van de Tweede Kamer, gekozen
 door de natie.¹⁾ De Zuid-Nederlanders hadden ge-
 wenscht, in plaats dat de leden voor hun leven be-
 noemd werden, dat het lidmaatschap erfelijk zoude
 zijn, evenals bij de Kamer der Pairs in Engeland;
 maar al ware dit aangenomen, zouden wij echter
 gemist hebben, hetgeen in Engeland daaraan verbon-
 den is, namelijk, dat de oudste zoon al de vaste
 goederen zijns vaders erft, daar wij geene majoraten
 kennen en de wet bij ons geene ongelijke verdeling
 van erfenissen toelaat.

---

1) Dit gevoelen is door hem geuit lang na zijne meergemelde schets.
 G. K. van Hogendorp, Bijdragen tot de huishouding van Staat, deel
 VIII. pag. 216 en 257.

Behalve de instelling der Eerste Kamer was door de Grondwet van 1815 nog eene groote verandering ingevoerd, namelijk, in de wijze van beraadslagen der Tweede Kamer. Hierover had zoowel de schets van van Hogendorp als de Grondwet van 1814 gezwegen; maar nu was daarentegen in Art. 108 bepaald, dat hare zittingen in het openbaar moesten gehouden worden. Tot deze bepaling was men overgegaan als meenende, dat zij onafscheidelijk was van het constitutioneel beginsel, hetwelk vorderde, dat de lastgevers in staat zouden zijn te beoordeelen, hoe hunne lasthebbers zich van hunne taak kweten. De Kamer kon dan slechts met geslotene deuren raadplegen, wanneer de president het noodig oordeelde of een tiende gedeelte der tegenwoordig zijnde leden het vorderde, zooals ook nader bepaald was in Art. 11 van het Reglement van Orde: „Zoodra drie leden der vergadering eischen, dat dezelve zich in comité-generaal formeere, zal de president zulks in omvraag brengen, en een tiende of meer der tegenwoordig zijnde leden dit goedkeurende, zal de Kamer in een comité-generaal overgaan. De president heeft altoos het regt om de vergadering in comité-generaal te formeren.” Op dit artikel vraagt Thorbecke in zijne *Aanteekening* op de Grondwet: ¹⁾ „Of het eenvoudig verlangen van den president of van een tiende der tegenwoordige leden de openbare in eene geheime raadpleging kan

---

1) J. R. Thorbecke, Aant. op de Grondwet, 2de uitgaaf, 1ste gedeelte, pag. 295.

doen overgaan ook tegen den zin van de meerderheid der leden? Of beslist dat verlangen slechts, dat de hoorders zullen verwijderd en de deuren gesloten worden, behoudens het regt der meerderheid, om, na de mededeeling of de redenen, hetzij van den president, hetzij van dat tiende gedeelte der leden te hebben vernomen, de Kamer, zoo zij geen voldoende oorzaak vindt om in geheime zitting te blijven, aanstonds weder te openen?" Tot antwoord hierop zou kunnen dienen, wat van Hogendorp reeds zeide: 1) „De verdere leden, dat is genoegzaam de geheele vergadering, behouden het regt om te oordeelen of er goede redenen voor de geheimhouding bestaan, en zij kunnen de zaak aanstonds wederom in de gewone en openbare zitting overbrengen." Aldus schijnt men dan ook dit artikel opgevat te hebben, ten minste in de notulen van den 14^{den} December 1829 vindt men een voorbeeld daarvan.

Op welke wijze de benoeming moest geschieden van de voorzitters der beide Kamers, werd bepaald in de Artikelen 85 en 89. Art. 85 handelende over den voorzitter van de Tweede Kamer, luidde: „De Koning benoemt uit eene opgave van drie leden, hem door de Kamer aangeboden, één om het voorzitterschap gedurende den tijd van het openen tot het sluiten der zitting waar te nemen." Dus is voor den president dezer Kamer hetzelfde voorgeschreven, als door de

---

1) G. K. van Hogendorp, Bijdragen tot de huishouding van Staat, deel VIII. pag. 276.

Grondwet van 1814 omtrent dien van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden bepaald was. De eerste benoeming tot het presidium, ter gelegenheid van de buitengewone vergadering in de maand September 1815, is echter onmiddellijk door den Koning geschied, krachtens het eerste der additionele artikelen.¹⁾ Verder is den Koning altijd eene opgave van drie leden door de Kamer aangeboden, van welke telkens de eerste tot voorzitter is benoemd.²⁾ Art. 89 handelde over den president der Eerste Kamer en luidde: „De voorzitter van de Eerste Kamer wordt door den Koning benoemd om het voorzitterschap gedurende den tijd van het openen tot het sluiten der zitting waar te nemen.” Hier had dus geene opgave van een drietal plaats, maar geschiedde de benoeming onmiddellijk door den Koning, welk Koninklijk besluit in de vereenigde openingszitting werd voorgelezen. Bij zulk eene vereenigde zitting der beide Kamers, die jaarlijks volgens Art. 100 gehouden werd, wanneer de vergadering der Staten-Generaal door den Koning of door

---

1) Art. 1. De Koning is bevoegd alle die maatregelen te nemen, welke vereischt worden om de vorenstaande Grondwet in alle hare deelen op eene geregelde wijze, en zoo spoedig als de aard der zaken zulks kan toelaten, in werking te brengen; te dien einde zal hij voor de eerste reize benoemen en aanstellen alle kollegiën en ambtenaren, van welke anderzins de aanstelling of voordragt bij de Grondwet aan anderen is toegekend. Verg. Handelingen van de Tweede Kamer der Stat.-Gen. van den 21sten Sept. 1815, waar de voorzitter J. E. N. van Lijnden van Hoevelaken het besluit voorleest van den 13den Sept. 1815, waarbij hij tot voorzitter dezer vergadering is benoemd.

2) De Geer, Antecedenten, pag. 17.

eene commissie van Zijnentwege geopend en gesloten werd, schreef Art. 104 in dat geval voor, dat de voorzitter der Eerste Kamer het beleid dezer vereenigde vergadering zou hebben.

Aan wien bij tijdelijke ongesteldheid of afwezigheid het presidium werd opgedragen, leert ons het Reglement van Orde. Bij het nagaan hiervan wil ik te gelijkertijd aanstippen, welke werkzaamheden door dit reglement aan den president in het algemeen waren toevertrouwd; daar echter voor beide Kamers zulk een reglement was gemaakt, maar in beide bijna hetzelfde was bepaald, zoo wil ik mij slechts tot dat van de Tweede Kamer bepalen. Dit reglement werd vastgesteld in de zitting van den 25sten September 1815 en had tot leiddraad het Reglement van Orde van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden van den 3^{den} Maart 1814.¹⁾ Over de voordragt van een drietal leden tot de keuze van eenen president bepaalde Art. 14 van dit reglement nader, op welke wijze en wanneer zij moest plaats hebben en aangeboden worden, namelijk, dat zij, in de eerste zitting na het openen der vergadering, aan den Koning schriftelijk zou worden aangeboden; en wanneer de Koning zich in de stad bevond, waar de vergadering der Staten-Generaal gehouden werd, zou deze voordragt aan Z. M. door eene commissie van acht leden worden over-

---

1) Zie dit reglement in de Handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1815—1816, pag. 11, en in de Bijlagen N°. 1, en verg. daarmede de Geer, Antecedenten, pag. 119 en volg.

gebracht. Totdat de keuze door den Koning zou zijn gedaan, zou de vorige president het voorzitterschap waarnemen.¹⁾ Meer dan eens echter is dit bij het openen der eerste zitting van de Kamer niet waargenomen door den vorigen president, wanneer deze zich, namelijk, onder het getal der herkozene leden bevond, maar geschiedde zulks door zijnen voorganger, werkelijk lid zijnde, welke hem dan, na zijne toelating ten gevolge van het onderzoek der geloofsbrieven, het voorzitterschap ter waarneming weder overgaf.²⁾ Het volgende artikel bepaalde over de keuzen of nominatiën door de Tweede Kamer, dat zij aldus zouden geschieden: eerst twee vrije stemmingen; als dan geen der voorgestelden de volstrekte meerderheid voor zich had, stemming over de twee, die de meeste stemmen hadden verkregen, bij welke stemming men zich tot eenen der beiden moest bepalen. Bijaldien bij de tweede stemming sommige der voorgestelden, welke de meeste stemmen verkregen hadden, een gelijk getal voor zich hadden, of wel dat de stemmen de derde maal kwamen te staken, zoo zou de ouderdom beslissen en den voorrang geven. Hiervan treft men een voorbeeld aan in de notulen van den 22sten October 1816,

---

1) Regl. v. O. van 1814. Art. 13: De nominatie van een drietal, om een president te benoemen, zal ingevolge Art. 66 van de Grondwet, in de eerste zitting na de opening van de vergadering, aan den Souverainen Vorst, bij eene schriftelijk te doene voordragt, door eene commissie van vier leden worden toegezonden. Totdat de nieuwe benoeming zal zijn geschied, zal het vorige presidium gehouden worden te continueren.

2) De Geer, Antecedenten, pag. 163.

toen, bij eene derde stemming voor de opgave van drie leden tot het voorzitterschap, de heeren Gendebien en Du Bus beide een gelijk getal stemmen verkregen hadden, en de eerstgenoemde, als de oudste zijnde, op de voordragt werd geplaatst; derhalve besliste in dat geval de leeftijd. In geval van kortstondige ziekte of noodwendige afwezigheid van den president, luidde Art. 16,¹⁾ zou de laatste der vorige presidenten met zijne werkzaamheden belast zijn; en bijaldien geen der vorige presidenten tegenwoordig ware, bepaalde Art. 17,²⁾ zoude het oudste lid in jaren, geene voldoende redenen hebbende om zich daarvan te versoonen, als president fungeren. Niet alleen had dit plaats, wanneer de voorzitter afwezig was, maar ook als hij tegenwoordig zijnde eene rede wenschte te houden over een in deliberatie zijnde onderwerp; hij moest dan evenzoo zijnen voorzitterszetel verlaten en den laatsten der vorige presidenten verzoeken zijnen post voor zoo lang te willen waarnemen. Mocht het gebeuren, dat tijdens de zitting van de Staten-Generaal de president kwam te overlijden, dan moest de vergadering volgens Art. 18,³⁾ overgaan tot het maken eener nomi-

---

1) Regl. v. O. van 1814. Art. 14: Ingeval van kortstondige ziekte of noodzakelijke afwezigheid van den president, zal de laatste der vorige presidenten, die nog ter vergadering zitting heeft, het presidium waarnemen.

2) Regt v. O. van 1814. Art. 15: Bijaldien geen der vorige presidenten tegenwoordig is, zal het oudste lid, voor die provincie zitting hebbende, het voorzitterschap bekleeden.

3) Regt v. O. van 1814. Art. 16: Ingeval van overlijden of lang-

natie van drie leden, ten einde uit deze door den Koning een nieuwe president zou benoemd worden.

Tot eene van de voornaamste werkzaamheden, die aan het presidium verbonden waren, kan men brengen, dat de voorzitter van de Kamer tevens voorzitter moest zijn der centrale afdeeling, daar Art. 5 Regl. v. O. bepaalde: „De centrale afdeeling wordt zamengesteld uit alle de rapporteurs van de bijzondere afdeelingen, voorgezeten door den president der vergadering en geadsisteerd door den griffier. In dezelve worden de adviezen der bijzondere afdeelingen overwogen en een algemeen verslag opgemaakt door den griffier.” In het vorige artikel was voorgeschreven, dat de Kamer zich moest verdeelen in zeven afdeelingen, welke bij loting iedere maand vernieuwd zouden worden, en dat iedere afdeeling één harer leden tot voorzitter zoude kiezen, om het besluit der meerderheid op te maken en het verslag daarvan over te brengen in de centrale afdeeling. Deze zeven verschillende voorzitters nu der afdeelingen maakten met den president van de Kamer de centrale afdeeling uit. Deze moest de adviezen der bijzondere afdeelingen overwegen en een algemeen verslag opmaken. Het was aan haar en daardoor vooral aan den voorzitter der Kamer opgedragen, om als tusschenpersoon te dienen tusschen de Kamer en de Regering. Zoo werden de aanmerkingen der afdeelingen, ontstaan uit de overweging van

---

durige ziekte van den president, zal de vergadering procederen tot het maken van eene nominatie van drie leden, ten einde daaruit door den Souvereinen Vorst een president benoemd worde.

regeringshandelingen of ontwerpen, vóór het opmaken van een algemeen verslag onderhands aan de Regering schriftelijk medegedeeld door de centrale afdeeling of den voorzitter namens haar. Soms gebeurde het zelfs, dat de voorzitter den Koning mondeling op verzoek dier afdeeling eenige bodenkingen op een wetsontwerp officieus te kennen gaf, ¹⁾ of dat hij geroepen werd, om met Z. M. over belangrijke zaken te beraadslagen; zoo ziet men in 1829 den president Corver Hooft met den Koning onderhandelen over het vormen van een nieuw Ministerie. ²⁾

Ten gevolge van het mededeelen van de aanmerkingen der afdeelingen aan de Regering werden conferentiën gehouden der centrale afdeeling met de hoofden van de departementen van algemeen bestuur, en zijn deze door twee verschillende Koninklijke besluiten hiertoe aangeschreven; door het eerste van den 8sten Junij 1820 ³⁾ werden zij gelast, om de tot dusverre plaats gehad hebbende officieuse mededeelingen met de afdeelingen zorgvuldiglijk te onderhouden, maar moesten zij zich aan den anderen kant onthouden, om eenige mededeelingen aan te nemen, welke in onmiddellijk verband zouden staan met, of het gevolg zijn van raadplegingen of besluiten van eene of andere Kamer der Staten-Generaal, en die aan hen door of van

1) Zie hiervan een voorbeeld in de Handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1815—1816. Zitting van 3 November 1815, pag. 24, en vergelijk hiermede de Geer, Antecedenten, pag. 134.

2) Verg. Procès contre de Potter, Tielemans, etc. tome II. pag. 82.

3) De Geer, Antecedenten, pag. 189 en volg.

wege eene dier Kamers regtstreeks mogten worden gedaan; door het tweede besluit van den 20sten Januarij 1830 ¹⁾ werden zij daarentegen aangeschreven, om door het bijwonen van de centrale afdeelingen en comités-generaal de gevoelens der meerderheid van de leden der Vergadering te leeren kennen, ten einde daarvan aan den Koning verslag te doen. Dit laatste besluit werd uitgevaardigd, om aan het groot verlangen, daartoe in en buiten de Kamer te kennen gegeven, te voldoen. ²⁾

Nu en dan echter kwamen schriftelijke antwoorden in, die door de hoofden der verschillende departementen namens den Koning aan den voorzitter werden gezonden, en die deze wederom ter kennis bragt van de afdeelingen. Waren ten gevolge van de aanmerkingen der afdeelingen door de Regering wijzigingen in aanhangige ontwerpen gemaakt; zoo werden deze of officieel der Kamer voorgesteld bij koninklijke boodschappen, of ook wel op eene officieuse wijze door de hoofden van de departementen op last des Konings aan den voorzitter ingezonden, die ze dan weder aan de afdeelingen mededeelde. ³⁾

1) De Geer, Antecedenten, pag. 194 en volg.

2) Procès contre de Potter, etc. tome II. pag. 85: La discussion qui vient de finir a eu son bon et son mauvais côté. Elle a fait sentir généralement le besoin de rétablir les communications des États-Généraux avec les Ministres, et l'on peut presque assurer, que ce rétablissement aura lieu, soit au moyen d'une adresse au Roi, soit autrement. En verder op pag. 154: Je viens de lire l'arrêté, qui rétablit les communications de la première et de la deuxième Chambre des États-Généraux avec les Ministres. C'est une duperie.

3) De Geer, Antecedenten, pag. 137 en 140.

Uit dit alles bemerkt men, dat het eene veel omvattende taak was, en er groote bekwaamheid vereischt werd, om het presidium goed waar te nemen. Maar hij ook, die dezon post gedurende ééne zitting of meerdere met ijver en waardigheid had bekleed, kon onder de regering van Willem I rekenen, hetzij als Gouverneur van eene der provinciën, hetzij als Staatsraad in werkelijke of buitengewone dienst aangesteld te worden; zoo ziet men b. v. Jhr. S. J. Sandberg, die voorzitter der Tweede Kamer was geweest in de jaren 1823—1824 en 1825—26, tot Gouverneur benoemd van de provincie Luik; evenzoo den president der buitengewone vergadering van 1830, van Toulon, die bekleed werd met het Gouverneurschap over de provincie Utrecht.

De president moest verder volgens Art. 6 Regl. v. O. zorgen, dat aan al de leden behoorlijk gelegenheid gegeven werd, om hunne bedenkingen voor te dragen.¹⁾ Hieromtrent werd later een voorstel ingediend door een lid uit Holland, Warin, dat „hetzelfde „lid niet meer dan *tweemaal*,” vervolgens door hem gewijzigd in *eenmaal*, „over hetzelfde onderwerp zou „mogen spreken, onverminderd het laatste woord, „hetwelk nimmer wordt geweigerd aan dengenen, die „een voorstel heeft gedaan.” Dit voorstel werd echter later door hem ingetrokken.²⁾ Over alle zaken, uit-

1) Hetzelfde was bepaald in Art. 6. Regl. v. O. van 1814.

2) Notulen van 3 Dec. 1824 en 14 Febr. 1825. In de latere reglementen komt een zoodanig artikel voor. Art. 35. Regl. v. O. van 1842. Art. 38. Regl. v. O. van 1849. Art. 52. Regl. v. O. van 1852. „Nie-

gezonderd bij het doen van keuzen of voordragten van personen, waarbij met gesloten en ongeteekende briefjes werd gestemd, moest zulks, zooals in Art. 103 Gw. was voorgeschreven, mondeling en bij hoofdelijke oproeping geschieden. Hierover bepaalde Art. 7 Regl. v. O. nader: „De president, de zaak genoegzaam toegelicht oordeelende, brengt dezelve in omvraag, achtervolgens de orde der in Art. 2 gemelde lijst. 1) Hij zal evenwel gehouden zijn de vergadering te raadplegen, wanneer een tiende of meer der present zijnde leden de voortzetting der deliberatiën mogt boegeren.” 2) Gebruikelijk werd het, dat de voorzitter het laatst zijne stem uitbragt. Men had dit bij het Reglement van Orde willen bepalen, toen

---

„mand voert meer dan twee malen over hetzelfde onderwerp het woord, tenzij de Kamer hem hiertoe verlof geve.”

1) Art. 2 luidde aldus: Bij den aanvang van elke vergadering, ligt er ter tafel van den griffier eene lijst, waarop ieder der aankomende leden zijnen naam teekent, en vervolgens zijne plaats neemt, waar hij goedvindt. Zoodra deze lijst door 56 leden is geteekend, geeft de griffier dezelve aan den president over, die alsdan de zitting opent. Er zal insgelijks eene suppletoire lijst ter tafel van den griffier liggen, voor de later inkomende leden.

2) Regl. v. O. van 1814, Art. 5: De president zal op zijn praeadvies mogen concluderen, wanneer de vergadering door haar stilzwijgen daarin toestemt; echter niet voor dat hij op eene duidelijke wijze zal gevraagd hebben, of een der leden daartegen iets heeft aan te merken.

Art. 7: De president zal gehouden zijn, op begeerte van drie leden, op alle voorkomende zaken omvraag te doen.

Art. 8: De omvraag zal geschieden, naar de orde der aanstelling, waarna de leden ook zitting zullen nemen; zullende een nieuw verkozen lid, zijnen post aanvaardende, door den griffier binnengeleid, en aan denzelfden de voor hem bestemde plaats worden aangewezen.

een voorstel tot herziening van dat Reglement gedaan en hiertoe den 26sten October 1816¹⁾ eene commissie benoemd was; daaromtrent werd echter niets besloten.

Moest men bij hoofdelijke oproeping over alle zaken stemmen, zulks geschiedde nogtans niet over goedkeuring der notulen of conclusiën van de rapporten over verzoekschriften, zoo ten minste geen lid zich er tegen verklaarde en stemming verlangde. De volstreckte meerderheid werd vereischt, om over de eene of andere zaak te beslissen, daar Art. 102 Gw. voorschreef: „Alle besluiten worden bij volstreckte meerderheid van stemmen opgemaakt.” Maar wat geschiedde, indien de stemmen staakten, hierover bepaalde het Reglement van Orde niets. Wel had Art. 9 Regl. v. O. van 1814 voorgeschreven: „Wanneer de stemmen mogten staken, zal de president de conclusie opschorten tot de volgende vergadering, en indien ook dan de stemmen staken, zal de president de concluderende stem hebben;” maar door dit artikel niet over te nemen gaf men te kennen, dat men zulks niet meer verlangde en in het vervolg aan den president geen beslissende stem meer wenschte te geven. „Gemeenlijk wordt aan den president in dat geval eene dubbele stem toegelegd,” zegt van Hogendorp,²⁾ daarbij wijzende op Engeland, waar de *speaker*, die anders geene stem heeft, wanneer de stemmen aan beide kanten gelijk zijn, medestemt en door het uit-

1) Zie de Geer, Antecedenten, pag. 157, 167 en 169.

2) Bijdragen tot de Huishouding van Staat, deel VIII. pag. 278.

brengen van de zijne de zaak beslist.¹⁾ Maar daar niets hierover bepaald was in de Grondwet noch in het Reglement van Orde voorgeschreven, mogt men daartoe niet besluiten.

In die gevallen, dat er staking van stemmen ontstond, stelde men de stemming tot eene volgende zitting uit, zooals blijkt uit het verhandelde van den 20sten Maart 1826, toen bij de stemming over den 9^{den} titel van het 2de boek des Wetboeks van Koophandel (van Assurantie) 42 leden hunne stem vóór en 42 tegen denzelfven gaven, en men bij meerderheid van stemmen besloot den volgenden dag op de beraadslaging, daar een lid dit vorderde, en op de stemming terug te komen. Eene nadere beraadslaging op den 21sten Maart heeft dien ten gevolge het aannemen van den titel te weeg gebragt, bij eene meerderheid van 44 tegen 43 stemmen.²⁾ Eene andere maal echter liet men het over aan het oordeel van den voorzitter: in de zitting van den 23sten Februarij 1826, toen de stemmen staakten over het verzenden aan de afdeelingen van eene verandering in een ontwerp van wet op de onteigening ten algemeenen nutte, en zich 41 leden vóór en even zoovele tegen die verzending verklaarden, ging men vervolgens toch daartoe over op voorstel des voorzitters.

De beraadslagingen van de Tweede Kamer moesten

---

1) Zie May's Parliamentary Practice, 1859. pag. 352: If the numbers should happen to be equal, the speaker, who otherwise never votes, must give the casting voice.

2) De Geer, Antecedenten, pag. 30 en 31.

in het openbaar gehouden worden, en daarbij was aan den president opgedragen de orde te handhaven, die daartoe tot hulp had eene wacht, zooals nader bepaald was in Art. 10 Regl. v. O.: „Bijaldien het „publiek zich mogt veroorloven, om bij de discussiën „en deliberatiën der Kamer, welke volgens Art. 108 „der Grondwet in het openbaar gehouden worden, „eenig tecken van goed- of afkeuring te geven, staat „het aan den president vrij, om zoodanige personen, „welke zich hieraan schuldig mogten maken, de zaal „te doen ruimen. Te dien einde zal er eene wacht „ter zijner dispositie aan den uitgang der zalen ge- „plaatst worden, en een deurwaarder zal binnen de „zelve gelast zijn, om aan de toehoorders de behoor- „lijke orde en stilte te doen in acht nemen.” Eenmaal vindt men een voorbeeld, dat de voorzitter daartoe heeft moeten overgaan; toen, namelijk, in de zitting van den 12^{den} December 1816, bij de beraadslaging over twee voorstellen omtrent den uitvoer van granen door Belgische leden geopperd, ¹⁾ personen op de tribunes door luide teekenen van goedkeuring opschudding veroorzaakten, heeft de voorzitter bevel gegeven, het publiek te verwijderen. ²⁾

---

1) Een voorstel door drie leden uit Luxemburg (de Hoffschmidt, de Gerlache en de Tornaco) den 6^{den} Dec. 1816 gedaan omtrent den uitvoer van granen langs de grenzen van het groothertogdom Luxemburg, en een ander van dien zelfden dag door een lid uit Oost-Vlaanderen (Pycke) omtrent het uitvoeren van granen uit het Rijk.

2) De Geer, t. a. p. pag. 160; verg. ook Stuart, Jaarboeken 1816, deel I, pag. 443—446.

Tot de werkzaamheden van den voorzitter moet men ook brengen, dat hij volgens Art. 19 Regl. v. O., alle commissiën had te benoemen: „Alle commissiën „worden door den president benoemd, welke daarbij „zooveel mogelijk in acht zal nemen, dat elk der leden „eene beurt bekomc.”¹⁾ Zoo werden door hem benoemd commissiën tot ontvangst van den Koning en van zijne Ministers, tot het ontwerpen van adressen en van aanbieding derzelve aan den Koning, tot het onderzoek van geloofsbrieven en verzoekschriften, tot het openen van stembriefjes. In de commissiën tot het aanbieden van adressen aan den Koning was het gebruikelijk, dat benoemd werden de leden der commissie, welke belast geweest waren die te ontwerpen, evenzoo in de commissie tot aanbieding der opgave voor het voorzitterschap, de leden, die tot het openen der stembriefjes benoemd waren.²⁾ De Koning, die jaarlijks de vergadering der Staten-Generaal kwam openen, werd daartoe ontvangen en uitgeleide gedaan door eene commissie van 18 leden, 6 uit de Eerste en 12 uit de Tweede Kamer, die door den voorzitter der Eerste Kamer benoemd werden; 's Konings Ministers daarentegen slechts door eene commissie van 8 leden, vier uit iedere Kamer.

Op de openingsrede, door den Koning in de buitengewone vergadering te Brussel op den 21sten September

---

1) Regl. v. O. van 1814, Art. 18: In het benoemen van commissiën zal de voordragt aan den president staan, mits zooveel mogelijk in acht nemende, dat elke provincie eene beurt bekomc.

2) De Geer, Antecedenten, pag. 167.

1815 gehouden, werd terstond door den voorzitter der vereenigde zitting, de Thiennes de Lombize, geantwoord. ¹⁾ In de volgende gewone vergadering zeide de voorzitter in eene aanspraak, die hij na 's Konings vertrek tot de leden rigtte: „Nous prendrons chacun „en considération dans nos Chambres respectives le „discours, que S. M. vient de nous adresser du haut „de son trône.” ²⁾ Daaraan werd gevolg gegeven en werd tot beantwoording van de openingsrede een adres in de Tweede Kamer ontworpen, en wel door den voorzitter zelven. ³⁾ In het jaar daarop werd na eene soortgelijke aanspraak van den voorzitter der vereenigde zitting, door den voorzitter en zes leden der Tweede Kamer een adres van antwoord ontworpen, in 1817 door eene commissie van zes leden, en in 1818 en volgende jaren door eene commissie van vijf leden. ⁴⁾ Deze ontwerpen werden evenals wetsvoorstellen in de afdeelingen onderzocht en na in comité-generaal bij de Kamer aangenomen te zijn, aan de Eerste Kamer verzonden.

De aanbieding van het adres aan den Koning geschiedde door eene commissie van twaalf leden, zes uit iedere Kamer, met den voorzitter van de Eerste Kamer aan het hoofd, nadat in 1816 daarover een voor-

---

1) Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1815—1816. Vereenigde zitting der beide Kamers van 21 Sept. 1815., pag. 4.

2) t. a. p. Vereenigde zitting der beide Kamers van 16 Oct. 1815. pag. 3.

3) t. a. p. Zitting van de Tweede Kamer van 19 Oct. 1815, pag. 9.

4) De Geer, Antecedenten, pag. 27.

stel door de Tweede aan de Eerste Kamer was gedaan, met uitzondering van het jaar 1818, toen eene commissie van achttien leden daarmede belast werd.¹⁾ De voorzitter der Tweede Kamer, Dubus de Gisignies, had echter in 1819 onderhands een voorstel gedaan, omtrent het ceremonieel ter ontvangst van den Koning bij het openen der vergadering, en de wijze, om het adres van antwoord te ontwerpen en aan te bieden, inhoudende, dat tot het eerste zoude benoemd worden eene commissie van 17 leden, zes der Eerste en elf der Tweede Kamer, welke onmiddellijk na de openingszitting 5 uit hun midden, waarvan twee der Eerste en drie der Tweede Kamer, zouden kiezen, om een adres te ontwerpen, dat door de geheele commissie bij meerderheid van stemmen vastgesteld zijnde, op de gewone wijze in de Tweede Kamer zou worden onderzocht en verzonden aan de Eerste, en bij deze goedgekeurd wordende, den Koning aangeboden door de commissie van 17, met den voorzitter der Staten-Generaal aan het hoofd; hiernaan werd evenwel geen gevolg gegeven en niets besloten.²⁾

Daar de zittingen van de Staten-Generaal volgens Art. 98 Grw. beurtelings om het andere jaar in eene stad der Noordelijke en in eene der Zuidelijke provin-

---

1) De Geer, t. a. p. pag. 47—49 en Handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1818—1819. Geheime Zittingen van 30 en 31 Oct. en van 9 Nov. 1818. pag. 14.

2) Handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1818—1819. Bijlage N°. XXV. pag. 582—583.

ciën moesten gehouden worden, zoo had zulks ook plaats tot aan de zitting van 1829—1830, en kwam de Vergadering nu eens in 's Gravenhage, dan weder in Brussel te zamen. Evenzoo schijnt men gehandeld te hebben met het benoemen van eenen voorzitter, en ziet men nu eens een lid uit de Noordelijke gewesten, dan weder een uit de Zuidelijke met die waardigheid bekleed, ten minste wat de Tweede Kamer betreft; ¹⁾ zoo was ook voor de zitting van 1829—1830 Corver Hooft tot president benoemd, die daaraan vooral zijne benoeming te danken had, dat de Zuidelijke leden eensgezind waren en eenparig hunne stemmen op hem uitbragten, hopende daardoor eenigen invloed op hem te verkrijgen, vooral met het oog op de zaak van de Potter, die aanhangig was, hoewel zij later in hunne verwachting hieromtrent zeer teleurgesteld werden. ²⁾ Wat de Eerste Kamer daaren-

---

1) Zie de lijst der presidenten van de Tweede Kamer hierachter, Bijlage A.

2) Verg. hiermede Procès contre de Potter etc. tome II. pag. 13: Il règne ici un grand accord entre les membres des États-Généraux, qui viennent des provinces belgiques. Ceux de la Hollande paraissent avoir vu avec un extrême déplaisir la nomination du président Corver Hooft; ils auraient préféré M. Beelaerts van Blokland. — En pag. 29: Car examinons ce qui s'est fait. Nomination de Corver Hooft à l'unanimité de ceux du Midi. — En vervolgens pag. 94: Il est probable que la proposition de M. de Secus ne sera discutée qu'après les vacances de Noël. Le président ne montre pas la volonté qu'on attendait de lui après l'aven, qui lui était échappé. Il avait promis de donner aux présidens de section l'ordre d'examiner de suite la proposition, mais promettre et tenir ne sont pas la même chose; il s'est borné à dire aux prési-

togen aangaat, zoo nam gedurende de drie eerste jaren een lid uit België, Gr. de Thiennes de Lombize, dien post waar, maar wisselde het presidium na dien tijd tusschen een lid uit de Noordelijke provinciën, Baron W. F. Roëll, en hetzelfde lid, Gr. de Thiennes de Lombize, uit de Zuidelijke gewesten. ¹⁾

Bij het aanvaarden van het voorzitterschap geschiedde het gewoonlijk, dat door de presidenten aanspraken gehouden werden; zoo vindt men, dat de gedurende de zitting van 1818—1819 tot voorzitter der Tweede Kamer benoemde Du Bus de Gisignies de volgende redevoering hield tot zijne medeleden: „Edel Mogende Heeren! Door Zijner Majesteits keuze

dens, qu'on avait encore à examiner la proposition de M. de Secus, et l'on n'a pas regardé cet avertissement comme une invitation à l'examiner de suite. — En pag. 129: Hâtez vous de faire vos paquets; s'il faut en croire le président de la Chambre, vous retournerez chez vous. M. de Secus est allé pour la troisième fois lui demander la mise en délibération de son projet. Il a répondu: „Que diriez-vous si MM. De Potter et Ducpétiaux allaient vous recevoir à la porte de Bruxelles? — J'en serais content. — Tiendriez-vous encore à ce que votre proposition fût discutée? — Non, si un arrêté royal les mettait en liberté. — Eh bien, on craint que cette discussion ne trouble de nouveau le calme qui vient de se rétablir, et cette considération pourrait bien amener leur élargissement, si vous renonciez à votre proposition. — J'y renoncerais quand j'aurai la certitude de leur élargissement, si non, j'insiste pour qu'elle se discute au plus tôt. — Je ne vous parle ici que de mon autorité privée, mais demain matin je vais chez le Roi, et je vous donnerai une réponse positive.” Tel est le dialogue qui a eu lieu entre Corver Hooft et de Secus.

1) Zie de lijst der presidenten van de Eerste Kamer hierachter, Bijlage B.

„op uwe voordragt geroepen tot het vervullen van
 „den eervollen en gewigtigen post van president
 „der hooge Vergadering gedurende de tegenwoor-
 „dige bijeenkomst, ontveins ik niet de zwaarte van
 „den mij opgelegden last, zoowel als de zwakheid
 „mijner middelen te gevoelen. Om aan het vertrou-
 „wen van den Koning en van U Edel. Mog. te beant-
 „woorden, gevoel ik, hoezeer ik noodig heb door uwe
 „wijsheid en doorzigt ondersteund te worden. Ik roep
 „uwe toegevendheid in en verzock ook U Edel Mog.
 „op de pogingen van mijnen ijver te rekenen. Met
 „Ulieden door hetzelfde verlangen om het goede te
 „doen, door dezelfde liefde voor den Koning en het
 „Vaderland vereenigd, grond ik op die overeenstem-
 „ming van gevoelen de hoop, dat wij ook in deze
 „bijeenkomst zullen bijgedragen hebben om gemeen-
 „schappelijk met den Koning het gebouw der alge-
 „meene welvaart meer en meer te vestigen.”¹⁾

Maar ook bij andere gelegenheden, dan bij den aan-
 vang van een nieuw zittingsjaar, had het somtijds
 plaats.²⁾ Zoo hield de voorzitter van Lijnden van Hoe-
 velaken in de zitting van den 13^{den} September 1816 eene
 aanspraak tot de leden, om hen op te wekken aan de

1) Handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1818—
 1819. Zitting van 22 October 1818, pag. 5. Zie ook de Handelingen
 der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1815—1816. Zitting van
 18 October 1815, waar de aanspraak van den voorzitter van Lijnden
 van Hoevelaken medegedeeld wordt, overgenomen uit de Gazette gé-
 nérale des Pays-Bas, N°. 120.

2) Handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 1815—
 1816. Zitting van 2 Januarij 1816, pag. 56.

werkzaamheden ijveriger deel te nemen. „Geen genoeg-
 „zamen lof kan ik,” zeide hij bij die gelegenheid, „toe-
 „zwaaijen aan die leden, welke met eene zoo voorbeel-
 „delooze zelfopoffering al de bijeenkomsten dezer Kamer
 „in deze zoo langdurige zitting hebben bijgewoond. Dan,
 „het is niet genoeg deze schoone loopbaan ten dienste
 „des Vaderlands met ijver aangevangen te hebben,
 „de kroon der overwinning komt alleen dengenen toe,
 „die tot het einde volharden. Mag ik het den afwe-
 „zige herinneren, die niet door ziekte of andere om-
 „standigheden in de onmogelijkheid is om alhier te
 „verschijnen, dat de dienst des Vaderlands hem op-
 „roept, en dat hij het zich eeuwig berouwen zou, zoo
 „zijne afwezigheid oorzaak konde zijn van het nemen
 „van schadelijke maatregelen of het nalaten van heil-
 „zame voorzieningen.”¹⁾ Evenzoo werden bij eene an-
 dere gelegenheid door dezen zelfden voorzitter de vol-
 gende indrukwekkende woorden tot de Vergadering
 gerigt, toen zij, na het scheiden op reces, hare werk-
 zaamheden hervatte, en waarin hij de leden tot eens-
 gezindheid aanspoorde, hun herinnerende, dat zij niet
 vergeten mogten, dat zij vertegenwoordigers waren
 van het geheele Nederlandsche Volk en niet van een
 gedeelte: „Wat dan ook waanwijsheid, kwaadwilligheid
 „of kortzigtigheid zeggen moge, wij zullen geene an-
 „dere belangen kennen dan die van het algemeen,
 „en wij zullen het welzijn van het geheel aan geene
 „gedeelten van hetzelfde opofferen, geene zoogenaamde

---

1) t. a. p. pag. 239—240.

„vertegenwoordigden zullen ons onzen weg afbakenen,
 „maar ons eigen geweten zal ons dien aanwijzen en
 „altijd zullen wij indachtig zijn aan het voorschrift
 „van Horatius:

Justum ac tenacem propositi virum,
 Non civium ardor prava jubentium,
 Nec vultus instantis tyranni
 Mente quatit solida.

„Dan Gode zij dank, voor dit laatste hebben wij
 „niet te vreezen. Mogen onze naneven zich insgelijks
 „verheugen, dat er eens een tijdstip gekomen is, dat
 „verschillende provinciën, onderscheiden in godsdienst,
 „gewoonten en wijze van bestaan, tot één Rijk ge-
 „vormd zijn onder den heilzamen sceppter van het
 „Huis van Oranje, en dat zij zoowel als wij mogen
 „nitroepen: Lang leve de Nederlandsche Natie! Lang
 „leve de Koning en het Rijk.”¹⁾ Doch helaas! deze
 wensch zou niet vervuld worden, want voordat vijftien
 jaren verlopen waren, was de opstand in België uit-
 gebroken en stonden de Noordelijke en Zuidelijke ge-
 westen vijandig tegenover elkander.

§ 2. 1830—1848.

Reglement van Orde voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal
 van 1 Julij 1842.

Het was reeds lang te voorzien geweest, dat de

---

1) t. a. p. Zitting van 30 April 1816, pag. 86.

vereeniging van de Noordelijke en Zuidelijke provinciën niet immer zou voortleven, daar de beide volken in zoo menig opzigt te veel van elkander verschilden, zoowel in taal en godsdienst als in gewoonten en belangen. De kwaadwilligen wachtten slechts op eene geschikte gelegenheid, om een einde daaraan te maken en tegen de wettige magt op te staan, en die gelegenheid deed zich ook weldra voor. De revolutie in Frankrijk, in Julij 1830 uitgebarsten, was het sein tot de omwenteling in de Zuidelijke gewesten.

Om de afscheiding te verhoeden, riep Willem I tegen den 13^{den} September de Staten-Generaal buitengewoon bijeen, ten einde aan hunne beslissing de beide volgende vragen in overweging te geven: 1° of de ondervinding de noodzakelijkheid had aangetoond, om de nationale instellingen te wijzigen; en 2° of in dat geval de betrekkingen, door de Tractaten en door de Grondwet tusschen de twee groote afdeelingen van het Rijk gevestigd, tot bevordering van het gemeenschappelijk belang in vorm of aard zouden behooren te worden veranderd? 1) Beide deze vragen bevestigend beantwoord zijnde, werd bij een Koninklijk besluit van den 1sten October 2) eene staatscommissie belast met het ontwerpen van wettelijke bepalingen, welke noodig

---

1) Proclamatie van Z. M. bij gelegenheid der onlusten in sommige streken van het Rijk van den 5^{den} September 1830, te vinden in het Nederlandsch Constitutioneel Archief, door Mr. S. P. Lipman, 2de en 3de Verzameling, Amsterdam 1846, pag. 3—5.

2) t. a. p. pag. 9.

zouden zijn, om in de Grondwet en in de bestaande betrekkingen tusschen de twee groote afdeelingen van het Rijk die veranderingen daar te stellen, welke de algemeene belangen en die van elke der gezegde afdeelingen vorderden.

Bij de opening van de gewone vergadering der Staten-Generaal gaf de Koning den 18^{den} October in zijne aanspraak te kennen, dat zijne zorgen zich van nu af meer uitsluitend tot de Noordelijke gewesten zouden bepalen, in wier uitsluitend belang ook de krachten en middelen der Staten-Generaal zouden worden aangewend.¹⁾ In deze zitting waren nog drie leden uit de Zuidelijke gewesten, één der Tweede (Sandolin) en twee der Eerste Kamer (de Goër en de Goubau) tegenwoordig.²⁾ Nadat België zich echter onafhankelijk had verklaard en een Nationaal Congres had bijeengeroepen, verscheen den 20sten October eene Koninklijke hoodschap in de Staten-Generaal, waarbij Z. M. andermaal verklaarde, dat zijne Regering van nu voortaan zich geheel uitsluitend tot de Noordelijke provinciën zoude bepalen.³⁾ Sedert dien tijd dan ook, hebben de Staten-Generaal alleen uit de Noordelijke leden bestaan. Het duurde echter nog tot het jaar 1839, alvorens de scheiding van België regtens tot stand werd gebragt, toen bij het Tractaat van Londen, den 19^{den} April van dat jaar gesloten, de eindschikking tusschen ons land en

1) t. a. p. pag. 14.

2) De Geer, Antecedenten, pag. 113.

3) Nederl. Const. Archief, pag. 17.

België werd vastgesteld. „Gedurende dit duister tijdperk van volharding,” zegt de schrijver van het Nederlandsch Constitutioneel Archief,¹⁾ „ontwikkelde de Staten-Generaal niet altoos die geestkracht en zelfstandigheid, welke het bewustzijn van de nationale waardigheid en van de nationale aanspraken, het algemeen heil, het belang zelfs van den Vorst, maar bovenal het gewigt der omstandigheden moesten hebben ingeboezemd.”

Reeds vóór de afscheiding der Zuidelijke provinciën was op eene herziening der Grondwet aangedrongen, en wél was den 20sten Januarij 1831 door den Minister van Buitenlandsche Zaken namens Z. M. aan de Staten-Generaal medegedeeld: „Het oogenblik is dáár, om in de Grondwet die wijzigingen te brengen, welke hare toepassing alleen op Noord-Neder-land ten gevolge der scheiding vordert;”²⁾ maar van jaar tot jaar werd zij uitgesteld en werd zoowel in als buiten de Kamer des te sterker op haar aangedrongen, tot dat eindelijk Z. M. bij de opening van de gewone vergadering der Staten-Generaal den 21sten October 1839 te kennen gaf, wijzende op het Tractaat, dat eenige maanden te voren gesloten was: „Hierdoor is het tijdstip geboren, om over te gaan tot de wijzigingen der Grondwet, die door de schei-

---

1) Mr. S. P. Lipman, pag. 186 en 187.

2) Handelingen van de Regering en de Staten-Generaal over de Herziening der Grondwet, 's Hage, bij J. Belinfante, 1840—1841, deel I. pag. 2.

„ding van Nederland en België noodzakelijk zijn ge-
 „worden. Eene voordragt tot dat einde zal aan U
 „Edel Mog. worden aangeboden.”¹⁾ De Staten-Generaal, hunne goedkeuring hierover willende betuigen, verklaarden in het adres van antwoord aan Z. M. het volgende: „Het tijdstip is nu geboren tot de
 „voordragt van wijzigingen in onze staatkundige in-
 „stellingen, overeenkomstig de mededeeling bij den
 „aanvang van den jare 1831 van wege Uwe Majesteit
 „in onze vergadering gedaan. Was die mededeeling
 „destijds den Staten-Generaal hoogst aangenaam, thans
 „zien zij de voordragt dier wijzigingen met verlangen
 „te gemoet.”²⁾ In het laatst van het jaar werd dan ook in de zitting van de Tweede Kamer van den 30sten December 1839³⁾ bij eene Koninklijke boodschap eene voordragt van een vijftal ontwerpen tot herziening der Grondwet ingebracht; deze werden tengevolge der aanmerkingen, in de afdeelingen gemaakt, den 18^{den} Maart 1840⁴⁾ met zeven nieuwe wetsontwerpen vermeerderd, aan welke eindelijk nog, nadat daarop door de Staten-Generaal sterk aangedrongen was, den 16^{den} Mei van hetzelfde jaar⁵⁾ een dertiende ontwerp van wet, betrekkelijk de verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriële departementen werd toegevoegd.

---

1) Nederl. Const. Archief, pag. 68.

2) t. a. p. pag. 71.

3) Handelingen der Stat. Gen. over de Herziening der Grondwet, deel I. pag. 5 en volg.

4) t. a. p. deel I. pag. 154 en volg.

5) t. a. p. deel I. pag. 318.

Deze alle zijn door de Tweede Kamer op één na¹⁾ aangenomen.

In den loop van de behandeling dezer wetten viel, met betrekking tot den voorzitter, het volgende voor. Toen bij het einde der beraadslagingen van de 55 tegenwoordig zijnde leden zich 41 vóór en 14 tegen het eerste ontwerp verklaarden, stelde de president, volgens Art. 232 der Grondwet, hetwelk wilde, dat de besluiten vallende op voorstellen tot veranderingen in dezelve bij eene meerderheid van drie vierde gedeelte der tegenwoordig zijnde leden zouden worden opgemaakt, aan de Kamer voor, te besluiten, dat, aangezien hier geen drie vierde gedeelte der aanwezige leden zich voor hetzelfde verklaard had, Zijne Majesteit zou worden verzocht het gedane voorstel in nadere overweging te nemen. Nadat dit echter door verscheidene leden bestreden was, als meenende dat dit artikel slechts sloeg op de Tweede Kamer, wanneer zij in dubbelen getale bijeengekomen was, werd het voorstel van den voorzitter verworpen, en zijn die wetten op dezelfde wijze behandeld als andere regeringsvoorstellen.²⁾

Bij Koninklijk besluit van den 7^{den} Julij 1840 werden de Staten-Generaal tegen den 4^{den} Augustus buitengewoon zamengeroepen, en dat wel de leden der Tweede Kamer in dubbelen getale, om hunne goed- of afkeurende stem omtrent de veranderingen in de Grond-

---

1) Het twaalfde ontwerp over de defensie is verworpen. t. a. p. deel II. pag. 284.

2) t. a. p. deel II. pag. 168—180.

wet uit te brengen. 1) Tot voorzitter dezer dubbele Kamer werd benoemd Jhr. Mr. O. van Swinderen van Rensuma, die bij het aanvaarden van zijnen post onder anderen het volgende zeide: „Edel Mogende Heeren! „Door het vertrouwen van U Edel Mog. en de keus „des Konings tot voorzitter dezer aanzienlijke Verga- „dering geroepen, aanvaard ik thans dien, wel eer- „vollen, doch moeilijken post. Toen mij in het vo- „rige jaar bij de gewone zamenkomst der Tweede „Kamer diezelfde onderscheiding te beurt viel, rekende „ik op de mij bekende welwillendheid en toegevend- „heid van hare leden, waaraan ik bij de gedachte „aan de menigvuldigheid en hooge belangrijkheid der „verschillende onderwerpen, welke eene naauwgezette „en zorgvuldige behandeling van ons zouden vorderen, „grootte behoefte gevoelde; en gelijk de uitkomst mijne „verwachting dienaangaande niet heeft teleurgesteld, „zoo zal ik ook nu, gelijk ik vertrouw, de toegenegene „medewerking dezer Vergadering tot het doel onzer „zamenkomst niet te vergeefs inroepen. Mogt de uit- „slag onzer beraadslagingen door den Goddelijken ze- „gen in de toekomst bevonden worden een gunstigen „invloed te hebben op den geregelden gang van het „bestuur, op de vrijheid, de rust en de welvaart van „het Nederlandsche Volk, en alzoo op het geluk van „het dierbaar Vaderland.” 2)

Bij het begin der beraadslagingen kwam een voor-

---

1) t. a. p. deel III. pag. 23 en 24.

2) t. a. p. deel III. pag. 46—48.

stel in van vier leden ¹⁾ tot wijziging van het Reglement van Orde, namelijk hierin, dat de voorzitters der afdeelingen, zonder van de raadpleging in de sectiën onder hun beleid een schriftelijk verbaal op te maken, zich na afloop dier raadpleging vereenigen zouden tot beraming van het algemeen verslag door Art. 109 Grw. gevorderd, en dat het stellen van dit verslag bij gezamenlijke keuze der rapporteurs aan eenen hunner zou worden opgedragen. De meeste leden echter in al de afdeelingen verklaarden zich tegen deze verandering, vooral daarom, dat de president der Kamer, die volgens Art. 5 Regl. v. O. de centrale afdeeling moest voorzitten, geheel over het hoofd was gezien, en, zooals in de eerste afdeeling geoordeeld werd, zijn invloed in geenen deele moest verlamd en verminderd worden, daar in het algemeen zijne bemoeijingen heilzaam konden medewerken tot bevordering van het gemeen overleg. ²⁾ De voorstellers, de meening der leden gehoord hebbende, vonden het dan ook raadzamer hun voorstel in te trekken, daar zij reeds te voren zagen, dat hetzelfde, als het in stemming kwam, toch verworpen zou worden. ³⁾ Hierna werden de wetsontwerpen, die ten getale van dertien ⁴⁾ aan de Staten-Generaal waren aangeboden,

---

1) De Heeren Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer, t. a. p. deel III. pag. 65.

2) t. a. p. deel III. pag. 72.

3) t. a. p. deel III. pag. 100.

4) Ten gevolge van het overnemen door de Regering van een voorstel

alle op één na¹⁾ aangenomen en den 4^{den} September 1840 bij eene publicatie afgekondigd.

Nadat deze Grondwetsherziening had plaats gehad, verspreidde zich eerlang de mare, dat die herziening tevens het einde zoude zijn van de regeringstaak des Konings; en spoedig bleek het, dat dit geen los gerucht was geweest, want den 7^{den} October 1840 verscheen eene Koninklijke proclamatie, waarbij Willem I afstand van de regering deed en die overdroeg aan zijnen oudsten zoon, den Prins van Oranje, die bij eene proclamatie van denzelfden dag de regering onder den naam van Willem II aanvaardde.²⁾ Den 28sten November 1840 had de plegtige inhuldiging van den Koning in Amsterdam plaats, en waren het de beide voorzitters der Kamers der Staten-Generaal, van Gennep en Backer, die de bij de Grondwet voorgeschrevene verklaring aflegden: „Wij zweren in den naam „van het Volk der Nederlanden, dat wij, krachtens de „Grondwet van dezen Staat, U als Koning huldigen en „ontvangen; dat wij de regten uwer Kroon zullen be- „waren en onderhouden, U getrouw en gediensstig „zullen zijn in de bescherming van Uwen persoon en „van Uwe Koninklijke waardigheid; wij zweren voorts

---

der Tweede Kamer tot verandering van Art. 130 Grw., waren de twaalf wetsvoorstellen met één vermeerderd.

1) Het tiende wetsvoorstel, betrekkelijk eene verandering in Art. 133 Grw., over de stedelijke Kiezers-collegiën, werd verworpen, daar het bij Art. 229 Grw. bepaalde drie vierde gedeelte der tegenwoordig zijnde leden het niet aangenomen had. t. a. p. deel IV. pag. 193.

2) Zie beide proclamatiën in het Ned. Const. Archief, pag. 77 en 79.

„alles te zullen doen, wat goede en getrouwe Staten-
„Generaal schuldig zijn en behooren te doen.” „Zoo
„waarlijk helpe ons God almachtig!”¹⁾

Reeds vroeger waren eenige veranderingen in het Reglement van Orde der Tweede Kamer van den 25sten September 1815 gemaakt; onder anderen was een voorstel van twee leden (van Dam van Isselt en van Sytzama) houdende bepalingen omtrent de commissie tot de verzoekschriften aangenomen,²⁾ zoodat jaarlijks eene commissie daarvoor benoemd zou worden; voorts, dat alle in eene zitting ingekomene verzoekschriften, zooveel mogelijk in diezelfde zitting moesten afgedaan worden; zoo dit niet had kunnen geschieden, moesten zij door den president, bij den aanvang eener nieuwe zitting, in handen gesteld worden van de alsdan nieuw benoemde commissie, voor zooverre de Kamer tot de inhandenstelling reeds mogt hebben besloten. Wanneer de Kamer daarop nog geen besluit had genomen, zou de president de verzoekschriften tot dat einde ter tafel brengen, even als waren die in de dan plaats hebbende zitting ingekomen.³⁾ Den 27sten October 1840 werd echter door een lid voorgesteld eene commissie te benoemen van vijf leden met den voorzitter en den griffier tot geheele herziening van het reglement; hieraan is gehoor gegeven

1) Art. 53, Grw. 1840.

2) Den 7^{den} Maart 1832. De Geer, Antecedenten, pag. 166.

3) Zie het boven reeds aangehaalde opstel: Over de gevolgen van ontbinding en sluiting der Kamers van de Staten-Generaal, door den Heer van der Linden, in de Themis van 1852, pag. 551—553.

en op denzelfden dag eene commissie daarmede belast, die den 15^{den} Mei 1841 het ontwerp van een reglement der Kamer aanbood, 't welk toen niet in beraadslaging werd gebragt, maar waarover, na het openen van het volgende zittingsjaar, besloten is hetzelfde aan het onderzoek der afdelingen te onderwerpen. Een geheel nieuw Reglement van Orde werd den 1sten Julij 1842 in comité-generaal aangenomen en besloten hetzelfde in working te brengen met den aanvang der volgende vergadering. ¹⁾

Van dit Reglement, dat uit tien hoofdstukken bestond, handelde het tweede in het bijzonder over den voorzitter. Daarin werd gesproken van de aanbieding van eene lijst van drie leden aan den Koning tot de benoeming van eenen president; ²⁾ vervolgens over het waarnemen van het voorzitterschap gedurende ziekte of afwezigheid van den benoemde; ³⁾ dit alles moest geschieden even als bij het vorige Reglement was voorgeschreven. Maar daarentegen had het Reglement van 1815 gezwegen van eene beknopte opsomming der pligten van den voorzitter, en was daarin thans bij een afzonderlijk artikel voorzien; Art. 9 toch luidde: „De pligten des voorzitters bestaan voornamelijk in het leiden van de werkzaamheden der Kamer; in het handhaven der orde bij de beraadslagingen; in het naauwgezet in acht nemen en doen naleven van het

---

1) De Geer, Antecedenten, pag. 307 en 312—328.

2) Art. 7.

3) Art. 11.

Reglement van Orde; in het aan al de leden behoorlijk gelegenheid geven, om hunne bedenkingen voor te dragen; in het juist stellen der door de Kamer te beslissen vraagpunten; in het aankondigen van de uitkomst der stemmingen en het uitvoeren der besluiten door de Kamer genomen." Het volgende artikel schreef voor, op welke wijze de president het woord mogt voeren; het was hem, volgens Art. 10, alleen geoorloofd gedurende de beraadslagingen het woord te nemen, om den juisten staat van het geschilpunt aan te wijzen, of om de beraadslagingen, bij afdwaling, tot het juiste punt terug te brengen; indien hij echter over het in overweging zijnde onderwerp zijn bijzonder gevoelen wilde toelichten, moest hij den voorzittersstoel verlaten, en kon hij zich, nadat hij zijne rede geeindigd had, weder daarop plaatsen. Zoo was ook over het handhaven der orde bij de beraadslagingen in twee andere artikelen ¹⁾ gehandeld, en moest de voorzitter den spreker, die van het in beraadslaging gebragte onderwerp afweek, dit onder het oog brengen; zoo die spreker desniettemin voortging met zich eene geheele afwijking te veroorloven, kon de voorzitter aan de Kamer voorstellen, hem gedurende de beraadslagingen over het onderwerp het woord te ontnemen. Aan den voorzitter was ook nog, volgens Art. 14, opgedragen, om, bijgestaan door twee leden der Kamer, het oppertoezicht uit te oefenen over de boekerij en over al wat verder

---

1) Art. 33 en 34.

tot het huishoudelijke der Kamer betrekking had, hetgeen vroeger had behoord tot de werkzaamheden van den griffier. ¹⁾ Bij de stemming had de voorzitter, volgens Art. 38, het laatst zijne stem uit te brengen, en zoo de stemmen staakten, moest, volgens Art. 42, de beraadslaging tot eene volgende vergadering uitgesteld worden; over beide deze punten was in het vorige reglement niet gesproken, zooals ik vroeger reeds opgemerkt heb. ²⁾ De president moest verder, voor zooverre het Reglement het niet uitdrukkelijk anders bepaalde, alle commissiën benoemen, ³⁾ en, wat de commissie van het adres tot antwoord op de troonrede betref, volgens Art. 90, hare werkzaamheden leiden. Bij Art. 110 was het aan de toehoorders verboden teekenen van goed- of afkeuring te geven, en de voorzitter moest door gepaste maatregelen zorgen voor de handhaving der orde en de bewaring van betamelijke stilte, en bij vergriep daartegen kon hij de toehoorders doen vertrekken. Dit alles behoorde tot de werkzaamheden van den voorzitter.

Met opzigt tot het ontslag der leden van de Kamer was ook eene bepaling in dit Reglement opgenomen,

---

1) Art. 8 van de Instructie voor den griffier, gearresteerd den 28sten September 1815; te vinden bij de Geer, Antecedenten, pag. 178 en volg.

2) Verg. hiermede de Nederl. Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving van 1843, waarin voorkomt een betoog van Mr. L. Asser: Over het staken der stemmen in de Tweede Kamer, pag. 92 en volg. Deze wenschte, dat, wanneer de stemmen gelijk waren, het beschouwd zou worden, alsof het voorstel verworpen was.

3) Art. 13.

en schreef Art. 109 voor, dat een lid, die zijn ontslag nam, dit aan de Kamer moest mededeelen, die daarvan kennis zou geven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Hieromtrent is nog een Koninklijk Besluit van den 29sten Januarij 1843¹⁾ uitgevaardigd, waardoor een vroeger besluit van den 8sten December 1819 (Staatsblad N°. 56)²⁾ werd gewijzigd, voor zoo

---

1) Zie dit besluit in de Bijdragen tot de geschiedenis van het Staatsbestuur in ons Vaderland, door D. J. Ten Zeldam Ganswijk, deel I. pag. 284, en aldaar over de unconstitutionaliteit van het vroegere besluit, het aangehaalde opstel uit den Tijdgenoot van 31 Maart 1842, van J. A. (Prof. Ackersdijk), waar onder anderen gezegd wordt: „Een ambtenaar, een officier bij het leger, welke door den Koning wordt aangesteld, vraagt ook zijn ontslag aan den Koning; doch een lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal is geen Koninklijk ambtenaar; hij vertegenwoordigt de Natie en wordt door haar of in haren naam gekozen. Wanneer hij den hem opgedragen last verlangt neder te leggen, is het immers natuurlijk, dat hij aan zijne committenten, de Staten der provincie, daarvan kennis geeft, ten einde deze in hunne eerstvolgende vergadering een nieuw lid in zijne plaats kiezen. Is het niet onvoorzzaam den Koning een ontslag te laten onderschrijven, terwijl de vertegenwoordiger niet minder zoude ontslagen zijn, indien de Koning het weigerde?”

2) Zie hierover de aanmerkingen van G. K. van Hogendorp in zijne Bijdragen tot de huishouding van Staat, deel V. pag. 73 en volg. Hij zegt aldaar: „Het schijnt, dat een lid zoude volstaan met te verklaren aan de Staten zijner provincie, dat hij den ontvangen last niet langer kan uitvoeren. Zij toch hebben hem gekozen en zij moeten eenen ander in zijne plaats kiezen. Daarenboven zou er nog kennis van gegeven kunnen worden aan de Kamer.” Verder zegt hij op pag. 76: „Ingevolge van dit besluit heeft een lid van de Staten-Generaal niet meer de vrijheid om zijn ontslag te geven, maar hij moet het vragen, en zijn verzoek wordt onderzocht.” De verplichting tot een verzoek was bij dat besluit niet ingescherpt door eenige straf op de overtreding;

verre het de leden der Tweede Kamer betref. Was in Art. 1 van het vroegere besluit bepaald, dat een lid van eene der Kamers van de Staten-Generaal, hetwelk mogt verlangen uit die betrekking te worden ontslagen, zich tot den Koning had te wenden ter bekoming van dat ontslag, en tevens van dit zijn gedaan verzoek moest kennis geven aan de Kamer, tot welke hij behoorde, ingeval de Staten-Generaal op dat tijdstip vergaderd waren; nu was het ten gevolge Art. 109 Regl. v. O. noodzakelijk geworden dit besluit te veranderen, zoodat, naar luid van Art. 2 van het nieuwe besluit, de Minister van Binnenlandsche Zaken, die kennis zou hebben ontvangen van het genomen ontslag van een lid dier Kamer, daarvan aan den Koning verslag moest doen, met voordragt, zoowel tot het ontslag van den eed, door zoodanig lid afgelegd, als tot het geven der vereischte bevelen ter vervulling der plaats, die daardoor opengevallen was. En bepaalde Art. 3: „Op dit

---

maar bij eene vroegere beschikking was daarin voorzien, namelijk door Art. 1 van de Wet van 6 Maart 1818, dat aldus luidde: „De overtredingen tegen de bepalingen, vastgesteld bij de algemeene maatregelen of reglementen van inwendig bestuur van den Staat, bij Art. 73 der Grondwet vermeld, op welke geene straffen bij de wetten zijn, of zullen worden vastgesteld, zullen door de regtbanken, naar gelang van den aard van het onderwerp, van de zwaarte van de overtreding en der daarbij plaats gehad hebbende omstandigheden, worden gestraff met eene boete van ten minste tien en ten hoogste honderd gulden, of eene gevangenis van ten minste één en ten hoogste veertien dagen, of met boete en gevangenis te zamen, mits binnen de evengenoemde beperkingen respectivelijk begrepen zijnde.”

verslag zal het ontslag genomen hebbende lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, *door Ons worden ontslagen uit den eed*, door hem in die betrekking afgelegd, en voorts zoodanige bevelen worden gegeven, als tot vervulling der plaats, die daardoor is opengevallen, mogten noodig zijn." Nu kon hierbij de vraag geopperd worden, of, wanneer een lid dier Kamer, bij het aanvaarden van zijne betrekking, den eed niet afgelegd had in handen van den Koning, maar in die van den president, hij dan toch ook, bij het nemen van zijn ontslag, door den Koning moest ontslagen worden uit den eed? Mij dunkt, dat, hoewel in dit besluit niet hierover gesproken werd, dit echter geene zwaarigheid kon opleveren. Art. 86 der Grondwet zeide toch, dat de eed moest afgelegd worden in handen van den Koning, of wel in de vergadering der Tweede Kamer in handen van den president, *daartoe door den Koning gemagtigd*. Derhalve mogt de president den eed afnemen, maar moest hij bepaaldelijk daartoe door den Koning gemagtigd zijn, en trad hij, om zoo eens te spreken, voor dat geval in de plaats van den Koning. Nu nam zulk een lid, dat in handen van den voorzitter den eed had afgelegd, zijn ontslag, maar kon nu niet anders van den eed ontslagen worden dan door den Koning, en derhalve niet door den voorzitter, daar de voorzitter bij het afnemen slechts in de plaats van Z. M. getreden was, of hij moest uitdrukkelijk daartoe gemagtigd zijn; maar daar hierover niet gesproken werd, mogt men er niet toe besluiten, en zoo was

dan ook dit besluit van den 29sten Januarij 1843 op hem toepasselijk, die niet in handen des Konings den eed had afgelegd.

Van een incident, dat gedurende dit tijdvak voorviel, en waarin ook de voorzitters der beide Kamers der Staten-Generaal betrokken waren, wil ik met een kort woord melding maken; ik meen het onbeantwoord laten van de Koninklijke openingsrede van het jaar 1844. Nadat den 21sten October van dat jaar de gewone zitting der Staten-Generaal door Z. M. geopend was, werd een adres van antwoord ¹⁾ door eene commissie uit de Tweede Kamer ontworpen, hetwelk vervolgens door die Kamer aangenomen werd, maar dat de goedkeuring van de Eerste Kamer niet kon wegdragen. Deze gaf daarvan kennis aan de Tweede Kamer, daarbij voegende een extract uit hare notulen van den 2den November, van den navolgenden inhoud: „De Eerste Kamer der Staten-Generaal, overwegende, dat het in dit bijzonder geval nuttig zoude kunnen zijn, dat de Tweede Kamer bekend werd gemaakt met de redenen der afstemming op heden van het ontwerp van adres aan den Koning, heeft besloten: Haren voorzitter te magtigen en te verzoeken, aan den voorzitter der Tweede Kamer, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk door extract uit de notulen, kennis te doen dragen, dat de Eerste Kamer zich met het ontwerp van adres geheel zoude

---

1) Zie De Kon. openingsrede en het adres van antwoord, door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen, maar door de Eerste verworpen, in het Nederl. Const. Archief, t. a. p. pag. 113 en volg.

hebben kunnen vereenigen, zoo niet in hetzelfde de wensch ware uitgedrukt eener tijdige herziening en verbetering onzer grondwettelijke instellingen, overmits de Eerste Kamer in Art. 227 Grw. het stellig voorschrift vindt, dat de noodzakelijkheid eener verandering of bijvoeging in dezelve bij eene wet moet worden verklaard, en deze Kamer, geenszins het initiatief van zoodanige wet hebbende, dan ook het eventueel voorstel daarvan behoort af te wachten, en niet door hare instemming met den te dien opzichte in het ontwerp van adres uitgedrukten wensch haar nader onderzoek dienaangaande mogt vooruitloopen." Dientengevolge kwam een brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ¹⁾ gerigt tot de voorzitters der beide Kamers, waarin hij te kennen gaf, dat, zoo de Tweede Kamer van oordeel was haar ontwerp niet in overeenstemming met het verlangen der Eerste Kamer te wijzigen Zijne Majesteit het niet voegzaam oordeelde afzonderlijke antwoorden van ééne der Kamers te ontvangen, daar de Koning tot de vereenigde Staten-Generaal gesproken had, en Hoogstdez. er derhalve prijs op stelde, het antwoord niet dan namens de beide Kamers, welke de Staten-Generaal uitmaakten, te zien aanbieden. Nadat hierover in de afdeelingen beraadslaagd was, werd een gewijzigd adres aan de Eerste Kamer toegezonden, die zich echter hiermede evenmin kon vereenigen. Verder kwam men daar niet meer op terug, en bleef dus de openingsrede van dat jaar

---

1) Nederl. Const. Archief, t. a. p. pag. 117.

onbeantwoord. Hieruit ziet men weder, dat het veelal door middel van de voorzitters der Kamers geschiedde, wanneer de Regering met de Staten-Generaal, of ook de Kamers onderling zaken met elkander te verhandelen hadden.

Had menigcen de Grondwetsherziening van 1840 als te onvolledig beschouwd, en was er reeds zoo vaak, als dit te pas kwam, op eene geheele herziening aangedrongen, zoo gaf, hetgeen met het adres van antwoord van 1844 was voorgevallen, aan negen leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, met den Leydschen Hoogleraar Thorbecke aan het hoofd, aanleiding tot het besluit, een bepaald voorstel tot verandering en bijvoeging in de Grondwet te doen. Den 9den December 1844¹⁾ boden zij een zoodanig voorstel der Kamer aan, waarin zij, wat de voorzitters der Staten-Generaal betref, deze verandering verlangden, dat de voorzitter der Eerste Kamer op dezelfde wijze zou benoemd worden als die van de Tweede, en stelden zij in Art. 65 van hun voorstel voor, dat Art. 91 Grw. zou veranderd worden als volgt: „De voorzitter der Eerste Kamer wordt door den „Koning benoemd, voor den tijd van het openen tot „het sluiten der zitting, uit eene opgave van drie „leden, hem door de Kamer aangeboden.” En in hunne Memorie van Toelichting gaven zij als reden

---

1) Handelingen omtrent het voorstel van negen leden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal tot herziening der Grondwet in 1845, 's Hage bij Belinfante, pag. 5 en volg.

hiervoor op het volgende: „Waarom niet aan de Eerste „Kamer gelijke vrijheid als aan de Tweede gegund? „Al wat aan de Kroon meer invloed schenkt op de „Eerste dan op de Tweede Kamer, is voor den eer- „sten tak der Volksvertegenwoordiging verderfelijk. „En wat is op zich zelf betamelijker, dan dat de „Koning de keus van eenen jaarlijkschen voorzitter „met het collegie overlegge of liever het verlangen „van het collegie slechts bekrachtige.”¹⁾ In het voor- loopig verslag was het gevoelen der Kamer over dit punt aldus uitgedrukt, dat, hoewel sommige leden zich met het voorstel konden vereenigen, als strek- kende, om de achting voor het ligchaam te verhoogen, de meerderheid zich echter tegen deze verandering verklaarde.²⁾ In hunne beantwoording lieten de voor- stellers dit punt echter onaangeroerd, en bleef het artikel, zooals zij het voorgesteld hadden. Den 26sten Mei 1845 werden de algemeene beraadslagingen over het voorstel der negen leden geopend, die de Kamer gedurende vijf dagen onafgebroken bezig hielden, tot- dat na de redevoering van den Minister van Justitie,³⁾ die op het einde aan de leden in overweging gaf, hunne goedkeuring aan al de in beraadslaging zijnde voorstellen van wet tot verandering der Grondwet te onthouden, de voorgestelde vraag van één der leden: „Wil de Kamer thans een voorstel doen tot verande-

---

1) t. a. p. pag. 74.

2) t. a. p. pag. 131.

3) t. a. p. pag. 642 en volg

„ring en bijvoeging in de Grondwet?” met 34 tegen 21 stemmen ¹⁾ ontkennend werd beantwoord, en hierdoor tevens het voorstel der negen leden verviel.

§ 4. *Na* 1848.

Reglement van Orde voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal
van 27 April 1849 en 5 Mei 1852.

Was het voorstel der negen leden van de Tweede Kamer tot herziening der Grondwet in 1845 verworpen, daar de meerderheid meende, dat tot het doen van zulk een voorstel deze Vergadering niet gerechtigd was, maar zulks van de Kroon moest uitgaan, zoo drong zij desniettemin telken jare in haar adres van antwoord bij den Koning aan, dat Zijne Majesteit voortdurend zijne aandacht op dit onderwerp mogt blijven vestigen. ²⁾ Bij de opening dan ook van het zittingsjaar 1847—1848 kondigde Willem II aan, dat eene voordragt tot herziening der Grondwet door de Regering zou worden ingediend. „In eene vroegere rede heb ik „gezegd,” zeide Z. M. bij die gelegenheid, „dat ik niet zou „aarzelen, om, zoodra de overtuiging der noodzake- „lijkheid van het wijzigen der Grondwet bij mij was „gevestigd, daarvan door een voorstel aan U Edel

1) t. a. p. pag. 659.

2) Verg. de adressen van antwoord van de jaren 1846 en 1847 in het Nederl. Const. Archief. pag. 157 en 163.

„Mogenden te doen blijken. In verband met die ver-
 „klaring, en bij het besef, dat het welzijn van den
 „Staat medebrenge, om bij diezelfde gelegenheid ook
 „eenige andere bepalingen der Grondwet, welker wij-
 „ziging noodig kan worden geacht, te veranderen, is
 „het mijn voornemen hiertoe in den loop dezer zitting
 „aan U Edel Mogenden de vereischte voorstellen te
 „doen. Die voorstellen zullen het bewijs met zich
 „brengen, dat ik geene veranderingen schroom, welke
 „geacht kunnen worden tot werkelijke, door de on-
 „dervinding aangewezen verbeteringen in het Staats-
 „bestuur te zullen leiden. Ik zal ze aanbieden met
 „dat vertrouwen, hetwelk mij het bewustzijn schenkt
 „van niets te beoogen, dan hetgeen het waarachtig
 „heil van Nederland kan bevorderen, en ik voed de
 „hoop, dat U Edel Mogenden mijne pogingen voor het
 „algemeene best zullen ondersteunen, en door een
 „bedaard en wel beraden overleg tot een goed einde
 „helpen brengen.”¹⁾

De omwenteling in Februarij van het volgende jaar
 in Frankrijk uitgebarsten, die zich als een elektrische
 schok in meerdere of mindere mate aan geheel Europa
 mededeelde, zoodat in vele landen de Volken te-
 gen hunne wettige Overheid opstonden, om meerdere
 regten en vrijzinnige instellingen te verkrijgen, gaf
 nog nader aanleiding, dat den 9den Maart 1848
 zeven en twintig wetsontwerpen, tot verduidelijking en

---

1) Nederl. Const. Archief door Mr. S. P. Lipman, vierde Verzameling
 1847—1863, bewerkt door J. C. van Lier, 's Hage 1864, pag. 5 en 6.

wijziging van de bepalingen der Grondwet, aan de Tweede Kamer werden aangeboden. Deze voldeden echter niet aan de behoefte van het zoo gewichtig en hagchelijk oogenblik, noch aan hetgeen men gemeend had te mogen verwachten. De Koning, die niet onkundig van het gevoelen der Natie was gebleven, liet daarop den voorzitter der Tweede Kamer, Jhr. Boreel van Hogelanden, bij zich ontbieden en deelde hem mede, dat hij geneigd was grootere uitbreiding aan de herziening te geven, wanneer de Kamer hem met de denkwijze der leden omtrent de strekking van zoodanige herziening nader bekend zou gemaakt hebben.¹⁾

Was, aan den eenen kant beschouwd, deze handelwijze van den Koning inconstitutioneel te noemen, daar het weinig met de door de Grondwet voorgeschrevene vormen strookte, dat de Koning, buiten zijne Ministers om, aan de Kamer eene verandering in het stelsel van rogering mededeelde, en sprak het van zelf, dat de Ministers hierop hun ontslag aanboden, aan den anderen kant toch moest deze daad, al was de vorm dan ook verkeerd, geprezen worden en getuigde zij van 's Konings altijd ridderlijke geaardheid, en kan men welligt zeggen, dat de revolutie, die anders even als in andere landen uitgebroken zou zijn, door haar verhoed is geworden.

Te regt mogt deze mededeeling later door de commis-

---

1) Nederl. Const. Archief. t. a. p. pag. XXIX. Vergelijk daarmede ook Mr. J. C. Voorduin, Geschiedenis en Beginselen der Grondwet, Utrecht 1848, Inleiding, pag. XIV.

sie van rapporteurs in haar verslag van den 13^{den} Julij 1848 *als hoogst gewichtig voor het toekomstig lot des Vaderlands* worden genoemd, want aan haar hebben wij te danken de Grondwet, onder welke wij thans nog leven.

Aan 's Konings verzoek werd spoedig voldaan, en den 16^{den} Maart kwam het voorloopig verslag uit over de zeven en twintig wetsontwerpen, waarbij in vijftien hoofdpunten de inzichten der Kamer, omtrent hetgeen wenschelijk was, werden zamengevat. Den volgenden dag verscheen daarop het Koninklijk besluit, waarbij eene commissie van vijf leden ¹⁾ benoemd werd, om overeenkomstig de wenschen der Tweede Kamer aan Z. M. een volledig ontwerp van Grondwetsherziening voor te dragen. Deze, den 11^{den} April met hun werk gereed zijnde, boden het den Koning aan. Dit ontwerp kwam grootendeels overeen met hetgeen de commissie van negen leden in 1844 gewenscht had, maar dat toen niet was aangenomen, dewijl het van de Kamer zelve uitging; nu echter, daar het op 's Konings last werd voorgesteld, had het meer kans te slagen. Nadat eene menigte vlugschriften en dagbladartikelen zich over dit ontwerp uitgelaten hadden, werden den 19^{den} Junij bij Koninklijke boodschap aan de Staten-Generaal twaalf ontwerpen tot herziening der Grondwet ingediend, welke alle, na eenige veranderingen ondergaan te hebben, door de Tweede en

---

1) Tot leden dezer commissie werden benoemd Mrs. D. Donker Curtius, J. M. de Kempnaer, L. C. Luzac, L. D. Storm en J. R. Thorbecke. Zie Voorduin, t. a. p. Inleiding, pag. XV.

vervolgens door de Eerste Kamer zijn aangenomen. De Tweede Kamer, die den 18^{den} September in dubbelen getale bijeen kwam, hechtte hare goedkeuring daaraan, en ten slotte nog eens de Eerste Kamer, en alzoo was het groote werk volbragt, en werd de nieuwe Grondwet den 3^{den} November 1848 plegtig afgekondigd.

Ik wil niet met stilzwijgen voorbijgaan, wat ten opzichte van den voorzitter der Tweede Kamer, in dubbelen getale bijeengekomen, heeft plaats gegrepen, maar met een enkel woord daarvan melding maken. Toen de gewone zitting der Staten-Generaal vóór de bijeenkomst der Tweede Kamer in dubbelen getale niet gesloten, en door de toevoeging der buitengewone leden niet als buitengewone zitting geopend werd, daar de Regering meende, dat Art. 228 Grw. zulks niet voorschreef, achtte de voorzitter dier Kamer, Jhr. W. Boreel van Hogelanden, het evenwel pligt, schoon zich vereenigende met het stelsel der Regering, zijn ontslag als voorzitter aan den Koning te vragen. Als gronden, die hem tot het nemen van dat besluit gebragt hadden, gaf hij de volgende op, die ik met zijne eigene woorden wil teruggeven: „Toen in October 11. mij de uitstekende onderscheiding te beurt „viel, om door U. E. M. tot voorzitter dezer Verga- „dering voorgedragen te worden, toen waren U. E. M. „immers allen in het denkbeeld mij slechts de leiding „der gewone vergadering op te dragen, en meende „men algemeen, ook met het oog op hetgeen geschied „was in 1840, dat tot de benoeming van den voor-

„zitter der dubbele Kamer eene nieuwe voordragt ge-
 „vorderd zou worden. En zal ik dan nu zonder na-
 „dere tusschenkomst van U. E. M. dien eerepost als
 „bij verrassing innemen, mij hier op den voorzitters-
 „stoel plaatsn. die mij dan toch oorspronkelijk te
 „dezer gelegenheid niet bestemd was. Edel Mogende
 „Heeren! zoo zou niemand uwer handelen, zoo ver-
 „wacht niemand, dat ik zal handelen. Doch er be-
 „staat nog eene tweede, niet minder gewigtige, reden,
 „welke ik voornamelijk aan mijne vroegere ambtge-
 „nooten ter beoordeeling onderwerp, en die ik mij
 „overtuigd houde door hen gebillijkt te zien. Acht
 „en vijftig leden zijn ons toegevoegd geworden; zij
 „hebben tot de keuze van den tegenwoordigen voor-
 „zitter niet medegewerkt, en wie gevoelt het intusschen
 „niet, dat in de tegenwoordige omstandigheden die
 „keuze eene politieke handeling, eene politieke han-
 „deling niet zonder beteekenis is. Welnu, E. M. H.
 „zoudt gij het niet afkeuren, indien onze nieuwe ambt-
 „genooten niet in de gelegenheid gesteld wierden,
 „om ook aan die handeling deel te nemen, om òf
 „als meerderheid tot die voordragt mede te werken,
 „òf als minderheid van een tegenovergesteld gevoelen
 „te doen blijken? Dat is een regt, waarop ieder lid
 „eener politieke Vergadering prijs moet stellen; dat
 „is een regt, waarvan dan ook voorzeker de helft der
 „leden eener Vergadering, tot zulk eene hoogst ge-
 „wigtige beslissing als deze geroepen, niet verstoken
 „mag blijven. Ziedaar, E. M. H. de beide gewigtige
 „redenen, die mij tot het besluit gebragt hebben, mijn

„ontslag als voorzitter der Staten-Generaal aan den „Koning te vragen.” 1) Op herhaald aanzoek verkreeg hij eindelijk zijn ontslag, en moest de Kamer door het formeren van een nieuw drietal in het opengevallen voorzitterschap voorzien; maar nu ook werd hij bij de eerste stemming met groote meerderheid als eerste candidaat op de voordragt geplaatst, en toonde de Kamer daardoor, dat zij hare goedkeuring hechtte aan zijne woorden en daarop gevolgde daad; dat hij haar vertrouwen ten volle waardig was. In de eerstvolgende zitting werd dan ook 's Konings besluit voorgelezen, waarbij hij als voorzitter dezer Kamer benoemd was.

Met alle regt mogt de Minister van Binnenlandsche Zaken, de Kempnaer, bij de sluiting dezer zitting der Staten-Generaal, met eenen terugblik op het afgelopen werk verklaren: „*Elders* stonden de Volkeren tegen „hunne Vorsten op, om hen te miskennen en te verdrijven; — *hier* trad de Vorst, ofschoon door huiselijken rouw diep gegriefd, 2) zijn Volk vertrouwend „te gemoet, en beiden verbonden zich inniger en vastter dan ooit aan elkander. *Elders* werden Grondwetten geschonden, verscheurd; — *hier* werd de „Grondwet geëerbiedigd, gezuiverd. *Elders* werd het „Koninklijk gezag verbannen; — *hier* werd het op

---

1) Handelingen van de Stat. Gen. 1847—1848. Zitting van 18 Sept. 1848, pag. 852—853.

2) 's Konings tweede zoon, Prins Alexander, was den 20sten Februarij 1848 gestorven.

„betere grondslagen bevestigd. *Elders* worden de partijen en de partijschappen met den dag talrijker en „stouter, en bedreigen elkander met krijg en moord; — „*hier* is de stof tot verdeeldheid voorzigtig opgeruimd, „en reiken alle ingezetenen elkander eendragtig de „broederhand toe.” 1)

Hoewel in eenige opzichten de bepalingen der voorgaande Grondwet omtrent de Staten-Generaal zijn behouden, zoodat de verdeeling in eene Eerste en Tweede Kamer 2) in wezen is gebleven, komen echter in de herziene Constitutie van 1848 onderscheidene veranderingen voor, en neemt onder deze wel eene voorname plaats in, het punt der regtstreeksche verkiezing, eene bevoegdheid afhankelijk van het vereischte van eenen census. Zoo doende worden de leden van de Tweede Kamer niet meer verkozen door de Provinciale Staten, maar in kiesdistricten, waarin het Rijk verdeeld is, door de meerderjarige ingezetenen zelve, die eene zekere som, overeenkomstig met de plaatselijke gesteldheid, in de directe belastingen betalen. 3) Men wilde, dat de Tweede Kamer nu eigenlijk eene nationale Vertegenwoordiging zou zijn, daar de Natie zelve geroepen wordt, om hare afgevaardigden naar de Kamer te zenden, en deze niet meer door tussenpersonen benoemd worden. In hoeverre echter dit direct kiesstelsel voldoet en of het aan de daarvan gekoesterde

---

1) Nederl. Const. Archief. t. a. p. pag. 19.

2) Art. 75 Gw. 1848.

3) Art. 76 Gw. 1848.

verwachtingen in alle opzigten beantwoordt, wil ik niet beoordeelen; alleen wensch ik dit te zeggen, dat het verkiezingswerk een dure, ja heilige burgerplicht is, die thans op iederen ingezetene rust, waaraan men zich niet dan om gewigtige redenen mag onttrekken, en dat men bij de keuze voor oogen moet houden, dat men volgens recht en geweten te werk ga en zich niet door partijzucht of winstbejag late leiden.

Was het getal der leden van de Tweede Kamer bij de voorgaande Grondwet bepaald op 58, thans hangt het af van de bevolking, daar voor elke 45.000 zielen één afgevaardigde zal benoemd worden,¹⁾ en bestaat de Kamer voor dit oogenblik uit 75 leden.²⁾ Moest volgens de voorgaande Staatsregelingen jaarlijks een zeker gedeelte aftreden, thans is voorgeschreven, dat de leden gedurende vier jaren zitting hebben, en dat om de twee jaren de helft van hen zal uitvallen.³⁾ Ook wat aangaat de Eerste Kamer, is deze geheel verschillende van hetgeen zij vroeger was. Zij is tegenwoordig zamengesteld uit een vast getal van 39 leden,³⁾ terwijl te voren slechts het minimum en maximum vastgesteld was. Geschiedde hunne benoeming voormaals door den Koning, nu worden zij door de Provinciale Staten gekozen volgens de verhouding bij de Grondwet vastgesteld.⁴⁾ Waren zij vroeger voor

---

1) Art. 77 Gw. 1848.

2) Wet van 22 April 1864 (Staatsblad N°. 34).

3) Art. 81 Gw. 1848.

4) Art. 78 Gw. 1848.

hun leven benoemd, thans hebben zij gedurende negen jaren zitting, en treedt om de drie jaren een derde gedeelte van hen af. ¹⁾ Evenals bij de voorgaande Grondwet reeds bepaald was, dat de zittingen der Tweede Kamer in het openbaar zouden gehouden worden, zoo is dit ook tegenwoordig voor die van de Eerste Kamer voorgeschreven. ²⁾

Is derhalve de inrigting der beide Kamers van de Staten-Generaal geheel verschillende van de voorgaande, zoo is echter geene verandering in het voorzitterschap gekomen. Art. 84 toch, sprekende van den voorzitter der Tweede Kamer, luidt aldus: „De voorzitter wordt „door den Koning benoemd voor het tijdperk eener „zitting, uit eene door de Kamer aangeboden opgave „van drie leden;” en van dien van de Eerste Kamer zegt Art. 87: „De voorzitter wordt door den Koning „benoemd, voor het tijdperk eener zitting.” Wel waren veranderingen, zoowel wat betreft den voorzitter der Tweede als dien der Eerste Kamer, in onderscheidene brochures voorgesteld, maar geene van deze kon de goedkeuring der Regering wegdragen. Zoo had ook de commissie van vijf leden in haar verslag van den 11^{den} April gewenscht, dat de voorzitter der Eerste Kamer door den Koning zou benoemd worden uit eene opgave van drie leden door de Kamer aangeboden, ³⁾ daarin het voorbeeld volgende van de voor-

1) Art. 86 Gw. 1848.

2) Art. 96 Gw. 1848.

3) Art. 83 van de gewijzigde Grondwet, ontworpen door de commissie, benoemd bij Kon. besluit van 17 Maart 1848.

stellers van 1844, en hadden sommige leden der Kamer bij het voorloopig verslag verlangd, dat de voorzitter der Tweede Kamer, even als zulks in de meeste constitutionele landen plaats vond, regtstreeks door de Vergadering zou benoemd worden; ¹⁾ maar daar deze aanmerking slechts door enkele leden was gemaakt, en van het eerste punt in de Kamer in het geheel niet gewaagd werd, vond de Regering geene vrijheid in beide eenige verandering voor te stellen.

Eenige van deze geschriften van den dag met hetgeen de Publicisten voorsloegen, wil ik met korte woorden vermelden, en sla daartoe het eerst het oog op de *Bijdrage tot de Herziening der Grondwet* van Mr. J. R. Thorbecke. ²⁾ Had deze reeds vroeger in zijne *Aanteekening op de Grondwet* over het voorzitterschap der Eerste Kamer de vraag gedaan: „Waarom deze benoeming door den Koning? Waarom niet het vertrouwen, dat het collegie welligt in sommige leden stelt, geraadpleegd?” en daarbij gezegd: „Men moet alles vermijden, wat aan de Eerste Kamer den schijn eener Gouvernements-Kamer geven kan;” ³⁾ ook nu verklaarde hij zich tegen het voorstel der Regering, dat de benoeming van den voorzitter onverdeeld aan den Koning liet, en gaf het met deze woorden te kennen: „Zoodanig eene benoeming kan slechts den voor de Eerste Kamer verderfelijken dunk versterken,

---

1) Voorduin, t. a. p. pag. 244.

2) Uitgegeven te Leyden bij P. H. van den Heuvel, 1848.

3) Pag. 131.

„alsof er tusschen haar en de Kroon eenige andere
 „betrekking, dan tusschen deze en de Tweede Kamer
 „worde bedoeld. Het is daarenboven onbillijk aan
 „zulk een ligchaam geene medewerking tot de keuze
 „van zijnen voorzitter te laten. Het is belemmerend
 „voor den Koning, wanneer hij, alleen meester van
 „de benoeming, dezen of genen moeilijk, zonder
 „teleurstelling, kan voorbijgaan, of zich verplicht acht,
 „ten einde geene gevoeligheid te krenken, telken jare
 „bij denzelfden te blijven.”¹⁾

Niet alleen was over het presidium der Eerste Kamer geschreven, maar ook over dat van de Tweede; zoo wilde de nu onlangs overledene Minister Schimmelpenninck,²⁾ dat de voorzitter der Tweede Kamer door de Kamer zelve zou worden benoemd, en dat hem eene beslissende stem zou worden gegeven, hetgeen zoowel vertraging als moeilijkheden zou voorkomen. Hieromtrent is echter anders in de Grondwet beslist, en schrijft Art. 101 voor, dat bij het staken van stemmen het nemen van het besluit tot eene volgende vergadering moet worden uitgesteld, en dat in deze en evenzoo in eene voltallige vergadering, bij staking van stemmen, het voorstel moet worden geacht niet te zijn aangenomen.³⁾ Beide deze punten waren ook

---

1) Thorbecke, t. a. p. pag. 49.

2) Rapport en Missive op den 11den Mei 1848 aan den Koning gericht, door G. Graaf Schimmelpenninck, pag. 19.

3) Hetzelfde is ook bepaald in de Provinciale Wet Art. 76, en in de Gemeente Wet Art. 50.

voorgesteld door eenen anderen schrijver, ¹⁾ die eene Volksvertegenwoordiging wenschende te verkrijgen, bestaande uit één geheel, aan haar de keuze van eenen voorzitter wilde overlaten, „daar,” zooals hij zeide, „de „Vertegenwoordiging volkomen vrij diende te zijn in het „benoemen van iemand, die eene zoo gewigtige taak te „vervullen had.” En evenzoo wenschte hij, dat bij het staken van stemmen, in eene volledige vergadering, de voorzitter eene beslissende stem zoude hebben. De meening in beide deze geschriften uitgedrukt, werd ook gedeeld door den schrijver van de *Aanteekeningen op het in 1844 gedane voorstel tot herziening van de Grondwet.* ²⁾ Daar de voorstellers over het voorzitterschap van de Tweede Kamer het stilzwijgen hadden bewaard, zegt de aangehaalde schrijver hierover het volgende: ³⁾ „Hetzelve betreft intusschen een punt, „hetwelk nadere overweging schijnt te vereischen. Het „voorzitterschap is geen staatsambt, evenmin als het „lidmaatschap der Kamer. Ook hier moet er één „zijn, die zich met de leiding van de zaken belast „en die het punt van gemeenschap met de Regering „uitmaakt. Het schijnt intusschen aan de Kamer te „moeten worden overgelaten, te beslissen aan wien „die leiding der zaken zal zijn opgedragen. Thans

---

1) Schets eener Grondwet, door L. van Vliet, 's Hage 1848, pag. 77 en 81.

2) Deze Aanteekeningen zijn eerst in 1851 uitgegeven te Leyden bij D. Noothoven van Goor.

3) Pag. 106 en 107.

„hangt vaak de benoeming van eenen voorzitter af
 „van eenen zamenloop van personele consideratiën en
 „strekt zij tot het levendig houden van den geest van
 „het provincialismus, omdat, zooals de zaken thans
 „staan, het voorzitterschap tusschen de verschillende
 „provinciën afwisselen moet.” ¹⁾ Hij verklaarde zich
 verder hierom vooral tegen de benoeming van den
 voorzitter door den Koning, omdat zoodanig eene be-
 noeming aan de zaak een geheel oneigenaardig voor-
 komen gaf; „want,” zeide hij: „men moge het willen
 „ontveinzen of niet, krachtens den tegenwoordigen
 „zamenhang der zaak, verkeert de voorzitter in eene
 „soort van afhankelijkheid van de Regering, die zijne
 „betrekking tot de Kamer geheel doet ontaarden.
 „Het is de Koning, die, althans zoo kan het voor-
 „komen, hem na den afloop der zitting beloont, in
 „verhouding tot de wijze, waarop hij naar het oor-
 „deel der Regering zich van zijne taak gekweten
 „heeft; hij schijnt slechts zekere verplichtingen jegens
 „de Regering, geene of althans minder gewigtige je-
 „gens de Kamer te vervullen te hebben. Noodzake-
 „lijk moet dit leiden tot het levendig houden van het
 „vooordeel, alsof de Kamer tegenover de Regering
 „stond en deze er dus belang bij heeft, om, door
 „middel van den voorzitter, zich tegen de vijandig-
 „heid der Kamer te verzekeren en eenen invloed op
 „de leiding en beslissing der zaken uit te oefenen,

---

1) Het geschiedde dan ook tot zooverre meestal, dat ieder jaar een lid uit eene andere provincie tot voorzitter werd benoemd.

„die, ja de tegenstelling formeel zal opheffen, doch „volkomen strijdig is met alle constitutionele beginselen.” Daarom zeide hij ten slotte: „De Regering „kan geen belang hebben bij zoodanig vooroordeel; „veeleer moet het tegendeel daarvan het doel van „haar voortdurend streven zijn en daarom zoude zij „èn met zichzelf èn met den verderen aard der „zaak in overeenstemming zijn, indien zij, in opzigt „tot het voorzitterschap, eene bepaling voorstelde, „zooals die, waarop wij hiervoren doelden.”

Wat het presidium daarentegen betref der Eerste Kamer, was deze schrijver, zoowel als de Minister Schimmelpenninck, tegenover hetgeen Mr. Thorbecke voorgesteld had, van meening, dat die betrekking door iemand moest waargenomen worden, die regtstreeks door den Koning benoemd werd, en dat die benoeming niet door de aanbieding van een drietal moest beperkt worden.¹⁾

Uit dit alles blijkt, dat de voorstellen der Regering niet gaaf weg werden toegestemd, en dat de gevoelens over dit punt zeer uiteen liepen; maar daar in de Kamer zelve geene aanmerkingen van aanbelang hierover gemaakt werden, is het voorzitterschap gebleven, zooals het vroeger was en de Regering ook thans had voorgesteld. Derhalve wordt jaarlijks de voorzitter der Eerste Kamer regtstreeks door den

---

1) Aantekeningen op het in 1844 gedane voorstel tot herziening der Grondwet, t. a. p. pag. 103, en Rapport en Missive, door G. Graaf Schimmelpenninck, pag. 19.

Koning benoemd, en die van de Tweede Kamer uit eene opgave van drie leden. Of het echter niet verkieslijk zou zijn, dat deze laatste, even als de Minister Schimmelpenninck voorgeslagen had, door de Kamer zelve benoemd wierd, zooals het ook in België plaats grijpt,¹⁾ is eene vraag, die ik wel meen te moeten toestemmen, daar het toch slechts een bloote vorm is, dat de Koning benoemt; immers de Kamer maakt haar drietal, en plaatst daar bovenaan dengeen dien zij het waardigst keurt, om die betrekking te bekleeden, en meestal²⁾ benoemt de Koning daaruit hem tot voorzitter, die de eerste op die voordragt staat, en „is” derhalve, zooals een mijner vrienden³⁾ onlangs te regt aanmerkte, „de magt des Konings in deze zaak meer schijn dan wezen,” want hij doet niets meer dan zijne goedkeuring te hechten aan de keuze, die de Kamer reeds gedaan heeft.

Eene andere vraag, die vroeger eens geopperd is geworden met betrekking tot den voorzitter der Tweede Kamer, wil ik niet geheel en al met stilzwijgen voor-

---

1) Code Constitutionnel de la Belgique, Art. 37: A chaque session chacune des Chambres nomme son président, ses vice-présidents et compose son bureau. Régl. de la Chambre des représentants de 6 Oct. 1831, Art. 5: La Chambre, après la vérification des pouvoirs, procède à l'élection d'un président, de deux vice-présidents et de quatre secrétaires.

2) In 1852 werd op aanraden van het Ministerie de tweede candidaat Dullert benoemd.

3) Het Constitutioneel Koningschap. Academisch Proefschrift, verdedigd door S. J. du Tour van Bellinchave. Utrecht 1864. pag. 145.

bijgaan, maar kortelijk te dezer plaatse vermelden, namelijk deze: Is het wel goed, dat de Tweede Kamer door eenen voorzitter, die tevens lid is der Kamer gepresideerd worde, of zou het niet beter zijn, dat evenals in Engeland, de *speaker*, iemand, die buiten de Kamer staat, met die betrekking belast wierd? ¹⁾ G. K. van Hogendorp vestigde reeds daarop de aandacht en was van het laatste gevoelen. In zijne Bijdragen liet hij zich daarover aldus uit: na te voren eenen spreker aanbevolen te hebben bij het staken der stemmen, zeide hij vervolgens: „Wij hadden mogelijk mede beter gedaan een' spreker dan een' president aan de Kamer te geven. De spreker is een ambtenaar en dienaar, een minister; en de president is een hoofd. Een hoofd van de Nationale Vertegenwoordiging heeft veel van een hoofd van de Natie, en het eenige hoofd der Natie moet de Koning zijn. De Natie is een ligchaam, en dat kan de Nationale Vertegenwoordiging ook blijven, wanneer het beleid der zaken aan eenen spreker wordt opgedragen. Dan kan men ook zonder gevaar dit ambt voor een aantal jaren begeben en de spreker kan zich bekwaam maken door ondervinding. Het is derhalve niet alleen

---

1) Het Huis der Lords wordt gepresideerd door den lord-kanselier en dat der Gemeenten door eenen spreker, gekozen uit het Huis zelf, onder Koninklijke goedkeuring. Zie May's Parliamentary Practice 1859, pag. 45: The speaker of the Lords is the lord high chancellor or lord keeper of the great seal, an officer more closely connected with the Crown than any other in the state; and the speaker of the Commons, elected by them, is submitted to the approval of the Crown.

„ten einde zeker te zijn van eene meerderheid in „alle gevallen, maar ook in andere opzigten, dat een „spreker mij verkieslijk voorkomt boven een presi- „dent.”¹⁾ Hoewel volkomen het denkbeeld van den edelen Staatsman beamende, dat een voorzitter zich nimmer op eene gelijke lijn mag plaatsen met den Vorst, geloof ik echter, dat het gevaar, hetwelk van Hogendorp tijdens de vereeniging met België voor den geest zweefde, tegenwoordig veel minder bestaat, daar de constitutionele regten ook van het Koningschap te diep in het hart der Natie ingedrongen zijn, dan dat zij wederom zou vervallen tot het uiterste van die geheele gelijkheid te huldigen, welke in het laatst der vorige eeuw gepredikt werd, en die in Frankrijk de Nationale Vergadering tot een decreet verleidde, waarin onder anderen de volgende bepaling voorkwam: „Le président de l'assemblée nationale „sera placé à la droite du roi, et sans intermédiaire „entre le roi et lui.”²⁾

Maar ook de tweede opmerking, dat men, wanneer een spreker benoemd werd, dit ambt voor een aantal jaren zou kunnen begeben, komt mij voor wel aan eenige tegenspraak onderworpen te zijn; ten minste men zou gebonden zijn, om hem, die niet aan de verwachting voldeed, evenwel gedurende het aantal jaren, voor hetwelk hij aangesteld was, te behouden, terwijl

---

1) Bijdragen tot de Pluishouding van Staat, door G. K. v. Hogendorp. Deel VIII. pag. 278.

2) Choix de Rapports, Opinions et Discours. Tome II. pag. 139.

men nu slechts één jaar aan hem verbonden is; en aan de andere zijde meen ik, dat noch de Kamer zich zal laten afschrikken, om denzelfden persoon, die deze betrekking in alle opzigten met bekwaamheid heeft waargenomen, ten tweeden male op de voordragt te plaatsen, noch de Koning zal nalaten zijne goedkeuring daaraan te hechten. De bewijzen hiervoor ontbroken dan ook niet: zoo ziet men, bij voorbeeld, in Frankrijk Dupin achtmaal achter elkander tot dien post benoemd, en Royer-Collard driemaal, en ook in ons eigen land vindt men den tegenwoordigen voorzitter voor de zevende maal met die waardigheid bekleed.

Evenzoo is er nog eene andere reden tegen het opdragen van het presidium aan eenen spreker. Een president immers, die tevens lid blijft van de Kamer, maakt daardoor zelf deel uit van de Vergadering, zal daarom meer hart hebben voor haar, zal hare regten en aanzien beter en met meer nadruk handhaven; terwijl daarentegen een spreker, die geen lid ware van de Kamer, daar minder voor zal zorgen, dewijl hij eigenlijk niets anders is dan een ambtenaar, gehouden om voor de stipte naleving van het Reglement van Orde te waken, en aan wien de zorg van de politie, welke gedurende de zitting moet uitgeoefend worden, is toevertrouwd. Deze zijn de gronden, die, meen ik, meer zullen pleiten voor eenen president, tevens lid der Kamer, dan voor eenen spreker, die, evenals in Engeland, wel door het enkele woord „Order!”¹⁾

---

1) May's Parliamentary Practice, 1859, pag. 315: Whenever the

de gansche Vergadering tot zwijgen brengt, maar geen doel mag nemen aan de beraadslagingen van het Parlement, noch zijn gevoelen over het ontwerp in discussie mag openbaren. ¹⁾

De beide Kamers der Staten-Generaal, die ten gevolge der Grondwet vernieuwd moesten worden, werden den 13^{den} Februarij 1849 door Willem II geopend, op welk tijdstip de oude Kamers ontbonden werden verklaard. Op deze openingsrede werd voor de eerste maal door ieder der Kamers afzonderlijk geantwoord, ²⁾ en heeft dit sedert dien tijd altijd plaats gegrepen, zoodat jaarlijks in elke Kamer eene commissie wordt benoemd, om een adres van antwoord te ontwerpen, dat, na door de Kamer aangenomen te zijn, door dezelfde commissie, met eenige leden vermeerderd en met den voorzitter aan het hoofd, den Koning wordt aangeboden. ³⁾

Weinige weken waren verlopen sedert Willem II de Staten-Generaal geopend had en uitvoering was begonnen te geven aan de nieuwe Grondwet, of de treurmare verspreidde zich over het land: Koning Willem II is niet meer! Wel mogt de voorzitter der Tweede Kamer de volgende woorden rigten tot den

---

conversation is so loud as to make it difficult to hear the debate, the speaker exerts his authority to restore silence by repeated cries of „order.“

1) Eenige bijzonderheden omtrent de Staats-Instellingen van Engeland, door H. J. B. Middelburg, 1854. pag. 35.

2) Verg. Nederl. Const. Archief, t. a. p. pag. 60.

3) Verg. Art. 54, 55 en 62 Regl. v. O. voor de Eerste Kamer, en Art. 80, 81 en 90 Regl. v. O. voor de Tweede Kamer.

Minister van Marine, nadat deze op denzelfden dag van den dood des Konings, den 17den Maart, de tijding aan de Kamer had medegedeeld: 1) „De Vergadering ontvangt met een diep gevoel van smart „de kennisgeving, welke door de Regering aan haar „is gedaan. Het verlies van den Vorst, die zoo hoog „in de achting en de genogenheid der ingezetenen „stond aangeschreven, is eene ramp, welke algemeen „door de Natie gevoeld zal worden. Meer dan immer „beseffen wij allen, hoe de eenstemmige samenwerking „van Regering en Vertegenwoordiging te midden van „deze beproevende omstandigheden vereischt wordt. „Wij zullen daarin gewis niet achterlijk willen blijven „en gaarne de hand leenen tot die maatregelen, welke „in het algemeen belang gevorderd worden. Hoe diep „wij ook getroffen zijn door de tijding, welke ons medegedeeld werd, zoo gevoelen wij tevens, dat wij een „vast steunpunt vinden in de Grondwet, welke wij „allen bezworen hebben en aan welke wij allen de hand „willen houden. Zij rigt onze blikken op den Vorst, „die thans de teugels van het bestuur in handen „heeft, en zij noemt in Willem III den opvolger van „Willem II. Trouw aan de Grondwet en gehechtheid „aan den Koning, dien zij ons schenkt, wone dus in „aller harten, en steeds blijve ons streven om met alle „krachten voor het heil van het vaderland te waken.”

Nadat de Prins van Oranje, die tijdens den dood van zijnen vader in Engeland vertoefde, overgekomen

---

1) Nederl. Const. Archief, t. a. p. pag. 67 en 68.

was en reeds den 21sten Maart bij eene tot de Natie gerigte proclamatie onder den naam van Willem III de regering aanvaard had, werd hij den 12^{den} Mei in Amsterdam plegtig ingehuldigd, en sprak de voorzitter van de vereenigde vergadering der Staten-Generaal, L. G. A. Graaf van Limburg Stirum, de bij de Grondwet voorgeschrevene plegtige verklaring uit, welke vervolgens door hem en door elk der leden hoofd voor hoofd werd bezworen. ¹⁾

Ten gevolge der nieuwe inrigting van de Staten-Generaal moesten ook de Reglementen van Orde voor de beide Kamers herzien worden, en heeft de Eerste Kamer in hare vergadering van den 27sten Februarij 1849 ²⁾ een nieuw Reglement vastgesteld, en evenzoo de Tweede Kamer in hare zitting van den 27sten April 1849 ³⁾. Dit laatste is vervangen geworden door een van den 5^{den} Mei 1852, daar de Kamer het regt van onquête nader wenschte te omschrijven. Vermits deze Reglementen aangaande den voorzitter weinig verschillen met de voorgaande, zoo wil ik de artikelen, die dezelfde zijn gebleven, niet herhalen, en slechts die punten aanstippen, die in het presidium eenige verandering gebragt hebben, waaronder de volgende in aanmerking komen.

Was het in de voorgaande Reglementen nooit uit-

1) Nederl. Const. Archief, t. a. p. pag. 72—74.

2) Te vinden in het Bijvoegsel tot het Staatsblad van 1849. N°. 100.

3) Te vinden in het Bijvoegsel tot het Staatsblad van 1849. N°. 101.

Dit reglement was in de plaats gekomen van dat van den 30sten Maart 1846, hetwelk dat van den 1sten Julij 1842 vervangen had.

drukkelijk verklaard, dat de Kamer of eene commissie uit haar door middel van den voorzitter zich met de Regering in aanraking zou stellen, thans is zulks geschied, daar Art. 33 Regl. v. O. van den 5den Mei 1852 ¹⁾ voor de Tweede Kamer, waarmede Art. 45 Regl. v. O. voor de Eerste Kamer van 27 Februarij 1849 overeenstemt, bepaalt: „De commissie van rapporteurs treedt door tusschenkomst van den voorzitter der Kamer met de hoofden der departementen van Algemeen Bestuur in overleg, zoo dikwijls deze dit noodig oordeelen, of wanneer de commissie zulks verlangt.”

Werd vroeger het voorzitterschap tijdens ziekte of afwezigheid van den voorzitter, of gedurende eene rede, die hij hield, door den laatst afgetreden voorzitter, die in de vergadering tegenwoordig was, of bij ontstentenis van dezen door het oudste lid in jaren waargenomen, ²⁾ zoo is tegenwoordig ditzelfde voorgeschreven voor de Eerste Kamer, ³⁾ maar is daarentegen voor de Tweede Kamer bepaald, ⁴⁾ dat het presidium gedurende dien tijd zal waargenomen worden door een der leden, die met hem, volgens Art. 6 op de laatst aangebodene opgave aan den Koning zijn gebracht; en zal het lid, welks naam in

---

1) Art. 77 Regl. v. O. van 27 April 1849.

2) Art. 11 en 1 Regl. v. O. van 1 Julij 1842.

3) Art. 7 Regl. v. O. voor de Eerste Kamer der Stat. Gen. van 27 Febr. 1849.

4) Art. 10 Regl. v. O. voor de Tweede Kamer der Stat. Gen. van 27 April 1849, waarmede overeenkomt Art. 10 Regl. v. O. van 5 Mei 1852.

de volgorde der opgave vroeger is geplaatst, voor deze tijdelijke waarneming het eerst in aanmerking komen. Bij afwezigheid van boide deze aangeduide leden zal de voorzitter door het oudste lid in jaren vervangen worden. Deze laatste is het ook, die dien post moet bekleeden in de eerste bijeenkomsten na de opening der Kamers, tot zoolang de nieuwe voorzitter benoemd is, aan wien hij dan zijne betrekking overdraagt.¹⁾ Deze zijn de eenige veranderingen, die ten opzichte van den president der Kamer door de nieuwe Reglementen van Orde zijn aangebragt.

Moest de Vergadering bij het tusschentijds openvallen van het voorzitterschap overgaan tot het maken eener nieuwe opgave van drie leden, ten einde andermaal een voorzitter door den Koning zou benoemd worden, zoo heeft zulks plaats gehad gedurende het zittingsjaar van 1857—1858, toen Mr. J. K. Baron van Goltstein tot Minister van Buitenlandsche Zaken benoemd was en de betrekking van voorzitter der Tweede Kamer daardoor openviel, en is vervolgens W. A. Baron Schimmelpenninck van der Oije in zijne plaats tot voorzitter dier Kamer benoemd.

Is het eene gewoonte, dat de voorzitter bij het aanvaarden van zijnen post eene aanspraak tot zijne medeleden houdt en bovendien soms, als zich eene gelegenheid aanbiedt, eenige woorden spreekt,²⁾ min-

---

1) Art. 1 en 7 Regl. v. O.

2) Onder anderen, zooals ik boven reeds opgemerkt heb, bij den dood van Willem II.

der echter schijnt hij, gelijk het in andere landen plaats grijpt, en zooals het vooral in Frankrijk, ten tijde dat Dupin voorzitter was, meermalen gebeurde, over de eene of andere zaak, die behandeld wordt, zijne persoonlijke denkwijze aan de Kamer te openbaren.¹⁾

Toch is het natuurlijk, dat de voorzitter van 's Lands Vertegenwoordiging ook bij plegtige gelegenheden, die de hoogste belangen der Natie en van het Stamhuis van Oranje beide betreffen, in eene indrukwekkende rede de tolk zij van het nationaal gevoel. Mogt ons land dan ook ruim een jaar geleden zich verblijden

---

1) Gedurende de Vergadering van 1842—1843 heeft Jhr. Mr. D. T. Gevers van Endegeest bij de beraadslagingen over het ontwerp van Wet tot regeling van 's Rijks Openbare Schuld, in de Zitting van Zaterdag den 27sten Mei 1843, eene redevoering over het aanhangig wetsontwerp gehouden, waarbij hij onder anderen het volgende zeide: „Het is mij innig leed tot dezen stap te hebben moeten komen, want ik ontveins het mij niet: het is geenszins de gewoonte, dat de Voorzitter der Kamer de voordragten der Regering niet ondersteunt. — Dan, Edel Mogende Heeren! Uwe welwillendheid en die van het geëerbiedigd Opperhoofd van den Staat, mogen mij tot leiding dezer Vergadering hebben geroepen; — 's Konings vertrouwen en het Uwe, mogen mij hebben gesteld tot een middelpunt tusschen deze Kamer en de Regering, om, waar de wrijving te sterk zou kunnen zijn die te lenigen, om, waar botsingen mogten zijn vooruit te zien, die zoo mogelijk te voorkomen; — die taak heb ik getracht te vervullen, — ik durf zeggen met ijver, met hart en ziel; maar ik mag niet vergeten, dat de Staten van Holland mij hier hebben gezonden om het algemeen belang te bevorderen, zonder mij door eenig ander bijzonder belang te laten aftrekken. Ik ben eerst lid van deze Kamer, en haar Voorzitter daarna.” Deze redevoering is te vinden in de Nederl. Staats-Courant van Vrijdag, 9 Junij 1843.

in het vieren van het halve eeuwfeest van de herstelling onzer onafhankelijkheid en daarbij gedenken aan den band, die tusschen Nederland en Oranje bestaat, de voorzitter der Tweede Kamer, Mr. G. C. J. van Reenen, was daarvan evenzeer doordrongen en uitte het in deze woorden, die hij tot den Koning rigtte: „De Staatsregeling, waaronder de Nederlandsche „Gewesten tot één Rijk vereenigd, onder den scep- „ter der Vorsten uit Uw Huis, een nieuw tijdperk van vrij- „heid en ontwikkeling zijn ingetreden, was ook daarom „zoo duurzaam en bestand tegen de stormen, die el- „ders troonen deden wankelen en vallen, omdat zij „haren grondslag vond in de geschiedkundige herin- „neringen van vroegere dagen. Het was het aloud „verbond tusschen Nederland en Oranje, bepaald en „beschreven; — het werk der eeuwen, geregeld en „gebragt in den vorm van dezen tijd.”¹⁾

---

1) Het Grondwettig Verbond, door J. Bosscha, pag. 44.

BESLUIT.

Heb ik in de vorige bladen de geschiedenis nagegaan van het presidium der Staten-Generaal, daarbij lettende op de verschillende Constitutiën en Reglementen van Orde, en heb ik tevens eenige incidenten vermeld, die in onmiddellijk verband stonden tot den Voorzitter, nu wil ik nog eenige oogenblikken nagaan, in welke moeilijkheden een President verkeereren kan, en op welke wijze hij zich het waardigst in zulke omstandigheden gedraagt.

Want evenals een stuurman niet veel moeite behoeft te doen, om zijn roer vast te houden en het schip te bestieren, wanneer de zee effen en kalm is, maar als de storm opkomt en de golven zich hoog verheffen, eerst toonen kan bekwaamheid te bezitten in zijn vak, en met vaste hand en vooruitziend oog moet waken, dat het niet stoote op eene klip, noch vast-rake op eene zandbank, zoo is het ook met een' President, die in tijden van rust en wanneer de werkzaamheden haren gewonen loop hebben, geene buiten-

gewone ervarenheid aan den dag heeft te leggen. Maar als er woelingen ontstaan en partijschappen zich tegen elkander in het harnas zetten, dan eigenlijk eerst komt het er op aan, dat hij toone, berekend te zijn voor zijne betrekking, en moet hij zorgen zich zooveel als mogelijk is boven de partijen te verheffen en de botsingen tusschen deze trachten te voorkomen.¹⁾

En wie zal het betwisten, zoo ik den tijd, dien wij thans beleven, niet rangschik onder de voortdurend rustige. Men behoeft niet eens op het buitenland te zien, om dit op te merken, ook in ons eigen Vaderland vertoont zich zulks, en op elk gebied bestaat er wrijving en verschil van gevoelen. Zoo is het ook zichtbaar in de Vergadering van onze Vertegenwoordigers. Het is, Gode zij dank, gelukkig nog niet zoo ver gekomen, dat men, als in het afgelegene Griekenland, met geladene revolvers de vergaderzaal binnenkomt, of, zooals het in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika plaats grijpt, dat de tweegevechten aan de orde van den dag zijn, hoewel deze bij ons ook niet geheel en al ontbreken. Nogtans wordt ook hier eene

---

1) Verg. hierbij de Gids van Januarij 1865. De Tweede Kamer en de Staatsbegrooting van 1865, pag. 42—63. En vooral op pag. 44 de volgende woorden: „Een goed parlementair voorzitter kan er veel toe bijdragen om den standaard van een debat te verhoogen. Hij zelf moet meestentijds zwijgen, en niemand vergt van hem, dat hij een modelspreker zij. Doch is hij ervaren in de geschiedenis der parlementaire welsprekendheid, ook van het buitenland, bezit hij een door studie geoefenden smaak, een fijn oor, waardigheid zonder pedanterie, dan is hij de aangewezen persoon door wiens tijdige tusschenkomst velen behoed kunnen worden voor struikelen.”

vaste hand vereischt, die de zittingen in 't bijzonder van de Tweede Kamer der Staten-Generaal leide.

Het zou mij niet betamen aanmerkingen te maken op de parlementaire handelingen van den achtenswaardigen President, die nu ten zevenden male op voordragt der Kamer door Zijner Majesteits keuze tot dien eervollen en gewigtigen post is geroepen; maar ik wil een oogenblik het oog slaan op eenen Staatsman, dien ik boven reeds even genoemd heb en die gedurende acht jaren in Frankrijk den voorzittersstoel zoo luisterrijk heeft ingenomen. Iedereen, geloof ik, zal mij toegeven, dat Dupin, die gedurende de zittingen van 1832—1839 de vergaderingen van de Kamer der Afgevaardigden bestuurd heeft, onder de waardigste Presidenten gerekend moet worden. Eenige voorvallen, die onder zijn presidium plaats vonden, meen ik dan ook te moeten vermelden, omdat men daaruit het best zal kunnen oordeelen, hoe een President in sommige moeilijke omstandigheden handelen moet.

De zittingen, bij welke Dupin voorzat, waren niet altijd even kalm; meermalen moest hij de leden tot de orde roepen, zelfs ook de Ministers, en gaf hij steeds daarbij blijken van zijne onafhankelijkheid en onpartijdigheid, daar hij noch vrienden noch tegenstanders, waar het noodig was, ontzag. Een zoodanig voorbeeld treft men aan in de zitting van den 9den April 1833, toen een der oudste en meest geachte leden, Dupont (de l'Eure), een' zijner ambtgenooten „insolent" durfde noemen, waarop een geweldig geraas en getier ontstond en ieder het woord verlangde. Toen

zeide Dupin kloekmoedig: „Je maintiendrai la parole „à l'orateur, qui est à la tribune et qui doit user „librement de son droit,” en een oogenblik later: „Vous „n'avez pas la parole; vous ne l'emporterez pas sur „le président, soyez en sûrs. Lorsqu'un orateur ne „fait valoir que ses arguments tirés de la loi que vous „mêmes avez faite, il excite des rires, et quand il „s'en plaint, une voix l'appelle *insolent*.” 1)

Bij eene andere gelegenheid, bij de behandeling van het adres van antwoord in Januarij 1834, was hij meermalen gedrongen de leden tot de orde terug te roepen; zoo handhaafde hij den ultra-ministeriëlen Persil in zijn regt, toen de leden der oppositie dezen niet aan het woord wilden laten. „L'orateur est dans son „droit, j'ajouterai qu'il est dans son devoir,” 2) verklaarde Dupin en gaf verder blijk van zijne onpartijdigheid door een oogenblik later een van de leden der oppositie, op zijne beurt, met deze woorden te steunen: „Parlez, Monsieur, personne ne peut vous empêcher „de dire votre pensée. Je suis chargé de maintenir „la liberté de la tribune pour vous comme pour les

---

1) Mémoires de M. Dupin, tome III. pag. 45. Het dagblad le Constitutionnel van den 10den April 1833 zeide daarvan: „Comment qualifier cette épithète d'insolent, donnée, non pas au discours, mais à l'homme et lancée contre M. Persil par une bouche que nous sommes habitués à n'entendre proférer que des paroles graves et dignes? M. le président en prononçant contre M. Dupont un rappel à l'ordre, qui a dû autant lui coûter qu'il nous en coûte de le rapporter, a rempli un devoir, il a maintenu la liberté de la tribune.” t. a. p. pag. 453 en 454.

2) t. a. p. pag. 69.

„autres.”¹⁾ Aan eenen derden voegde hij in diezelfde zitting de woorden toe: „Monsieur, je vous fais re-
 „marquer que vous n'êtes pas ici dans un club, mais
 „à la Chambre des Députés.”¹⁾ En toen een ander,
 een krijgsman, Thiers toeriep: „Parlez en face!” bragt
 de president hem met deze kernachtige woorden tot
 zwijgen: „Mais, Général, on ne commande pas l'exer-
 cice à un orateur comme à un soldat.”²⁾

Niet alleen in de eerste jaren van zijn presidium,
 maar tot aan het einde toe, toonde hij dezelfde te
 blijven, die hij van den beginne af geweest was, en
 hoorde men hem in 1839 gedurende de debatten over
 het adres van antwoord, nadat hij te voren de leden tot
 stilte vermaand had met de woorden: „Ceux qui disent
 „à l'orateur: parlez! troublent autant l'ordre, que ceux,
 „qui lui disent: ne parlez pas! Je rappelle tout le
 „monde au silence, au respect dû à la liberté de la
 „tribune,”³⁾ den eersten Minister Molé, die zich het
 gezegde had laten ontvallen: „Ce discours n'est qu'un
 „mauvais pamphlet,” met deze teregtwijzing berispen:
 „Chacun à la tribune a le droit de dire son opinion,
 „comme chacun aussi a le droit d'émettre une opinion
 „contraire. Il est de règle qu'on ne doit jamais in-
 „terrompre un orateur, qu'on ne doit pas surtout l'in-

1) t. a. p. pag. 69.

2) t. a. p. pag. 70. Bij eene andere gelegenheid, toen zich iemand
 beklaagde, dat hij verhinderd werd te spreken „par devant et par der-
 rière,” voegde Dupin hem zeer gevat toe: „Monsieur, ce n'est point
 d'arrière que je vous interromps, c'est d'en haut.” t. a. p. pag. 420.

3) t. a. p. pag. 374.

„terrompre par une expression qui pourrait le blesser :
 „et c'est à ce fait que je ne puis accorder mon ap-
 „probation.” 1)

Waren onder de regering van Louis Philippe de tweegevechten niet geheel vreemd, en had Dupin meer dan eens, als het te pas kwam, zijn gevoelens daarover medegedeeld, en zijn afkeer aan den dag gelegd, hij heeft ook, zooveel hij vermogt, wanneer de gemoederen der afgevaardigden zoo hoog gespannen en verbitterd waren, dat men elkander uitdaagde, het gevecht trachten te voorkomen, en is het hem door zijne welsprekendheid nu en dan gelukt dit te beletten. Van de vele voorbeelden wil ik slechts deze twee vermelden. Eens mogt hij door deze indrukwekkende woorden: „Les vivacités qui éclatent dans l'intérieur
 „de la Chambre, peuvent sans doute donner lieu à
 „des explications particulières; mais ce n'est pas à
 „des députés de la nation, à des hommes de la loi,
 „d'en appeler à la violence et à l'épée, pour ce qui
 „ne doit se décider que par le droit,” 2) het genoeg smaken, dat het tweegevecht geenen voortgang had; en een andermaal verhoedde hij het, door een lid opmerkzaam te maken: „Qu'il ne devait pas accepter
 „une provocation qui lui était adressée, en sa qualité
 „de député, pour des débats parlementaires, pour
 „lesquels il n'encourait de responsabilité vis-à-vis de
 „personne; qu'accepter le combat sur ce terrain,

---

1) t. a. p. pag. 374.

2) t. a. p. pag. 35.

„ce serait compromettre la liberté de nos discussions.”¹⁾

Het is dan niet te verwonderen, dat, zoowel in als buiten de Kamer, Dupin de goedkeuring wegdroeg van een ieder, en dat de dagbladschrijvers niet achterwege bleven, telkens, als de Kamer tot het be-
noemen van haren President moest overgaan, loftuitingen aan den afgetredene toe te zwaaijen en de leden tot zijne herbenoeming aan te sporen, of hunne ingenomenheid, wanneer hij werkelijk herkozen was, te betuigen. En ook zijne tegenstanders, hoe noode ook, konden zich niet weêrhouden zijnen lof als President te verkondigen. Zoo las men in het Journal des Débats van 4 Januarij 1837: „Nous sommes décidés
„pour notre compte à prendre M. Dupin tel qu'il est.
„Nous ferons comme la Chambre que les boutades de
„M. Dupin impatientent quelquefois, et qui tout bien
„pesé, n'en choisit pas moins M. Dupin pour prési-
„dent, parcequ'au milieu des caprices et des saillies
„de son humeur M. Dupin est un président ferme,
„un esprit net et droit, un homme dont on est sûr
„pour toutes les grandes et sérieuses occasions.”²⁾
Het volgende jaar drong hetzelfde blad op zijne herbenoeming aan, door in Dupin alle eigenschappen van een voortreffelijk President te erkennen: „M. Dupin,” zoo heette het, „a des défauts, qui ne l'empêchent
„pas d'avoir toutes les qualités d'un bon président:

---

1) t. a. p. pag. 413.

2) t. a. p. pag. 240.

„une promptitude et une lucidité d'intelligence qui
 „empêchent la discussion de s'égarer, une connaissance
 „parfaite des matières, une fermeté qui maintient à
 „chacun son droit, mais à la Chambre aussi les siens;
 „une impartialité, qu'aucune vivacité d'humeur n'altère
 „sérieusement.” 1)

Ik meen, uit hetgeen ik uit zijn achtjarig voorzitterschap aangehaald heb, genoeg gezegd te hebben, om mijne bewering te staven, dat Dupin als waardig voorbeeld van eenen President genoemd kan worden en dat men hem niet ten onregte met den naam van „un excellent Président” 2) betiteld heeft. Naast hem staat echter iemand, op wien die eernaam niet minder toepasselijk zou zijn, de beroemde Royer-Collard, die onder de regering van Karel X in drie achtereenvolgende zittingen, op voordragt van de Kamer der Afgevaardigden, door den Koning tot Voorzitter benoemd werd.

Niet alleen legt de Staatsman, die zijn leven beschreven heeft, de Barante, kort na de aanvaarding van die betrekking, van hem de volgende verklaring af:
 „M. Royer-Collard depuis qu'il était président, se mon-
 „trait tout autre qu'on l'avait connu; il n'appartenait
 „à aucun parti; il ne manifestait aucune opinion. Il
 „n'y avait pas un membre de la Chambre qui ne fût
 „convaincu de sa scrupuleuse impartialité; il était
 „indépendant des Ministres, étranger aux projets de

---

1) t. a. p. pag. 547.

2) t. a. p. pag. 454.

„loi qu'ils présentaient, mais il veillait à ce qu'il ne
 „se formât aucune cabale pour dissoudre le cabinet
 „dont il croyait la conservation indispensable au salut
 „de la monarchie. Sans travailler ostensiblement à
 „recruter des votes, ses conseils, qui lui étaient fort
 „demandés, contribuaient à maintenir la majorité. Il
 „prenait soin de la dignité et de l'honneur de la Cham-
 „bre et tâchait de prévenir les discussions orageuses
 „et les séances bruyantes. La considération, le res-
 „pect même qu'il tarda peu à acquérir, en vinrent
 „au point que les orateurs les plus passionnés de la
 „droite ou de la gauche lui communiquaient leurs dis-
 „cours, et le consultaient pour savoir jusqu'à quel
 „point ils pourraient aller.”¹⁾ Maar ook stemt daar-
 mede geheel in, hetgeen het Journal des Débats na
 zijne tweede benoeming schreef: „La nomination de
 „M. Royer-Collard n'a étonné personne, et tous les
 „vrais amis de la monarchie y ont applaudi. Ils y
 „ont vu un nouveau gage de l'union inaltérable de la
 „Royauté et des Chambres. C'est là en effet la gloire
 „de M. Royer-Collard: il est en quelque sorte le sym-
 „bole vivant de la réconciliation entre tous les partis.
 „La monarchie ne peut, pas plus que la liberté, se
 „défier d'un homme qui les a défendues pendant les
 „mauvais jours; et quand la Chambre présente au Roi
 „un pareil nom, quand le Roi le renvoie consacré
 „par son auguste suffrage, on peut dire qu'il y a

---

1) La vie politique de M. Royer-Collard, ses discours et ses écrits,
 par M. de Barante, tome II. pag. 365.

„là une espèce de profession de foi mutuelle, aussi
 „éclatante, aussi significative que toutes les paroles
 „du monde. Le nom de M. Royer-Collard est un prin-
 „cipe; le ministère, les députés, la France, tout le
 „monde sait quel est ce principe; quiconque l'adopte
 „renonce à vouloir autre chose que la Charte, autre
 „chose que l'accord pacifique de la prérogative royale
 „et des franchises populaires.”¹⁾

Niet altijd kon Frankrijk op zulke Voorzitters als de beide genoemde roem dragen, en ik wil Dupin nog eens aanhalen, om zijn, welligt niet geheel onbevange- n, oordeel mede te deelen over den man, die zijn opvolger was en die gedurende de vreeselijke dagen van Februarij 1848 den voorzittersstoel innam. Kon hij aan Sauzet den lof niet ontnemen van een goed President geweest te zijn in tijden van kalmte en rust, in dagen, zooals zij toen waren, was hij, naar Dupin meende, geenszins daarvoor berekend.

Dupin, wiens hart gloeide voor het koninklijk gezin, kon het niet verdragen, dat Sauzet, nadat Louis Philippe zijne kroon had nedergelegd en de Hertogin van Orléans met den Graaf van Parijs de Vergadering der Afgevaardigden binnengetroden was, op voorstel van Lamartine, even onvoorzigtig als weifelmoedig had verklaard: „La Chambre va suspendre sa „séance jusqu'à ce que Madame la duchesse d'Orléans „et le nouveau Roi se soient retirés.”²⁾ Dit betee-

1) t. a. p. pag. 382 en 383.

2) Mémoires de M. Dupin, tome IV. pag. 473.

kende immers niet anders dan den jongen Koning met zijne moeder aan de deur te zetten; zulks moest hij luide afkeuren. Hoort de woorden zelve van Dupin: „Or, cette séance, puisque le Roi était présent, était „en réalité *une séance royale*. Aucune autorité n'était „là supérieure à la sienne; la présidence de l'Assemblée, en pareille circonstance, n'était qu'une présidence d'ordre, qui ne conférait au président aucune „autorité sur les personnes royales en face desquelles „il siégeait.”¹⁾ Hij had gewenscht, dat de Voorzitter het voorstel als onvoegzaam en ongrondwettig had afgeweerd.

Ook kon Dupin, wiens leus steeds geweest was handhaving van de Wet en van het Reglement van Orde, niet billijken, dat Sauzet, toen een der republikeinsche leden, Marie, een voorstel deed met verkrachting der voorschriften van het Reglement, geen woord had gezegd en niet dadelijk tusschenbeide was getreden: „A l'instant, M. le Président aurait dû „s'interposer. Loin de la laisser développer et de la „mettre en délibération, le Président ne devait pas „même la laisser *lire*.”²⁾ En evenmin kon hij beämen, dat die Voorzitter, toen eene woeste menigte de vergaderzaal binnenstormde en een uit den hoop de tribune beklom, zich daartegen niet had verzet, noch uitgeroepen: „Huissiers, saisissez cet homme; arrachez-le de la tribune, il outrage la représentation

---

1) t. a. p. pag. 474.

2) t. a. p. pag. 483.

„nationale, dont il usurpe les droits; jetez-le hors de „la salle!”¹⁾

Uit deze feiten, die, naar ik meen, voldoende zullen zijn, om het oordeel van Dupin over het presidium van Sauzet te versterken, bemerkt men, dat de taak van President in sommige oogenblikken verre van gemakkelijk, ja zeer hagchelijk is, en dat niet ieder lid, hoe kundig ook, voor die betrekking deugt; want in zulke gevallen wordt eene tegenwoordigheid van geest en beleid nevens eene zeggenskracht vereischt, die niet een ieder eigen en waarmede niet elk begaafd is. En al is het waar, dat zulke voorvallen, als ik hier aangehaald heb, in de Vergadering van onze Staten-Generaal niet gevonden worden, toch zijn de debatten soms van dien aard, dat er een krachtig President noodig is, die nu eens door zijne welsprekendheid voorkome, dat Vertegenwoordigers der Natie zich zoo ver door hunne driften laten vervoeren, om elkander tot een tweegevecht uit te dagen, dan weder met nadruk en gozag tusschenbeide trede, wanneer leden, die geroepen zijn, om de belangen van het vaderland te behartigen, met persoonlijke aantijgingen den tijd verspillen.

Dit alles te zamen genomen, ziet men, zijn de pligten, die een President te vervullen heeft, velerlei. Hij heeft ze te behartigen zoowel tegenover de Natie als jegens de Kamer, zoowel tegenover de Ministers als jegens den Koning.

---

1) t. a. p. pag. 489.

Op hem, vertegenwoordiger der Natie en tevens hoofd der Volksvertegenwoordiging zelve, rust bij uitnemendheid de verplichting in het belang der Natie te waken, dat de Grondwet in al hare deelen gehandhaafd worde; vervolgens toe te zien, dat in de vergadering alle plaatselijke belangen voor dat ééne, het algemeene welzijn van den Staat, zwichten.

De pligten, die op den Voorzitter rusten tegenover de Kamer, zijn vele. Hij moet achtgeven en als verdediger optreden, dat de regten en het aanzien der Staten-Generaal niet verkort worden; dat zaken, over welke de wetgevende magt, waarvan de Kamer een deel uitmaakt, gehoord moet worden, niet aan haar worden onttrokken. Verder moet hij zorgen voor de vrijheid van spreken en daarbij van zijne onpartijdigheid blijken geven door aan de eene zijde zonder aanzien des persoons het woord te verleen en zich niet door deze of gene partij te laten medeslepen, maar ook aan den anderen kant het Reglement der Kamer te handhaven en daardoor te beletten, dat wie ook van het aanhangig onderwerp afdwale. Hij behoort toe te zien, dat kalmte en bezadigdheid in de debatten heerschen, en hen, die daarvan afwijken, door zijne woorden tot deze terug te brengen; ja hij moet in sommige gevallen toonen de verstandigste te zijn en te hebben „plus de logique, que l'assemblée „entière.”¹⁾ In één woord, de President moet met alle talenten, die hij bezit, de Kamer tot zulk eene

---

1) t. a. p. pag. 569.

hoogte en waardigheid trachten op te voeren, dat ieder met eerbied en bewondering op hare handelingen stare.

Maar ook tegenover de Ministers bestaan pligten, welke den Voorzitter zijn opgelegd. Neen, hij mag hen niet naar de oogen zien en alles wat van hen uitgaat goedkeuren, in de hoop welligt daardoor eerlang eene plaats aan hunne zijde aan de groene tafel in te nemen. Van hen onafhankelijk moet hij, overtuigd zijnde van het goede, dat zij beoogen, en dat hetgeen zij voordragen tot welzijn van het Vaderland zal strekken, zooveel hij vermag, hen schragen en door zijne taal invloed op de Kamer uitoefenen.

Eindelijk heeft de President pligten te behartigen jegens den Koning. Want even als hij voor de regten van de Kamer moet waken, zoo ook heeft hij toe te zien, dat aan den Koning geene regten ontweldigd worden. En verder mag hij niet vergeten, om, zoo dikwijls de gelegenheid zich daartoe aanbiedt, en daar de Natie op hem staart als op het hoofd der Vertegenwoordiging, als haar tolk op te treden en den Koning van hare liefde en trouw jegens hem en zijn Huis te verzekeren.

Al is het dan, dat een President soms met groote moeilijkheden te kampen heeft, en dat zijne taak veel omvattend is, niettemin zal hij, wanneer hij die zwaarigheden overwonnen heeft en met ernst en waardigheid zijne betrekking bekleedt, moeten erkennen, dat zijne roeping edel en verheven is.

En als hij dan na volbragten arbeid mag aanschou-

wen, dat onder zijn voorzitterschap de Staten-Generaal in luister zijn toegenomen, en dat met lof en eerbied van hunne Vergadering gesproken wordt, zal hij, even als Dupin, met fierheid kunnen verklaren: „La Présidence de la Chambre des Députés est à mes yeux la première dignité de l'État; on ne peut que „déchoir quand on y est parvenu.”¹⁾

---

1) Mémoires de M. Dupin, tome III. pag. 9.

Bijlage A.

Lijst der Presidenten van de Tweede Kamer der Staten-
Generaal, van het jaar 1815 tot heden.

Benoemd zijn tot het Voorzitterschap:

der buiteng. Vergad. in Sept. 1815,	J. E. N. Baron van Lijn- den van Hoevelaken.
der gewone Vergad. van 1815—1816,	dezelfde.
id.	1816—1817, Jhr. A. C. Membrède.
id.	1817—1818, J. P. van Wickevoort Crommelin.
id.	1818—1819, L. P. J. Burggraaf du Bus de Gisignies.
id.	1819—1820, A. H. van Markel Bouwer.
id.	1820—1821, Jhr. A. C. Membrède.
id.	1821—1822, Mr. R. Metelerkamp.
id.	1822—1823, Mr. P. T. Nicolai.
id.	1823—1824, Jhr. S. J. Sandberg van Essenburg.
id.	1824—1825, Mr. P. T. Nicolai.
id.	1825—1826, Jhr. S. J. Sandberg van Essenburg.

- der gewone Vergad. van 1826—1827, L. A. Reyphins.
- id. 1827—1828, Jhr. H. M. van der Goes.
- id. 1828—1829, L. A. Reyphins.
- id. 1829—1830, Mr. J. Corver Hooft.
- der buiteng. Vergad. in Sept. 1830, Mr. L. van Toulon.
- der gewone Vergad. van 1830—1831, dezelfde.
- id. 1831—1832, Jhr. Mr. H. M. A. J. van
Asch van Wijck.
- id. 1832—1833, H. Baron Collot d'Escury
van Heinoord.
- id. 1833—1834, Mr. T. Sypkens.
- id. 1834—1835, H. Baron Collot d'Escury
van Heinoord.
- id. 1835—1836, Mr. H. J. Dijkmeester.
- id. 1836—1837, Mr. L. C. Luzac.
- id. 1837—1838, M. P. D. Baron van Syt-
zama.
- id. 1838—1839, Jhr. Mr. M. W. de Jonge
van Campens Nieuwland.
- id. 1839—1840, Jhr. O. van Swinderen van
Rensuma.
- der dubbele Vergad. in Aug. 1840, dezelfde.
- der gewone Vergad. van 1840—1841, Jhr. H. Backer.
- id. 1841—1842, E. W. van Dam van Isselt.
- id. 1842—1843, Jhr. Mr. D. T. Gevers van
Endegeest.
- id. 1843—1844, Mr. J. L. A. Luyben.
- id. 1844—1845, Jhr. Mr. P. van Akerlaken.
- id. 1845—1846, Mr. G. I. Bruce.
- id. 1846—1847, dezelfde.
- id. 1847—1848, Jhr. W. Boreel van Hoge-
landen.

- der dubbele Vergad. in Sept. 1848, Jhr. W. Boreel van Hogelanden.
- der gewone Vergad. van 1848—Febr. 1849, dezelfde.
- id. Febr.—Sept. 1849, Mr. J. K. Baron van Goltstein.
- id. 1849—1850, dezelfde.
- id. 1850—1851, Mr. A. J. Duymaer van Twist,¹⁾ en den 21sten Febr. 1851, Jhr. W. Boreel van Hogelanden.
- id. 1851—1852, Jhr. W. Boreel van Hogelanden.
- id. 1852—April 1853, Mr. W. H. Dullert.
- der buiteng. Vergad. van Junij—Sept. 1853, Jhr. W. Boreel van Hogelanden.
- der gewone Vergad. van 1853—1854, dezelfde.
- id. 1854—1855, dezelfde.
- id. 1855—1856, Jhr. Mr. D. T. Gevers van Endegeest.
- id. 1856—1857, Mr. J. K. Baron van Goltstein.
- id. 1857—1858, Mr. J. K. Baron van Goltstein,²⁾ en den 17^{den} April 1858, W. A. Baron Schimmelpenninck van der Oije.

---

1) Deze is bij Kon. Besluit van den 21sten Jan. 1851, N°. 66, benoemd tot Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië. (Staats-Courant van 23 Jan. 1851).

2) Deze is bij Kon. Besluit van den 12^{den} Maart 1858, N°. 94, benoemd tot Minister van Buitenlandsche Zaken. (Staats-Courant van 14 Maart 1856).

der gewone Vergad. van 1858—1859, Mr. G. C. J. van Reenen.

- id. 1859—1860, dezelfde.
- id. 1860—1861, dezelfde.
- id. 1861—1862, dezelfde.
- id. 1862—1863, dezelfde.
- id. 1863—1864, dezelfde.
- id. 1864—1865, dezelfde.

Bijlage B.

Lijst der Presidenten van de Eerste Kamer der Staten-
Generaal, van het jaar 1815 tot heden.

Benoemd zijn tot het Voorzitterschap:

der buiteng. Vergad. in Sept. 1815,	C. I. P. Graaf de Thiennes de Lombize.
der gewone Vergad. van 1815—1816,	dezelfde.
id.	1816—1817, dezelfde.
id.	1817—1818, dezelfde.
id.	1818—1819, W. F. Baron Roëll.
id.	1819—1820, C. I. P. Graaf de Thiennes de Lombize.
id.	1820—1821, W. F. Baron Roëll.
id.	1821—1822, C. I. P. Graaf de Thiennes de Lombize.
id.	1822—1823, W. F. Baron Roëll.
id.	1823—1824, C. I. P. Graaf de Thiennes de Lombize.
id.	1824—1825, W. F. Baron Roëll.
id.	1825—1826, C. I. P. Graaf de Thiennes de Lombize.

- der gewone Vergad. van 1826—1827, W. F. Baron Roëll.
 id. 1827—1828, C. I. P. Graaf de Thiennes
 de Lombize.
 id. 1828—1829, W. F. Baron Roëll.
 id. 1829—1830, C. I. P. Graaf de Thiennes
 de Lombize.
- der buiteng. Vergad. in Sept. 1830, C. A. Prins de Gavre.
- der gewone Vergad. van 1830—1831, W. F. Baron Roëll.
 id. 1831—1832, dezelfde.
 id. 1832—1833, W. F. Graaf van Reede.
 id. 1833—1834, W. F. Baron Roëll.
 id. 1834—1835, W. F. Baron Roëll ¹⁾ en
 den 10^{den} Jan. 1835, W.
 F. Graaf van Reede.
 id. 1835—1836, W. F. Graaf van Reede.
 id. 1836—1837, dezelfde.
 id. 1837—1838, dezelfde.
 id. 1838—1839, Mr. A. van Gennepe.
 id. 1839—1840, dezelfde.
- der buiteng. Vergad. in Aug. 1840, dezelfde.
- der gewone Vergad. van 1840—1841, dezelfde.
 id. 1841—1842, dezelfde.
 id. 1842—1843, dezelfde.
 id. 1843—1844, dezelfde.
 id. 1844—1845, dezelfde.
 id. 1845—1846, H. R. Trip.
 id. 1846—1847, dezelfde.
 id. 1847—1848, dezelfde.
 id. 1848—Febr. 1849, dezelfde.

1) Deze is den 3den Jan. 1835 overleden. (Staats-Courant, 6 Jan. 1835).

der gewone Vergad. van Febr.—Sept. 1849, L. G. A. Graaf van
Limburg Stirum.

id. 1849—1850, dezelfde.

id. 1850—1851, D. Blankenhoyrn.

id. 1851—1852, Mr. J. C. Martens van Se-
venhoven.

id. 1852—April 1853, Mr. J. A. Philipse.

der buiteng. Vergad. van Junij—Sept. 1853, dezelfde.

der gewone Vergad. van 1853—1854, dezelfde.

id. 1854—1855, dezelfde.

id. 1855—1856, dezelfde.

id. 1856—1857, dezelfde.

id. 1857—1858, dezelfde.

id. 1858—1859, dezelfde.

id. 1859—1860, dezelfde.

id. 1860—1861, dezelfde.

id. 1861—1862, dezelfde.

id. 1862—1863, dezelfde.

id. 1863—1864, dezelfde.

id. 1864—1865, dezelfde.

STELLINGEN.

I.

Antichresis rei non oppignoratae fieri potest.

II.

Procurator, qui rem ex mandato tradidit, ignorans eam suam esse, dominium non amittit.

III.

Wanneer de echtgenooten bij huwelijksche voorwaarden, zoowel de gemeenschap van goederen, als die van winst en verlies, hebben uitgesloten, mag men hieruit niet afleiden, dat zij in gemeenschap van vruchten en inkomsten getrouwd zijn.

IV.

Het woord „schulduernieuwing” in Art. 1155 B. W.

moet in eene andere beteekenis worden opgevat dan in Art. 1449.

V.

Door de huurovereenkomst wordt geen zakelijk regt gevestigd.

VI.

Onder den verkoop van zeeschepen in Art. 312 K. H. bedoeld, is niet begrepen de geregtelijke verkoop.

VII.

Om definitive surseance te kunnen verkrijgen, moet men vooraf de provisionele surseance gevraagd hebben.

VIII.

Verklaart de regter zich *ex officio racione materiae* onbevoegd, dan moet de eischer in de kosten worden veroordeeld. Wanneer echter dit vonnis in appel wordt vernietigd, moeten de kosten gereserveerd worden, indien de geïntimeerde de uitspraak des eersten regters niet heeft verdedigd.

IX.

Art. 358 Code Pénal „individu décédé” is niet te verstaan van een doodgeboren kind.

X.

Het is niet te billijken, als regel aan te nemen, den uitdager tot het tweegevecht zwaarder te straffen dan den uitgedaagde.

XI.

Het verdient geene goedkeuring, het stelsel der Gezantschappen te laten vervallen, en daarvoor eene uitbreiding onzer consulaire betrekkingen in de plaats te stellen.

XII.

Het is verkieslijk, dat de Ministers niet tevens leden zijn van de Staten-Generaal.

XIII.

Het geven van subsidiën van staatswege voor schouwburgen of concerten is af te keuren.

XIV.

Het is in het belang, zoowel van pachters, als van eigenaars, dat de huurcontracten voor langen tijd worden aangegaan.

VERBETERINGEN.

- Bl. 86, regel 22, *staat*: § 2. 1830—1848. *Lees*: § 3. 1830—1848.
- „ 104, „ 4, „ onderling zaken met elkander. *Lees*: onderling
zaken.
- „ 106, „ 5, „ Reglement van Orde. *Lees*: Reglementen van
Orde.
-

